

2021/22

2. Periyot

Lise

İÇİNDEKİLER

4. İBADET VE KULLUK	2
4.1.1 İbadet	2
4.1.2 Niçin Allah'a İbadet Etmeliyiz?	4
4.1.3 Kulluk Nedir?	5
4.1.4 Kulluk Mükellefiyeti.....	7
4.2 İBADET VE KULLUK – EK KISIM	9
4.2.1 Üçüncü Söz	9
4.2.2 İbâdet, Ubûdiyet ve Ubûdet.....	10
4.2.3 Kulluk Sırrı.....	11
4.2.4 Risale-i Nur Gözünden Kulluk	13
5. SAHABE VE SAHABE SEVGİSİ	14
5.1.1 Sahabe	14
5.1.2 Sahabenin Kulluğu	16
5.1.3 Sahabenin Zühd ve Takvası Nasıldı?	18
5.1.4 Sahabeyi Allah ve Resulü Katında Değerli Kılan Özellikler	21
5.2 SAHABE VE SAHABE SEVGİSİ – EK KISIM	23
5.2.1 Rol Model Olarak Sahabe	23
5.2.2 Allah'la İrtibatları.....	25
5.2.3 Yirmi Yedinci Söz	27
5.2.4 Yirmi Yedinci Söz'ün Zeyli – İkinci ve Üçüncü Sebep.....	28
6. İRŞAD, TEBLİĞ VE HOCAEFENDİ.....	29
6.1.1 Varlığımızın Temel Gayesi Tebliğ ve İrşad	29
6.1.2 Tebliğ ve İrşad Mü'minin Bir Vazifesidir	32
6.1.3 İrşad ve Tebliğ Vazifesini Hakkıyla Yapabilmek İçin Dikkat Edilmesi Gerekli Bazı Hususlar	34
6.1.4 Hocaefendi ve Tebliğ Yönü	36
6.2 İRŞAD, TEBLİĞ VE HOCAEFENDİ – EK KISIM.....	37
6.2.1 Tebliğ Peygamber Mesleğidir	37
6.2.2 Tarihî Hâdiselerle Tebliğ ve Helâk	38
6.2.3 Tebliğ ve İrşad Mü'minin Görevidir	40
6.2.4 Üstad'ın Tebliğ Hayatı	40

4. İBADET VE KULLUK

4.1.1 İbadet

Dinî anlamda ibadet, Allah'ın rızasını yani hoşnutluğunu kazanmak için O'nun emirlerini yerine getirip, yasaklarını terk etmek, dinin bildirdiği şekilde Allah'a kullukta bulunmak demektir. İbadet, Allah'ın razı olduklarını yapmak, razı olmadıklarını yapmamaktır.

Başka bir deyişle ibadet, imanın yaşanma şeklidir; kalbin itikadı dışında, bedeninin kalan azalarıyla ortaya konan imandır. Ayrıca ibadet, insanın çevresiyle, insanlarla ve tüm hayatla olan ilişkilerini Allah'ın rızasına göre tanzim etmesi, demek olan kulluğun görüldüğü birtakım faaliyetlerdir.

Allah, birtakım dinî hikmet ve maksatlar için insanlara ibadeti emretmiştir. Bu nedenle ibadet, Allah'ın emri ve dinî bir görevdir, Allah'a ait bir haktır. İbadeti Allah emretmiş ve Peygamber Efendimiz (s.a.v.) aracılığıyla yapılışını insanlara öğretmiştir. Dolayısıyla ibadet ne artar ne de eksilir. Zamanın değişmesiyle değişmez. Allah nasıl emretmiş, peygamber nasıl göstermiş ise öyle yapılır.

Yapılış şekillerine göre ibadetler üçe ayrılır:

- 1) Bedenle yapılan ibadetler: Namaz ve oruç gibi. Bu ibadetleri insanın bizzat kendisi bedeni ile yapması gerekir. Başkalarını vekil tutarak bu ibadetler yerine getirilmez.
- 2) Malla yapılan ibadetler: Zekât, sadaka ve fitre gibi malların bir kısmını Allah rızası için muhtaçlara verme şeklinde yapılan ibadetlerdir.
- 3) Hem mal hem bedenle yapılan ibadetler: Hac ve Umre gibi hem maddi imkânı hem de yolculuk için sağlıklı olmayı gerektiren ibadetlerdir.

Kulluk, Büyük Bir Şereftir

Kulluk insana Cenâb-ı Hak tarafından verilen büyük bir şereftir. Bütün peygamberler her şeyden önce kulluklarıyla şeref duyduklarını ifade etmişlerdir. Çünkü imandan sonra en önemli hakikat kulluktur, ibadettir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hayatının her karesini eşsiz kulluğuyla örgülemiş, "Allah beni, kul Peygamber olmakla sultan Peygamber olmak arasında muhayyer (serbest) bıraktı. Ben ise kul Peygamber olmayı tercih ettim." buyurarak bu hakikati herkese ilan etmiştir.

Hz. Muğîre b. Şu'be (r.a.) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.) geceleri kalkıp ayakları şişinceye kadar namaz kılardı. Kendisine: "Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını affetti (niye kendini bu kadar hırpalıyorsun?)" denilince O (s.a.v.) da: "Allah'a çok şükreden bir kul olmayayım mı?" cevabını vermiştir."

İbadet Ne İçin Yapılır? Sebebi Nedir?

İbadetin özü, ihlâstır. Yani ibadet ancak ve ancak Allah emrettiği için yapılır. Herhangi bir fayda veya hikmet gözetilerek yapılan ibadet makbul değildir. Mesela namaz, bir kulluk ödevi olarak görülmeyip sadece bir jimnastik hareketi olarak kılınırsa böyle bir namaz beden eğitimidenden öte bir şey ifade etmez.

İslâm dininde niyetin büyük bir yeri vardır. Sadece başkaları görsün diye kılınan namazın Allah katında hiçbir değeri yoktur. Sırf diyet yapmak için tutulan oruç da sahibine herhangi bir sevap kazandırmaz.

İnsanlara cömertliğini göstermek için maddî yardımda bulunan birisinin elde edeceği hiçbir manevî kazanç yoktur. Dua ederken "sanki kendinden geçiyor" desinler diye sesini değiştirenler, nasipsiz insanlardır. Kur'an okurken seslerini satanların, ne kadar güzel okuduğunu insanlara duyurmak için bu işi yapanların Kur'an'ın şefaatine erme ihtimalleri olamaz.

İçinden gelmediği hâlde insanlar "ne kadar da yufka yürekli, gözü yaşlı" desinler diye ağlıyor gibi yapanların Cenâb-ı Hak katında hiçbir itibarları yoktur. Konuşurken sesini kalbinin sesi soluğu hâline getiremeyenlerin Yüce Yaratıcı nezdinde herhangi bir faziletleri yoktur.

İbadet; Allah'ın (c.c.) ma'bud, insanın da kul olduğunu en kusursuz şekilde ifade etmenin adıdır. Ve gerçek bir kulun, hakiki bir ma'buda karşı, Yaratıcı ve yaratılan münasebeti içinde tavırlarının tanziminden ibarettir.

İbadet; insanın, varlık, hayat, şuur, idrak ve iman gibi nimetlere karşı, mazhar olduğu bütün bu şeylerin diliyle bir teşekkürü; ibadetsizliğine ise, mutlak bir körlük olmasa bile, kaba bir nankörlük olduğunda şüphe yoktur.

İbadet; imânla hedeflenen dünya ve ukba saadeti gibi hususları elde etmek için, bizlere imanı emreden Zat'ın, açık önümüze sürdüğü bir vuslat yolu ve bir vuslat adabıdır. Bu yolu bulamayanların, bu adabı elde edemeyenlerin Hakk'a ulaşmaları mümkün değildir.

İbadet; nazarî olarak, bilinen en büyük gerçeğin, insan vicdanında "hakka'l yakîn" e ulaşmasının en emin ve en selametli yoludur. Şuurun, haşyet ve saygıyla kanatlanıp "yakîn" aradığı bu yolun her menziline insan ayrı bir vuslata erer.

Ömürlerini, hakikat adına nazarî meselelerin hikâyeleriyle tüketen bir kısım gerçeğe kapalı ruhlar, bütün bir hayat boyu en fasih dillerin, en sihirli beyanların büyüleyici ikliminde yaşasalar dahi, bir çuvaldız boyu yol alamazlar.

İbadet; insandaki iyilik, güzellik ve doğruluk düşüncesine kuvvet veren bereketli bir kaynak ve nefsin kötülük temayüllerini iyileştirip melekler âlemine çeviren sırlı bir iksirdir. Her gün birkaç defa zikr-u fikriyle bu kaynağa müracaat eden ruh "insan-ı kâmil" olma yoluna girmiş ve bir ölçüde nefsin desiselerine (hile) karşı da siperini bulup mevzilenmiş sayılır...

İbadet; Cennet'e ehil hâle gelme keyfiyetini araştırma yolunda, insan ruhunda saklı bulunan meleklik istidadının geliştirilip inkişaf ettirilmesi, bedenî ve hayvani isti'dâtların da zabt u rabt altına alınması amelîyesinden ibarettir. Dünden-bugüne; ibadet sâyesinde melekleri çok gerilerde bırakanlar olduğu gibi, ibadetsizlikle yuvarlanıp aşağıların aşağısına sürüklenenler de az değildir.

İbadetin en faziletlisi Allah'ı (c.c.) bilip, Allah'ı (c.c.) sevmek ve insanlara faydalı olmaktır. Bu zirvenin zirvesi de doğruyu gösteren vicdan ibresiyle her işte Hakk'ın hoşnutluğunun gözetilmesi, "Festakim kemâ ümirte" sesiyle ihtizaza gelerek, bir mümin için ideal olan gerçek doğruluğun araştırılmasıdır.

İbadet Etmenin Yaşı Olur mu? Bir hikâye

İyi bir terziydi. Dört dörtlük elbiseler dikerdi. Hiçbir eksiklik bırakmamaya çalışırdı. Bazılarının "kim anlar onu!" dediği yanlışları bile hemen düzeltmeye çalışırdı. Onun için gece gündüz çalıştığı olurdu. Çoğu akşamları dükkânda sabahlardı, elindeki işi bitirmek için... Namazlarını hiç kaçırmazdı. Çoğu zaman camiye gider bazen de dükkânda kılırdı.

Bir gün ezan okunuyordu. Hemen dükkanını kapayıp camiye yetişmek istiyordu, tam bu sırada karşı marangoz çağırırdı. "Hayırdır" diyerek içeri girdi. Adam çay söylemek istemişti. Ama o, kahve çayından nefret ederdi. Kendisinin küçük bir semaveri vardı, onunla çayını ağır ağır kaynatırdı. Kibarca reddetti. Bir müddet bakiştikten sonra marangoza; "Acelem var gitmem lazım." dedi bunun üzerine marangoz:

"İşler nasıl, müşteriler çok mu?" gibi havadan sudan sorularla oyaladı. Terzinin işini önemsemiyordu adeta. Bunun üzerine terzi bir kez daha kapıya doğru yöneldi. Bu sefer genç marangoz: "Yahu abi seni hep namazdayken görüyorum. Daha çok gençsin, biraz yaşamamız gerekmez mi? Tamam yaşlanınca kılız, uzatırız sakalı."

Genç adam beklemediği soru karşısında biraz düşündü...

"Peki ya yaşlanamazsak? Genç ölümleri hiç duymadın mı?"

"Ya abi bırak gericiler gibi konuşmayı genç ölümler binde hata yüz binde bir olur. Yaşlanınca yapsak daha iyi olur, yaşlılık biçilmiş kaftan bu işler için."

Genç karşısındakine bir şey anlatamayacağını anladı ve her zamanki tavrıyla nazikçe izin isteyip çıktı. Ertesi gün dükkanına geldiğinde karşıda bir topluluk gördü, meraklandı. Dükkân mı soyuldu acaba diyerek sokuldu kalabalığa. Herkes üzgün bir hâlde idi. Kimseye soru sormadı. Etrafta bir zorlama izi de yoktu. İçeri girdikçe kalabalık artmıştı. Derken biri: "Yazık oldu çocuğa daha çok gençti."

İşitince bunları, anladı ne olduğunu...

4.1.2 Niçin Allah'a İbadet Etmeliyiz?

Allah İnsanı Sadece Kendisine İbadet Etmesi İçin Yaratmıştır

Her şeyden önce insanın yaratılış amacı, Allah'ı tanımak ve yalnızca O'na ibadet etmektir. Dolayısıyla insan yaratılış amacının gereği olarak Allah'a ibadet etmelidir. Kur'an'da Allah, *"Ben insanları ve cinleri ancak Beni tanıyıp, Bana ibadet etsinler diye yarattım."* (Zâriyât, 51/56) buyurarak insanın yaratılış amacını bildirmektedir.

Evet, insan; Allah'ı tanımak ve sadece O'na layıkıyla kulluk yapmak için yaratılmıştır. Kur'an-ı Kerim'e baktığımızda insanın yaratılmasıyla ilgili ayetlerde insanın yaratılmasından bahsedildikten hemen sonra genellikle "Allah'a ibadet" in yer aldığını görürüz. Birkaç örnek verelim:

"(O) göklerin, yerin ve o ikisinin arasında olan her şeyin Rabbidir. Öyleyse yalnız O'na kulluk et. O'na ibadetinde sabır ve sebat göster. O'na denk ve adaş olacak hiç kimse bilir misin?" (Meryem, 19/65)

İnsanın yaratılması, yaşatılması, rızıklandırılması, her şeyin onun emrine verilmesi ve en şerefli varlık kılınması; Hakk'ı tanımak ve O'na kul olmak içindir. İnançsızlık ve ibadetsizlik fitrata aykırı bir durumdur. Mademki Rabbimiz Allah, bizi yaratmak suretiyle varlık sahnesine çıkarmıştır; o hâlde sırf bunun için Allah'a kulluk borcumuz vardır.

Allah'ın yaratması, insanın O'na ibadet etmesini gerektirir. *"Rabbimiz Allah işte bu vasıflara sahip olan Yüce Zattır. O'ndan başka tanrı yoktur. Her şeyi yaratan O'dur. O hâlde yalnız O'na ibadet edin. Her şeyin yönetimi O'nun elindedir."* (En'âm, 6/102)

Nimetlere Şükür İçin İbadet Etmek Gerekir

İnsan, Allah'ın kendisine verdiği nimetlerine şükür için ibadet etmelidir. Allah, Kur'an'da insana bütün varlıklar içinde ayrı bir kıymet ve değer verdiğini, kısa dünya hayatında bir misafir gibi ağırlandığını ve tekrar ebedî yurdu cennete davet ettiğini bildirmektedir. Bunun için dünyayı bir beşik, yeryüzünü bir döşek, gökyüzünü kandillerle süslü bir tavan gibi daha insan dünyaya gelmeden hazırlamıştır. İnsanı yoktan var etmiş, binlerce duygu ve organlarla donatmış ve ihtiyacı olan her şeyi onun için yaratmıştır. Allah, bu nimetlerinin sayısı için, *"Eğer Allah'ın nimetini saymaya kalksanız, sayamazsınız."* (Nahl, 16/18) buyurmuştur. Allah'ın nimetleri değil tek tek, topluca saymaya çalışılsa bile sayılamaz.

O halde insanın temel görevi nimet sahibi Allah'ı tanımak ve sevmek, ibadetleriyle tanıyıp; sevdiğini göstermektir. Her nimet, iyilik ve ikram için bir teşekkür gereklidir. Allah bir nefeste insana hayatını iki defa geri vermektedir. Bu nedenle hiçbir zaman Allah'ın nimetlerine minnet ve teşekkür borcumuzu ödeyemeyiz.

Şükür Allah'ın bize bahşettiği nimetler karşılığında memnunluk göstermenin, müteşekkir olmanın, minnet duymanın ve gönülden bir sevgi hissetmenin adıdır. Rabbimiz insana verdiği sayısız nimetlerin karşılığında ondan kendisine şükür, iman, itaat yani kısaca kulluk istemektedir: *"Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yiyin, eğer siz yalnız Allah'a kulluk ediyorsanız O'na şükredin."* (Bakara, 2/172; Nisâ, 4/147)

Netice olarak maddî-manevî Cenâb-ı Hakk'ın bahşettiği bütün nimetlere karşılık insandan, Rabbine daima müteşekkir olması ve O'na kullukta bulunması emredilmektedir: *"Onlar, şu evin Rabbine kulluk etsinler! Ki O, kendilerini açlıktan doyurdu ve her çeşit korkudan emin kıldı."* (Kureyş, 106/3-4)

"(Resulüm!) Kuşkusuz biz sana Kevser'i verdik. Şimdi sen Rabbine kulluk et ve kurban kes." (Kevser, 108/1-2)

İbadetler, İmanın Kalpte Kökleşmesini Sağlar

İbadetler, imanın eylem planının dökülerek pratik hayata yansıtılmasıdır. Bu yönüyle pratiğe dökülecek olan esaslar, müminin, hakiki imanı elde edip imanını sağlamlaştırması iman-amel bütünlüğüyle mümkündür.

İman etmekle beraber hayatında ibadete yer vermeyen insanın dine bağlılığı zamanla azalır, günün birinde kalbindeki iman ışığı da sönebilir. O hâlde diyebiliriz ki, iman ve ibadetler et ve tırnak gibidirler. Onların birbirinden ayrılması imkânsızdır. Hakiki iman, insanı salih amel işlemeye sevk eder, salih amel de imanı kuvvetlendirir.

İnsanın imanı, ancak ibadetlerle olgunlaşır. Bir kulun Allah katındaki değeri, Ona karşı kulluk vazifesinde göstereceği hassasiyet nispetindedir.

İbadet Eden Cenneti Kazanır

Cennet, Allah'ın ahirette müminlere, bu dünyada iken iman edip salih amel işlemelerine karşılık lütfundan bahşettiği saadet diyarının adıdır. Cennet, bu dünyaya imtihan edilmek üzere gönderilen insanların, kıyamet kopup, hesaplar görüldükten sonra, içlerinden bu dünyada iken Allah'a, ahiret gününe ve Allah'ın elçileri vasıtasıyla gönderdiği bütün mesajlara inanan, kulluk ve tâatte bulunan müttaki (takvalı) ve temiz olanlarının gideceği ebedî huzur ve saadet yurdudur.

İbadet edenlerin Cennet'e kavuşacağını anlatan pek çok âyet bulunmaktadır:

"İman edip makbul ve güzel işler yapanları müjdele: Onlara içinden ırmaklar akan Cennetler vardır." (Bakara, 2/25)

"Rabbiniz tarafından mağfirete, genişliği göklerle yer kadar ve müttakiler için hazırlanmış bir Cennet'e doğru yarışmasına koşuşun!" (Âl-i İmrân, 3/133)

Görüldüğü üzere ayetlerde Cennet'e hep takva sahiplerinin ve salih amel işleyenlerin gireceği belirtilmektedir. O hâlde Cennet'e ehil hâle gelebilmek için de ibadet etmeliyiz.

Cehennem ise ahirette suçlulara ceza olarak tutuşturulan ateşin ismidir. Kur'an-ı Kerim'de inanan ve güzel amel işleyen kimselere Cennet vaat edildiği gibi; inançsız ve günahkâr kimselere de Cehennem vaat edilmiştir. Tövbe etmeden günahkâr olarak ölen ve Allah'ın kendilerini affetmediği müminler ise cehennemde ebedî kalmazlar. Kendilerine günahları kadar azap edilir. Sonra oradan kurtulup cennete girerler ve orada ebedî kalırlar.

Bu dünyada kulluk görevlerini yerine getiren insan yapmış olduğu amellerle kendi cennetini inşa etmektedir. Kulluk görevlerini yerine getirmeyen insanı ise ahirette çok zor bir hayat beklemektedir.

4.1.3 Kulluk Nedir?

İslâmî literatürde insanın Allah'a karşı hürmet, tevazu, sevgi ve itaatini göstermek, rızasını elde etmek niyetiyle ortaya koyduğu dinî içerikli davranışlar için ibadet kavramı; hayatını daima Allah'a karşı saygı ve itaat bilinci içinde sürdürmesi şeklindeki kulluk duyarlılığı için ise ubudiyet yani kulluk kelimesi kullanılmıştır. İbadette belirli fiilleri yerine getirme öne çıkarken ubudiyette yani kullukta bu fiillerle kazanılan hal, ahlâkî ve manevî öz ağır basmaktadır. Tasavvuf kaynaklarında genellikle bu hal ve şuur üzerinde daha fazla durulmuş, ubudiyetin yani kulluğun ibadetten üstün sayıldığı ileri sürülmüş, ibadetin gayesinin ubudiyet, kulluk makamına ulaşmak olduğu belirtilmiştir. İbadetlerin daha çok bâtını yani iç ve ruhanî özelliklerini ele alan sûfiler, ibadeti kulun yapmak veya yapmamakla sorumlu tutulduğu zahirî davranışlardan ibadet görmeyip kulun ruhen kemale ermesine ve sonuçta Allah'a yakınlaşmasına vasıta olan kalbin her türlü amel ve halini ibadet kabul etmişler ve bu kapsamlı anlamı daha çok ubudiyet kavramıyla dile getirmişlerdir. Bu anlamda sûfiler âbid ile (zahirî ibadetleri yerine getiren) abd yani kul (zahirî ve bâtını açıdan kul) arasında ayırım yapmışlar, abdin ubudiyet sıfatıyla nitelenen kimse olarak âbidden üstünlüğünü savunmuşlar, Efendimize (s.a.v.) Kur'an'da abd ismiyle hitap edilmesini (el-İsrâ 17/1; en-Necm 53/10) buna delil göstermişlerdir.

Günümüz anlayışında ise "İbadet etmek" deyince insanların aklına "namaz, oruç, hac, kurban, zekât, sadaka, zikir vs." gelmekte ve bunları yaptıkları zaman "kulluk görevlerini" ifa ettiklerini zannetmektedirler. Oysa bütün bu ibadetler zaten kulluğun içinde mündemiçtir (bulunmaktadır). Kulluk daha geniş perspektifte olup ibadeti de içine almaktadır. Bu açıdan bakıldığında ibadet yapılıncaya sorumluluklar bitmemekte, tam tersine yeni başlamaktadır. Dolayısıyla insanlardan istenen sadece ibadet değil kulluktur. Bu nedenle "Yüce Allah'a kulluk etmek" deyince bir mü'minin aklına gelmesi gerekenler: "Tefekkür, tevhid, Allah'a ve ahiret gününe iman, tevekkül, teslimiyet, sünnete ittiba, Yüce Allah'a dua ve ibadet etmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmak, salih amel işlemek, güzel ahlak sahibi, doğru, dürüst ve güvenilir olmak, infak etmek, ilme sarılmak, teknoloji üretmek, Allah yolunda cihat etmek, yeryüzünde barış ve adaleti sağlamak, İslâm'ı temsil ve tebliğ etmek vs." Bu bakımdan insanları sadece belli bazı ibadetlere yönlendirip yukarıda sayılan görevleri olduğunu onlara söylememek, hatırlatmamak veya eksik bırakmak büyük bir vebali üstlenmek demektir.

Bir başka ifadeyle Kulluk, yaratılan insan ile yaratan Allah arasındaki ilişkiyi düzenleyen bir ameliyedir. Bu yüzdendir ki, ilk inen vahiyde, Allah'ın yaratıcılığı ve insanın da yaratılmışlığı öne çıkarılmıştır:

“Oku; insanı yapışkan bir hücreden yaratan Rabbinin adıyla oku.” (Alak, 96/1-2).

Yine Kur'an'da, insanı Allah'a kulluk yapmağa davet eden ilk ayette de bu ilişkiye dikkat çekilmiştir:

“Ey insanlar! Hem sizi hem de sizden önceki insanları yaratan Rabbinize kulluk edin ki takvâya eresiniz.” (Bakara, 2/21).

Buradan anlaşılıyor ki, kulluk insan için bir fitrat vazifesidir, adeta kaderidir, yaratıcıya karşı bir teşekkür ifadesidir, ruhanî ve cismanî mekanizmaların yaratılış amacını gerçekleştirmeye yönelik kutsal bir eylemdir. Bir örnekle, ubudiyet bir sahra ise ibadet de o sahra üzerinde yer yer yükselen dağlar gibidir. İşte insan o sahraya gönderilmiş bir canlıdır, bir varlıktır. O sahra üzerinden başka bir yere gidebilmesi, kaçabilmesi mümkün olmadığı gibi şuurlu bir insanın da akıl-baliğ olduğu andan son nefesine kadar kulluk vazifesini, yaşantısını yerine getirmesi ve sergileyebilmesi gerekmektedir. Çünkü mahluktur, yaratılmıştır. Elde ettiği ve edeceği her şey Cenabı Hak tarafından ihsan edilmiştir.

Kulluk Psikolojisi

İnsanoğlunun doğumuyla birlikte hayat serüveninde fiziksel güvenlik arayışı sürüp giderken, insanoğlu bu arayışa eşit, bazen onu da geride bırakan başka başka insanî temayüllerin, arayışların içine atılır. İnsanın tüm benliğini derinden kavrayan bu duygular, “her düzeyde takdir görme beklentisi”nden, “ait olma” ihtiyacına kadar bir dizi çeşitlenme gösterebilir. Bütün bu kategorilerin, tek bir cümlede ifadesi; diğer bir deyişle insanın en mücmel tanımlarından birisi, Sadi-i Şirazî'nin şu sözüne sığmış gibidir; "İnsan çist: yek-katre-i hûnest, hezâr endişe." yani, "İnsan nedir ki: Bir damla su ve bin-bir endişe." Ciltlerle anlatılsa bitirilemeyen insan, maddî ve ruhî portresiyle nerdeyse tek cümleye sığdırılmıştır.

İnsanı en iyi tanımlayan kavramlardan yahut şiddetle meyil gösterdiği arayışlardan birinin de hürriyet olduğu tekrarlanır durur. Evet; hürriyet yoksa insan da yoktur. Hatta Bediüzzaman Hazretlerinin ekmeksiz yaşarım ama hürriyetsiz yaşayamam dediği gibi gerçekten kendini güvende hissetmeyen veya hür olmayan bir insan, en başta bu ihtiyacını gidermeye çalışacak ve Maslow'un piramidinde fizyolojik ihtiyaçlarının hemen sonrasında güvenlik-özgürlük-hürriyete yer verecektir. Bu noktadan hareketle din-özgürlük ilişkisinde tarihin de gözler önüne serdiği gibi, Çok-tanrılı (pagan) dinlerden, tevhidî dinlere geçiş özgürlük için en önemli adımdır. (Bu kısma gelindiğinde İslamiyet öncesi Kureyşin çok tanrılı inanç sisteminden, putlarından veya günümüzde mesela Hindistan'ın yine binlerce tanrılı batıl dinlerinden dolayısıyla her birine karşı gösterilen farklı farklı çarpık kulluk anlayışlarından bahsedilebilir). Tek bir Yaratıcıya iman, insanın, çeşitli korkulardan ve bağımlılıklardan kurtulması demektir. Tek bir yüce kudrete “kulluk”, diğer bağımlılıklardan kurtulma anlamına gelir ki, ancak bu güce dayanarak, insanın içinde diğer güçlere (masivaya) meydan okuma cesareti uyanabilir. Diğer türlü, duyguları sonsuza açılan ama eli (iktidarı) ve bunda ömrü kısa olan insan, tevhidî dinin rehberliği olmadığı durumda, özgürlüğünü elde etmek şöyle dursun, kendini güvenlikte hissedebilme uğruna, bazen gülünç ama çoğu zaman korkunç yollara sapmıştır.

Tevhidi intisaptan (bağdan) mahrum ve hakiki kulluğun idrakine varamamış bedbaht insanlar, türlü türlü kulluklara müptela olur. Sadece imal ettiği, kendi eliyle yaptıkları suni tanrılarına değil, bazen arzu ve şehvetlerinin kölesi olur ve bohemce bir hayat yaşarlar. Bazen hırslarına yenik düşer ve helâl-haram olduğuna bakmadan servet yığma adına değişik spekülasyonlara girerler. Bazen de makam ve mansıba esir düşer ve buldukları konumu istismar ederek milletin malına mülküne göz dikerler. Hasedin kölesi hâline gelip ve hayır yolunda koşturan, insanların gönlünü fethetmeye çalışan insanları bile çekemezler. Çekemedikleri için de onların işlerine ket vurmak ve onları yürüdükleri yoldan alıkoymak için yanar tutuşurlar. Yine düştükleri bir başka gayya şan şöret olur ki şöretperestler parmakla gösterilme, alkışlanma ve takdir edilme adına her yolu denerler. Bu zavallılar küçücük bir başarı ortaya koysalar, ufak bir fedakârlıkta bulunsalar hemen birilerinin, “Ülke seninle gurur duyuyor!” demesini beklerler. Alkış olmadan konuşmaz, takdir edilmeden bir şey vermezler. Alkışlar karşısında da zevkten zevke girer ve kendilerinden geçerler. İşte bencil ruhlu bu tür insanlar da şöretin kulu kölesi olmuşlardır. Bunların dışında rahat ve rehabetin, korkunun, para ve servetin, çıkar ve menfaatlerin kulu-kölesi olan insanlar da vardır. Allah'a yapılan kulluğun tadına eremeyen bu tür bahtsızlar ömür boyu kendi isteklerinin, hırslarının, arzularının, tutkularının ve tiryakiliklerinin arkasında koşar dururlar. Bu yolda ne dövmedik bir kapı ne de aşındırmadık bir eşik bırakırlar. Ne var ki bir türlü tatmin olamaz ve hakikî mutluluğu yakalayamazlar.

Bu açıdan hürriyet ile ibadet-ubudiyet arasında çok sıkı bir münasebet vardır. Boynundaki şöret tasmasını, tenperverlik tasmasını ve daha başka tasmaları çıkarıp atamayan bir insan hür olamayacağı gibi gerçek anlamda Allah'a kul da olamaz. Yani kâmil bir ubudiyet adına hürriyet elzem olduğu gibi, hakikî bir hürriyetin elde edilebilmesi de Allah'a hakkıyla kul olabilmeye bağlıdır. Eğer insan masiva ile bağlarını koparmak, heva ve heveslerinin esiri olmamak, kula kulluk yapmamak, Allah korkusundan başka bütün korkuları kalbinden silip atmak istiyorsa, Allah'a iyi bir kul olmaya bakmalıdır.

Sonuç olarak şunu diyebiliriz: İnsan hem kul hem de hür bir varlık olarak ya eşref-i mahlukattır, ya da bütün özgürlük görüntüleri, mağrurluk tafraları, şehvetperestlik naraları altında bir firavun-u zelildir.

4.1.4 Kulluk Mükellefiyeti

Kulluk kelimesinin ne anlama geldiğini ve bilinci üzerine olan anlatımlardan sonra kulluk vazifesiyle emrolduğumuz Kuran-ı Kerimde ve Hadislerde çokça tekrarlanmıştır. Özellikle Zariyat Suresinin 56. Ayeti, "*Ben, cinleri ve insanları ancak (Ben'i tanısanlar ve) Bana ibadet etsinler-kullukta bulunsunlar diye yarattım.*" bu hakikati katiyet derecesinde ifade etmektedir.

Bu âyet, Allah'ın varlıkları yaratmasındaki maksadı beyan buyurmaktadır. İnsanların ve cinlerin dışındaki bütün varlıklar Allah'a mutlak mânâda ibadet ve itaat ederken, irade ile serfiraz kılınan insanlar ve cinler ise, aynı sorumluluğu taşımakla birlikte, bu konuda onlara tercih hakkı tanınmıştır. Çünkü onlar, imtihanadadır. Allah'a ibadet ve itaat, insanların ve cinlerin hem ferdî hem içtimaî, hem dünya hem Âhîret hayatları için her bakımdan lüzumlu ve asla vazgeçilmez bir değer ve öneme sahiptir. Bediüzzaman Hazretleri, bu konudan şu şekilde bahseder: Katiyen bil ki, yaratılışın en yüksek gayesi ve fitratın en yüce neticesi, Allah'a imandır. Ve insaniyetin en yüce mertebesi ve beşeriyetin en büyük makamı, Allah'a iman içindeki marifetullahtır (Allah'ı tanıma). Cin ve insanın en parlak saadeti ve en tatlı nimeti, o marifetullah içindeki Allah sevgisidir. Ve ruh-u beşer için en halis sürur ve kalb-i insan için en sâfi sevinç, o Allah sevgisi içindeki ruhanî-manevî lezzettir. Evet, bütün hakikî saadet ve halis sürur ve şirin nimet ve sâfi lezzet, elbette marifetullahta ve muhabbetullahtadır. Onlar, onsuz olamaz. Cenâb-ı Hakk'ı tanıyan ve seven, nihayetsiz saadete, nimete, nurlara, esrara ya bilkuvve (potansiyel olarak) veya bilfiil (fiilen) mazhardır. O'nu hakikî mânâda tanımayan, sevmeyen, nihayetsiz dertlere, zorluklara, elemelere ve evhama mânen ve maddeten müptelâ olur.

Evet, şu perişan dünyada, âvâre nev-i beşer (başı boş insanlık) içinde, neticesiz bir hayatta, sahipsiz, hâmisiz bir surette, âciz, miskin bir insan, bütün dünyanın sultanı da olsa kaç para eder? İşte bu âvâre nev-i beşer içinde, bu perişan, fânî dünyada insan sahibini tanımazsa, mâlikini (sahibini) bulmazsa, ne kadar biçare sergerdan (şaşkın) olduğunu herkes anlar. Eğer sahibini bulsa, mâlikini tanısa, o vakit rahmetine sığınır, kudretine istinat eder. O vahşetgâh (vahşet yeri) dünya, bir tenezzühgâha (seyir ve gezinti yerine) döner ve bir ticaretgâh olur. (Mektûbât, 20. Mektup)

Ayette anlatılan mükellefiyeti ve yaratılış gayesindeki maksadı ifadeden sonra, bu yüce hakikatin doğru ve eksiksiz anlaşılması da büyük önem arz etmektedir. Gerek Risale i Nurda gerekse Seyyid Kutup gibi Kurani çok iyi anlamış ve telif ettiği büyük tefsiriyle modern çağa yorumlarıyla ışık tutmuş İslam Alimlerinin çalışmaları ile bu ayete yani kulluk vazifesine şu pencereden bakmak da mümkündür. Bu kısacık ayet muazzam ve korkunç bir gerçeği kapsamaktadır ki bu gerçek iyice anlaşılmasın yeryüzünde beşer hayatı düzenli ve dengede olamaz. Yeryüzünde sözü edilen hayat ister ferdi hayat olsun ister toplum hayatı olsun isterse çağlar boyu tüm insanlığın geçirdiği hayat safhaları olsun fark etmez. Zira ayet birçok anlam ve gayelerin ufuklarını açmaktadır ki bunların bütünü, hayatın üzerinde kurulmuş ve temel dinamiği sayılan gerçeğin içinde yer alır. Bu gerçeğin kapsadığı ufuklardan birincisi şudur: Elbette ki cinlerin ve insanların var olmalarının, yaratılmalarının belli bir gayesi vardır. Bu gaye bir görevle simgelenmektedir ki bu görevi yerine getiren varlık, yaratılış gayesini gerçekleştirmiş olur. Fakat bunda başarılı olamayan ya da dünyaya gönderiliş maksadını anlayamayanlar varlığını zedelemiş hatta özünü yitirmiş olurlar. Bu duruma düşenler adeta vazifesiz, başı boş, hayatı hedefsiz ve değersiz hale gelmiştir. Çünkü hayatı, kendisini değerli kılan manasını kaybetmiştir. Mana boşluğu sonucunda hayat, yörüngesinden çıkmış ve hayat sahibini dipsiz bir boşluğa yuvarlamıştır. Bu durumun; kendisini ana sisteme bağlayan, koruyan ve onu ölümsüzlüğe programlamış varlık kanunundan kaçan herkesin başına gelmesi mukadderdir (kaçınılmazdır).

Ayetin önümüze serdiği bir diğer mânâ da kulluk dairesinin önemli bir cüzü olan ibadetin sırf birtakım sembolik davranışları yerine getirmekten daha geniş ve daha kapsamlı olduğu gerçeğidir. Çünkü cinler ve insanlar tüm hayatlarını

belirli ritüelleri, hareketleri yerine getirerek geçirmezler. Allah'ın onlardan istediği de tam olarak bu değildir. Aksine Cenâb-ı Hakk onlara, ibadetlerin yanında hayatlarının büyük bir kısmını kuşatan ve meşgul eden başka birtakım faaliyetler de yüklüyor. İnsanlar olarak Allah'ın cinlere yüklediği faaliyet şekillerini bilmiyoruz. Fakat insandan istenen faaliyetlerin sınırını biliyoruz. Bunu yine Kur'an'dan öğreniyoruz. *"Hani Rabb'in meleklere 'Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım' demişti."* (Bakara, 30) Bu ayet ışığında insan denen varlıktan yapması istenen ameller, yeryüzünde Allah'ın halifesi olma cehdi gayreti ve azmiyle ortaya koyacağı işlerdir. Bu görev taksimatı içerisinde şahsi ibadetlerinin yanında yeryüzünün imarı vardır, yine yeryüzündeki güç ve enerji kaynaklarının, ham madde rezervlerinin ve gizli cevherlerin keşfedilmesi ve bunları kullanarak, geliştirerek insanlığın hizmetine sunması, yaşam kalitesinin yükseltilmesi gibi aktif faaliyetler de vardır. Ayrıca evrenin genel kanunları ile uyum içerisinde olacak mutlak ideal sistemi gerçekleştirebilmek, sosyal adalet ve barış iklimi ile imandan ve onun tezahürü İslam'dan süzülen nağmeleri dünyanın dört bir tarafına ulaştırmaya çalışmak da halife namzetinde yaratılan insanlığın sorumlulukları arasındadır.

Kulluğun En Güzel Örneği

İbadet ve kulluk, Hâlık-ı Zülcelâl'in insana bahsettiği en büyük pâyedir. Bu payeyi tarih boyunca en mükemmel haliyle temsil edenler kuşkusuz vahy ile müeyyed olan peygamberlerdir. Hz. Adem'den Efendimize (s.a.v.) ne kadar peygamber geldi ise her birinin kulluk hayatı mümtaz örneklerle doludur. Kur'an'da diğer peygamberler kulluk ve ubudiyet açısından farklı bağlamlarda ve çeşitli ifadelerle tanıtılmaktadır. Hz. İsa için *"Ne İsa, Allah'ın kulu olmaktan kaçınacak kadar gurura kapıldı, ne de ona yakın olan melekler. O'na kulluk etmeyi gururlarına yediremeyenler ve küstahça böbürleneler (bilsinler ki Hesap Günü) Allah hepsini kendi katında toplayacaktır."* (Nisâ, 4/172) denilmektedir. Yine Hz. İsa'nın ağzından *"Ben Allah'ın kuluyum. O, bana ilahi mesajı bahsetti ve beni peygamber yaptı."* (Meryem, 19/30) denilerek, Hz. İsa'nın "abdullah" oluşuna dikkat çekilmektedir.

Başka bir ayette yine Hz. İsa'nın *"onurlandırılan ve İsrailoğulları için örnek kılınan bir kul"* (Zuhruf, 43/59) olduğu vurgulanmaktadır. Hz. Nuh ve Hz. Lut'un hanımlarının kissaları anlatılırken, bu iki peygamber *"kullarımızdan iki sâlih kul"* (Tahrîm, 66/10) olarak vasıflandırılmaktadır.

Hz. Nuh, *"O, gerçekten de çok şükreden bir kuldu"* (İsrâ, 17/3) ifadesiyle tanıtılmaktadır. Hz. Zekeriya, *"Kulu Zekeriya'ya Rabbinin bahsettiği rahmeti dile getiren bir anmadır, bu."* (Meryem, 19/2) ifadesiyle anılmaktadır. Hz. Süleyman'ın *"ne güzel bir kul"* olduğu ve *"her zaman Rabbine yöneldiği"* (Sâd, 38/30) anlatılmaktadır. *"Kulumuz Eyyüb'u da hatırla"* (Sâd, 38/41) denilerek, yine bir peygamberden, Rabbine kul olma yönüyle bahsedilmektedir.

Yine Kur'an'ın diliyle Allah Teâlâ, Habîb-i Edîb'ini kelime-i şahâdet gibi kutlu bir cümlede anarken, önce *"عَبْدُهُ – kulu"* demiş, sonra da *"رَسُولُهُ – peygamberi"* sözüyle bunu taçlandırmıştır. Yine O (c.c.), Resûl-i Ekrem'i Miraç'a dâvet ederken, *"أَسْرَى بِعَبْدِيهٖ – kulunu seyr ü sefer ettirdi"* kaydını koymuş ve bununla ubudiyetinin yani kulluğunun üstünlüğüne ve ayrıcalıklı oluşuna işaret buyurmuştur. Haddizâtında bu eşsiz sema yolculuğunda, övgüye layık bin bir vasfı arasında kulluğu öne alınarak *"فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِيهِ مَا أَوْحَىٰ – Kuluna vahyetti de vahyetti"* denilmesi de oldukça mânidardır!

Efendimizin (s.a.v.) ibadetin ve kulluk hayatına bakan bir insan, hayatında başka hiçbir iş yapmamış da hep ibadet etmiş, kullukta bulunmuş zannederdi ama O (s.a.v.) böylesine bir hassasiyetle ibadetlerini yerine getirirken aynı zamanda bir aile reisiydi. Aynı zamanda savaşlar idare eden bir erkan-ı harpti. Aynı zamanda yeni inen dinin mesajlarını sağa sola ashabıyla gönderirken, hanesinde ev işlerinde hanımına yardım eden söküğünü kendi yamayan bir kul peygamberdi. Evet O (s.a.v.) bütün bunları kulluk neşvesiyle yapıyor ve ümmetine bu şuur derinliğiyle kavlen ve fiilen örnek oluyordu.

O, namazında kulluğunu o denli derin temsil ediyordu ki neredeyse ürperip ağlamadığı namaz yok gibiydi. Sahabe, namaz kılarken O'nun sinenin değirmen taşının ses çıkardığı gibi ses çıkardığını söyler. İçinde dönen boyunduruklar ve kulluğun o ağır mükellefiyetleri O'nu kaynayan bir kazana çeviriyordu. Elbette ki bu hâl, O'nun en yüksek seviyede, kulluğunu ifa edebilme gayretinden ileri geliyordu. Son Peygamber olarak, Allah Teâlâ'nın eşsiz lütuflarına mazhar olmasına rağmen mütevazı bir kul olmayı, Allah'ın kulu olarak anılmayı tercih etmiş ve bunu pek çok vesilelerle dile getirmiştir.

"Acemlerin birbirlerini ta'zim ederek ayağa kalktıkları gibi benim için ayağa kalkmayın. Çünkü ben kulun yediği gibi yemek yiyen, kulun oturduğu gibi oturan bir kulum." buyurması, ondan bahsederken sahabelerin *"merkebe binerdi, arkasına adam bindirirdi, yoksulları ziyaret ederdi, fakirlerin yanına otururdu, kölenin davetine icabet ederdi, sahabelerin arasında oturduklarında kimseyi rahatsız etmeden mecliste boş bulduğu yere oturlardı."* (Ebû Dâvud, Edeb 152) şeklinde ifadeler kullanması onun tevâzuuna işaret etmektedir. Hz. Âişe validemizin *"Rasûlullah, evinde herhangi bir insan gibi"*

davranırdı. Kendi elbisesini yamar, ayakkabılarını tamir eder, koyun sağlar, hayvanlara yem verir ve ev işlerinde hanımlarına yardımda bulunurdu.” (Buhârî, Edeb 40) buyurması gibi alemlere rahmet olarak gönderilen Efendimizin (s.a.v.) nasıl bir tevazu ortaya koyduğunu göstermektedir.

Bu misallerle İnsanlığın İftihar Tablosunun (s.a.v.) kulluk hayatının farklı buutlarını, yazılabilecek binlerce örnek arasından bir iki tanesiyle ifade edilmeye çalışıldı. Şüphesiz Kuran ifadesiyle en güzel, en yüce, en üstün ahlak ve insanlığa örnek Sultan-ül Enbiyanın (s.a.v.) kulluk hayatını anlamaya çalışmak ve ittiba etmek, ümmeti için insanlık için varlığın özüne sırrına erişmek ve dünyaya gönderiliş maksadını idrak olacaktır.

4.2 İBADET VE KULLUK – EK KISIM

4.2.1 Üçüncü Söz

"Ey insanlar! (Hem sizi hem de sizden önceki insanları yaratan) Rabbinize ibadet ediniz." (Bakara suresi, 2/21)

İbadetin ne kadar büyük bir ticaret ve saadet, Allah'a isyanın ve haram zevklere düşkünlüğün ise ne büyük bir zarar ve felaket olduğunu anlamak istersen, şu temsili hikâyeciğe bak, dinle:

Bir zamanlar iki asker, uzak bir şehre gitmek için emir alırlar. Yol ikileşinceye kadar beraber giderler. Orada bulunan bir adam onlara şöyle der: "Şu sağdaki yol zararsızdır ve yolcularının onda dokuzu büyük kar elde eder, rahatlık görür. Soldaki yolun ise hiç; faydası olmamakla beraber on yolcusundan dokuzu zarara uğrar. Yolların ikisi de kısa ve aynı uzunluktadır. Aralarında yalnız bir fark var ki, düzeni ve kanunu olmayan sol yolun yolcusu çantasız, silahsız gider. Görünüşte bir hafiflik, yalancı bir rahatlık hisseder. Askeri düzen altındaki sağ yolun yolcusu ise besleyici gıdalarla dolu dört okkalık bir çantayı ve her düşmanı alt edecek iki okkalık, devlete ait mükemmel bir silah taşıtmaya mecburdur."

Yolu tarif eden o adamın sözünü dinledikten sonra iki askerden bahtiyar olan sağa gider. Görünüşte omzuna ve sırtına bir ağırlık yüklenir. Fakat kalbi ve ruhu binlerce batman ağırlığındaki minnet ve korkulardan kurtulur.

Öteki, talihsiz olan ise askerliği bırakır. Düzene uymak istemez, sol tarafa gider. Bedeni bir batman ağırlıktan kurtulur; fakat kalbi binlerce batman minnet, ruhu da sonsuz korkular altında ezilir. Hem herkese dilenci olur hem de her şey ve her hadise karşısında titrer. Sonunda gideceği yere varır. Orada, asi ve kaçak olmanın cezasını görür.

Askerlik nizamını seven, çantasını ve silahını muhafaza edip sağ tarafa giden asker ise varmak istediği şehre kimsenin minneti altına girmeden, kimseden korkmadan, kalbi ve vicdanı rahat bir şekilde ulaşır. Orada, vazifesini güzelce yapan namuslu bir askere yaraşır mükafat görür.

İşte ey isyankâr nefis! Bil ki: O iki yolcudan birincisi, Allah'ın emirlerine itaat eden, öteki ise nefsin kötü arzularına uyan asi insandır. O yol, ruhlar aleminden gelip kabirden geçerek ahirete giden hayat yoludur. O çanta ve silah, ibadet ve takvayı temsil eder. İbadetin görünüşte bir ağırlığı olsa da manasında öyle bir rahatlık ve hafiflik vardır ki, tarif edilemez. Çünkü kul namazında, "O'ndan başka Hâlık ve Rezzak yoktur! Zarar ve fayda O'nun elindedir. O hem Hakim'dir, abes iş yapmaz; hem Rahim'dir, ihsan, merhameti çoktur." der. Buna inandığından, her şeyde bir rahmet hazinesinin kapısına bulur ve dua ile o kapıyı çalar. Her şeyi Rabbinin emrine boyun eğmiş görür, O'na sığınır. Tevekkül ile O'na dayanıp her musibet karşısında korunur. İmanı, kendisine tam bir emniyet hissi verir.

Evet, her hakiki iyi vasıf gibi cesaretin de kaynağı imandır, kulluktur¹; her kötü haslet gibi korkaklığın da kaynağı dalalettir²!

Evet, yerküre bomba olup patlasa, muhtemeldir ki, kalbi tam nurlanmış bir kulu korkutmaz. Aksine o kul, Samed Rabbinin harika kudretini lezzetli bir hayret içinde seyreder. Akli aydınlanmış denilen kalbsiz ve Allah'a karşı asi, meşhur bir filozof ise gökte bir kuyruklu yıldız görse yerde titrer. "Acaba bu serseri yıldız dünyamıza çarpar mı?" deyip evhama düşer. (Bir vakit böyle bir yıldızdan koca Amerika titredi. Çocukları gece vakti evlerini terk etti.)

¹ Bkz. Al-i İmran Suresi, 3/173.

² Bkz. Al-i İmran Suresi, 3/151; Enfâl Suresi, 8/12.

Evet, insanın ihtiyaçları sınırsız olduğu halde, sermayesi neredeyse yok gibidir; sayısız musibete maruz kaldığı halde bunlara karşı koyacak kudreti hiç hükmündedir. Sermayesinin ve iktidarının sınırı, elinin yettiği yere kadardır. Emellerinin, arzularının, elem ve endişelerinin dairesi ise gözünün, hayalinin ulaştığı noktaya kadar geniştir.

İşte bu derece aciz, zayıf, fakir ve muhtaç insan ruhu³ için ibadet, tevekkül, tevhid ve teslimin ne kadar büyük bir kâr, bir saadet, bir nimet olduğunu, bütün bütün kör olmayan görür, anlar.

Malumdur ki, zararsız yol zararlı yola -onda bir kaybetme ihtimali olsa bile- tercih edilir. Kaldı ki, meselemiz olan kulluk yolu zararsızdır ve onda dokuz ihtimalle insanı bir ebedi saadet hazinesine ulaştırır. Nefsin arzularına uyma ve Allah'a isyan yolunda ise -o yolda gidenlerin de itirafıyla- fayda yoktur ve onda dokuz ihtimalle ebedi azap ve helâk bulunur. Bu, şu hususta söz sahibi olan, gözü manevi alemlere açık sayısız zatın şahitliğiyle sabittir; zevk ve keşif ehlinin haber vermesiyle, yanlışlığına ihtimal bulunmayacak derecede kesindir.

Kısacası Ahiret saadeti gibi dünya saadeti de ibadette ve Allah'a kulluktur. Öyleyse daima “Bize itaat ve muvaffakiyet nasip eden Allah’a hamd olsun.” demeli ve Müslüman olduğumuza şükretmeliyiz.

4.2.2 İbâdet, Ubûdiyet ve Ubûdet

Allah’ın emirlerini yerine getirme, O’na kullukta bulunma ve kulluğunun şuurunda olma mânâlarına gelen ibadet ve ubudiyet, bazılarının göre aynı mânâyâ hamledilmiş ise de büyük çoğunluğun nokta-i nazarı, bu kelimelerin lafızları gibi mânâlarının da ayrı ayrı olduğu merkezindedir.

İbadet, “Cenâb-ı Hakk’ın emirlerini yerine getirip yaşama ve kulluk sorumluluklarını temsil etme mânâlarına gelmesine mukabil; ubudiyet, kul olma ve kölelik şuru içinde bulunma” şeklinde yorumlanmıştır. Zaten, ibadette bulunana “âbid”, ubudiyette bulunana “abd” denmesi de açıkça bu farkı göstermektedir.

Ayrıca, ibadet ve ubudiyet arasında şöyle ince bir fark daha söz konusudur: Meşakkat ve külfetle eda edilip, havf ve recâ derinlikleri bulunan, niyet ve ihlâs yörüngeli bütün mâlî ve bedenî mükellefiyetler birer ibadet; ifasında bu türlü buutların söz konusu olmadığı iş ve vazifeler de birer ubudiyettir. Zannediyorum İbnü’l-Fârîd da: “Seyr u sülûkte aştığım mertebelerde her ubûdiyeti, ibadet-i hâlisemle gerçekleştirdim.” sözleriyle bu farka işaret etmektedir.

Ayrıca sofilerden bir kısmı, ibadeti avamın kulluk hizmeti, ubûdiyeti şuur ve basîret insanlarının ifa ettiği vazife, ubûdeti de saflar üstü safların sorumluluklarını yerine getirmeleri şeklinde tarif etmişlerdir ki; birincisi mücadele insanının işi, ikincisi aşılmaz zorlukları göğüsleyen civanmertlerin tavrı, üçüncüsü de kalb ve ruhlarının enginlikleri ile Hakk’a müteveccih olanların hâli olarak yorumlanabilir.

Bir diğer tevcihle, yukarıda sözü edilen hususların hemen hepsini “ibadet-i zâtiye-i mutlaka” ve “ibadet-i sıfâtiye-i mukayyede”ye ircâ edenler de olmuştur. Bunlardan birincisi; sürekli Hâlık-mahlûk, abd-Mâbud, Görüp/Gözetilip/gözetilen münasebetlerinin şuurunda bulunma; duygu, düşünce, tavır ve davranışlar itibarıyla hep bu ruhu temsil etme ve hep bu mânâyâ kilitli kalma; ikincisi de bu icmali tafsil etme, bu mânâyı canlandırma ve bu duyguları, bu düşünceleri irade ile renklendirme diye ifade edilebilir ki; bu da irade, azim, niyet ve hulûsa göre aşağıdaki bölümlere ayrılır:

1. Sırf Cennet arzu ve iştiağıyla ifa edilen ibadetler.
2. Cehennem korkusu ve endişesiyle yerine getirilen sorumluluklar.
3. Mehâbet, mehâfet ve muhabbet duygusuyla eda edilen vazifeler.
4. Abd-Mâbud, Hâlık-mahlûk münasebetlerinin gereği olarak temsil edilen hizmetler. Bazıları, bunlardan birincilere “tâcirân”, ikincilere “bendegân”, üçüncülere “sâdikân”, dördüncülere de “âşikân” demişlerdir. Bir ölçüde bu tasnife ışık tutması bakımından, Râbiatü’l-Adeviyye’nin: “Yâ Rab, kurb-i cemaline yemin ederim ki, ben Sana ne

³ Bkz. Fâtır Suresi, 35/15.

Cehennem korkusu ne de Cennet arzu ve iştihayıyla ibadet etmedim. Ben, Sen Sen olduğun için Sana ibadet ettim.” sözleri bu konuda ölçü gibidir.

Hangi şekliyle olursa olsun kulluk, insanın şerefının rengi ve ona bahşedilmiş en büyük pâyedir. Esasındaki sürekliliği itibarıyla, onu aşan ve onun önüne geçen fakat sürekli olmayan en büyük ilâhî pâyelere bile bir mânâda fâikiyeti vardır; fâikiyeti vardır ki, Allah O Rehber-i Küll ve Muktedâ-i Ekmel’ini, sözlerin en ekmele içinde anarken, önce “عَبْدُهُ” demiş, sonra “رَسُولُهُ” sözüyle bu mübarek cümleyi taçlandırmıştır. Keza, O “Şeref-i Nev-i İnsan” ve O “Ferîd-i Kevn ü Zaman”ı miraç adı altında, gökleri şereflendirmeye davet ederken, davetiyenin başına: “(Tüm kusur ve noksanlıklardan münezze ve müberradır o Zât ki) gece vakti kulunu (Mescid-i Haram’dan Mescid-i Aksâ’ya) seyr ü sefer ettirdi.” (İsrâ Suresi, 17/1) iltifat-bahş kaydını koymuş ve O’nun ubûdiyetinin bu hususî faikiyetine işaret buyurmuştur. Hele, bu gök yolculuğunda, mekânın lâmekân olduğu, cânânın o mübarek cisme can olduğu ve “sübühât-ı vech” şualarının hoş-âmedî televvünüyle her yanı sardığı o muhteşem istikbalde, bin bir tebcil arasında kulluğun çekilip öne alınması, alınıp “Kuluna vahyetti ha vahyetti.” (Necm sûresi, 53/10) denmesi ne mânîdardır!..

Hz. Mevlâna, söz sultanlığı, zamanı aşmışlığı ve baş döndüren derinlikleriyle değil, kulluğuyla övünür, kulluğuyla coşar ve şöyle haykırır: “Kul oldum, kul oldum, kul oldum! Ben Sana hizmette iki büklüm oldum. Kullar âzâd olunca şâd olur; ben Sana kul olduğumdan dolayı şâd oldum.”

Bazıları ibadet ve ubûdiyete daha farklı mânâlar da yüklemişlerdir:

- Kulluğunu tam tekmil yerine getirirken bile, kusurlarının şuurunda olup onlarla ürperme.
- Başlangıçta kusursuz bir teşebbüs ve iradenin hakkını verme, neticenin değerlendirilmesinde de kendi havl ve kuvvetinden teberrî edip, Allah’ın ezeli ve ebedî rubûbiyetine karşı hayatın bütün sâniye ve sâliselerini kulluk şuuru ile bezeme.
- Bütün vücudî şeyleri, O’nun varlığının ziyasının gölgesi bilip ona göre davranma ve onları gasp ve temellük edip övünmeme, üzerindeki Hakk’ın ihsanlarını görmezlikten gelerek de miskinleşmeme.
- Ayrıca, her zaman vicdanda O’na intisap şerefının duyulması ve başka pâyelerle şeref ahz ü itâsının da nisbetsizlik ve nesezsizlik sayılması... gibi hususlar bunlardan bazılarıdır.

Bu itibarla, diyebiliriz ki, kulluktan daha yüksek bir pâyeye ve bir mansıp yoktur. Eğer varsa, o da yine kulluğun bir buudu olan hürriyettir. Mübtedîler için duyulup hissedilen, müntehîler için yaşanıp zevk alınan, Allah’la münasebetlerin ve O’nunla irtibatlanıp mukayyet bulunmanın dışında her şeyden kalben tecerrüd etme mânâsına gelen hürriyet. Zannediyorum insanın mücehhez bulunduğu değerler itibarıyla da gerçek hürriyet, işte bu hürriyettir.

Bu ince hususa dikkati çeken bir Hak dostu: “Ey oğul, zincirleri çöz ve âzâd ol! Altın ve gümüş ağı içinde daha ne kadar zaman kalacaksın!” der.

Ayrıca Cüneyd-i Bağdadî de: “Kul, Allah’tan başkalarının esaretinden sıyrılmadıkça gerçek kulluğa eremez.” tembihinde bulunur.

Bir başkası, bir adım daha atarak; duygu, düşünce, tavır ve davranışların müstetbeâtının bile ağıyâra kapalı olmasını salıklar ve şöyle seslenir: “Eğer namus davulunu çalmak istersen, yıldızlar çarkından geç; zira, bu zillerle mâlemâl çember, bir rüsvalık defidir.”

4.2.3 Kulluk Sırrı

Cenâb-ı Hakk’a teveccühte, ibadet ve dualarda bir kulluk sırrı (sırr-ı ubûdiyet) vardır. Yani onlara yüklenen mânâları kul bilemeyebilir; ama sırf emredildiği için onların gereğini edâ eder ve böylece emre âmâde bir kul olduğunu gösterir. Kulluk vesilesiyle, kalbin, ruhun, hissin ve sırrın beslenmesi; Allah’a (celle celâluhû) teveccühü gibi maslahatlar hâsıl olabilir. İnsan biraz düşündüğünde bunlar dışında başka bir kısım hikmet ve faydaların meydana geldiğini de görebilir.

Mesela, zekâtın bir İslâm köprüsü ve fakir ile zenginleri yan yana getirici, ısındırıcı, nifak ve şikâki önleyici bir tedbir olduğu akılla anlaşılabilir. Haccın bir seyahat ve tenezzüh olarak insanı dinlendirdiği, ona yeniden kendine gelme fırsatı verdiği ve aynı zamanda onun âlem-i İslâm çapında bir kongre olduğu düşünülebilir. Oruçla, insan nefsinin itaati öğrendiği, bir nevi perhiz yaptığı ve sıhhat bulduğu neticesi çıkarılabilir.

Fakat bir mü'min ibadetlerini kat'iyen bu fayda ve maslahatlara bağlamaz. Çünkü o bilir ki, ibadetlerde "taabbüdîlik"; yani hikmet ve maslahatları ne olursa olsun, onları anlasın ya da anlamasın, nasıl bildirildi ve emredildi ise ona göre hareket etmek ve o emirde kendi aklının almadığı daha pek çok hikmetler olabileceğini düşünmek esastır. Zekât, oruç ve hacda olduğu gibi namazın belirli vakitlere tahsisi, rek'at sayısındaki farklılıklar, rükû, sücud ve kıyam gibi hususî hareketler için bazı hikmetler aklına gelse de mü'min, bunları her şeyden önce Rabb'imiz böyle emrettiği için bu şekilde yerine getirir ki, fıkıh metodolojisinde ibadetlerde gözetilen bu hususiyete "taabbüdîlik" denir.

Taabbüdî olan şeylerin önemli bir yanı şudur: Siz yaptığınız şeyle, ondan sonra Cenâb-ı Hak tarafından size lütfedilen şey arasında tenâsüb-i illiyet (sebeeb-sonuç ilişkisi) prensibine göre bir münasebet göremezsiniz. Mesela, namaz kılarırsınız, dünyevî-uhrevî, kalbî-ruhî, aklî-hissî öyle matluplarınız hasil olur ki, bu nasıl oldu diye şaşırırsınız. Burada ince bir nokta vardır; taabbüdîlik, taabbüdîlik hesabına işler ve sizde sadece emredildiği için ibadet etme duygusunu geliştirir.

Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) mucizelerini düşünürseniz, yerdeki bir parmağın kalkmasıyla kamer nasıl iki parça oluyor; parmağıyla işaret edince ağaç nasıl onun yanına geliyor; mübarek elini bir yemeğin üzerinde bir iki defa gezdirince o yemek nasıl bereketleniyor, on kişilikken yedi yüz kişiyi doyuruyor!... Bütün bunlarda tenâsüb-i illiyet prensibine göre, meselenin makul yanı olmadığından öyle anlaşılır ki Allah (celle celâluhû), hususî bir lütufta bulunuyor. Aynen öyle de insan kendi ibadetleri ve onlardan hasil olan neticeyi gördükçe; tavırları, davranışları, ruhî ve kalbî hayatı açısından lütuf ve nimetlere mazhar oldukça taabbüdîlik mülâhazası da artar.

Ayrıca taabbüdîlik, kulluk vazifesinin arkasında hiçbir şey aramama ve amelleri sadece Allah'ın emrine bağlama duygusunu, Allah'a (celle celâluhû) halisâne teveccüh hissini meydana getirdiği için çok önem arz eder. Onun rıza ve hoşnutluğunu arama duygusunu besler. Hatta sadece farz ibadetlerde değil; insanın ferdî, ailevî ve içtimaî hayatıyla alakalı vaz'edilmiş esaslarda da bir taabbüdîlik vardır. İnsan günlük hayatında yapageldiği işlerde ve muâmelâtta da sadece emredildiği için yapma niyetini gözetebilir. Âdiyât ve muâmelâtta akla, mantığa ve hikmete muvafık mânâların olduğu hususu daha çok görülse de onlarda bile "emredilmiş olmaları"ni esas alabilir. Ve kul ister ibadetlerini, isterse günlük hayatta yapageldiği şeyleri, taabbüdîlik mülâhazasına bağlı yaparsa, kendisini hâlisâne kulluk ruhuna alıştırmış olur. Bunu Üstad Hazretlerinin sözüyle irtibatlandırabilirsiniz: İnsan yaptığı bir kısım âdetlerini Allah rızası için yapar, onları sağlam bir niyete bağlarsa, mesela Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) sünnet-i seniyyesine uyma niyetiyle onun gibi yer, onun gibi oturur kalkar ve her hareketinde ona benzemeye çalışırsa âdetlerini dahi ibadete çevirmiş olur.

Taabbüdîlik esasının temelindeki espri şudur: Cenâb-ı Allah hakikî Mâlik ve hakikî Mutasarrıf'tır; insanlar da onun kulları ve dolayısıyla mülküdürler. Mülk sahibi, mülkünde istediği tasarrufu yapar. Öyleyse, o bizim tavır ve davranışlarımızı belirlemede de "Mutlak Hâkim"dir. Bununla beraber, Allah (celle celâluhû) âdiyât içinde insanlara bir hilafet mânâsı vermiş, eşyaya müdahale etme hakkı tanımıştır ki, bu izâfî bir mâlikiyettir. İnsanlar, "Mutlak Hâkim"e, "Mutlak Mutasarrıf"a taabbüdîlik mülâhazasıyla mutlak teslim ve tâbi olmalı; âdiyatta da eşyaya müdahale etme mevzuunda kendilerine tanınan izâfî ve nisbî hakkı kullanmalıdırlar. Ama bu hakkı kullanırken de bilmelidirler ki, asıl mal sahibi ve "Müsebbib-i Hakikî" Allah'tır.

Allah Teâlâ kâinatta âdât-ı Sübhâniye diyebileceğimiz, dâfia-câzibe (itme-çekme) kanunu, sürtünme kanunu, yerçekimi kanunu gibi bazı kanunlar yaratmıştır. Mesela, otlar ve ağaçlar toprakta kuvve-i inbâtiyesini bulduğu, güneşle temasını devam ettirdiği ve bir de suyla buluştuğu sürece büyür, gelişir ve verimli olur. Bitkilerin su vesilesiyle gelişip büyümesi, meyve ve ürün vermesi de Allah'ın bir kanunudur. Aslında sulamadan hasil olacak neticeyi yaratan Allah'tır (celle celâluhû); ama onu bir sebep olarak halk etmiştir. Biz bu sebebi bilince devrin şartlarına, ilim, teknoloji ve idrakine göre değişik sulama usulleri geliştirir ve onları tatbik ederiz. Tohumu atarken, o tohumdan beklenen neticenin en azamî derecede hasil olması için nasıl bir ekme metodu uygulamak gerekiyorsa onu arar, bulur ve uygularız.

Fakat daha tohumu atarken de "Benim yapıp ettiklerim sadece bir sebeptir. Ürünü verecek Allah'tır. Bunları büyütürse o büyütür. Bire iki verirse o verir. Fakat izzet ve azametine sebepleri perde yapar" deriz. "İzzet ve Azamet ister ki, esbap perdedârı dest-i Kudret ola aklın nazarında. Tevhid ve Celâl de ister ki, esbap elini çeksün tesir-i hakikîden" mülâhazasına bağlı kalırız. İşte böyle bir meseleyi dahi taabbüdîliğe bağlayarak Allah'a (celle celâluhû) kulluk eder; o, bize izafî de olsa

eşyaya müdahale hakkı ve imkânı verdiği ve bunu da emrettiği için sebepleri yerine getirirsek asıl kulluk şuurunu yakalamış oluruz.

4.2.4 Risale-i Nur Gözünden Kulluk

Soru: Hz. Bediüzzaman, “Ubûdiyet, mukaddime-i mükâfat-ı lâhika değil, belki netice-i nimet-i sabıkadır.” sözüyle nasıl bir kulluk şuuruna işaret etmiştir?

Cevap: Allah’a karşı yerine getirilmesi gereken kulluk mükellefiyetinin değişik basamak ve merhalelerini ifade etmek için ibadet, ubûdiyet ve ubûdet kelimelerini kullanıyoruz. Ubûdet, ibadet-ü taatlerin iç dış şartlarına riayet ederek, iç enginliği ve derinliğiyle yerine getirilmesi demektir. Farklı bir ifadeyle kulluğun, kalb ve ruh yörüngesinde götürülmesidir. Bu yönüyle o, meselenin zirvesini ifade eder.

Belki bazılarımız böyle bir kulluk şuuruna hiçbir zaman ulaşamayabilir. Çünkü bu, yapılan ibadetleri tepeden tırnağa duymaya bağlıdır. Mesela namazı ele alacak olursak, hemen her mü’min şart ve rükünlerine riayet ederek, tadil-i erkâna muvaffak olarak namaz kılabilir. Fakat âdeta göklerde geziyor gibi bir miraç neşvesi içinde onu eda etmek herkese nasip olmaz. Bu, baştan sona namazın namaz olduğunu duymaya bağlıdır. İşte bu, ubûdettir. Ubûdetin berisinde olan şeylere ubûdiyet, kulluk tavrının bir gereği olarak Allah için yaptığımız belli amellere de ibadet diyoruz.

İsmine ister ibadet ister ubûdiyet isterse ubûdet diyelim, insan, Allah’a yaptığı kulluğu yeterli görmemeli, bunun neticesinde büyük şeyler elde etmesi gerektiğini düşünmemelidir. Evet, gerçekte insan ubûdiyetiyle çok şey elde edebilir. Fakat onun “Allah’ım ben ibadet adına şunları şunları yapıyorum, buna karşılık Sen de bana şunları şunları ver!” şeklinde bir beklentiye girmesi doğru değildir. Bunun yerine mü’mine yakışan tavır, kulluk adına yaptığı bütün amelleri derin bir şükür ve hamd duygusuna bağlamasıdır. İşte Bediüzzaman Hazretlerinin, “Ubûdiyet, mukaddime-i mükâfat-ı lâhika değil, belki netice-i nimet-i sabıkadır.” sözü bunu ifade eder. Yani ubûdiyeti; yapıldığı takdirde ileride mükâfatı alınacak bir iş olarak görmek yerine, önceden mazhar olduğumuz nimetlerin şükürü olarak görmek doğrudur.

İbadetleri Bir Karşılığa Bağlamamak

Meseleyi biraz daha açacak olursak; diyelim ki biz namazımız, zekâtımız, orucumuz, haccımız ve daha başka salih amellerimizle Allah’a karşı kulluk mükellefiyetini yerine getirmeye çalışıyoruz. Fakat bir taraftan da yaptığımız ubûdiyet karşılığında Allah’tan dünya hayatımızın mamur olmasını, Cennet köşesi gibi sınımsız bir yuvaya sahip olmayı, etrafımızda koşuşan cıvıl cıvıl evlâtlar vermesini, rızkımızın bol olmasını veya halk tabiriyle işlerimizin tıkırında gitmesini istiyoruz. İşte ubûdiyetin neticesi olarak bu tür beklentilere girmek doğru değildir.

Hatta bırakalım dünyevî nimetlere kavuşmak için ibadet yapmayı, yapılan ibadetlerin Cennet nimetlerinin karşılığı olduğunu düşünmek ve kullukla bu nimetlerin hak edileceği beklentisine girmek bile kulluk şuuruna bir yönüyle muhaliftir. Çünkü yarısı uykuda, diğer yarısı çoluk çocukla, kalanın büyük kısmı da dünya işleriyle geçen kısacık bir ömürle ebedî âlemlerin elde edilmesi mümkün değildir. Cennet nimetleri, yapılan amellerin karşılığı olamaz. Hiç kimse nail olacağı Cennet nimetlerini kendi amelleriyle elde edeceği bir “hak” olarak göremez.

Cibril-i Emin, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi ve sellem) yanına gelerek beş yüz senelik ömrünü bir dağ başında Allah’a ibadet ederek geçiren bir kulun ahiretteki durumunu anlatır. Bu kul mahşer günü tekrar diriltilerek Allah’ın huzuruna çıkarılınca Allah onun için, “Kulumu rahmetimle Cennet’e koyunuz.” buyurur. Fakat o, ameliyle Cennete girmek istediğini söyler. Cenâb-ı Hakk tekrar, “Kulumu rahmetimle Cennet’e koyunuz.” buyurur. Fakat o yine ameliyle girmek istediğini söyler. Aynı sözler üçüncü defa tekrarlanınca Allah meleklerine şöyle buyurur: “Kulumun yaptığı ibadetle benim verdiğim nimetleri karşılaştırınız.” Bakarlar ki sadece bir göz nimeti beş yüz senelik ibadetten daha ağır geliyor, diğer nimetler ise şükürü eda edilmemiş olarak duruyor. Bunun üzerine Allah, “Onu cehenneme koyun.” buyurur. Cehenneme doğru sürüklenmeye başlayınca, “Allah’ım rahmetinle beni Cennet’e koy!” diye yalvarır. Allah’ın emriyle melekler adamı tekrar Cenâb-ı Hakk’ın huzuruna getirirler. Aralarında şu muhavere cereyan eder:

– Henüz yok iken seni kim yarattı?

– Sen yarattın Ey Rabbim!

- Bu yaratmada senin dahlin var mı yoksa tamamen benim rahmetimin bir eseri mi?
- Elbette Senin rahmetinin eseri.
- Sana beş yüz sene ibadet etmek için güç kuvvet veren kimdir?
- Sensin Rabbim.

Cenâb-ı Hakk, ona daha başka nimetlerini de hatırlatır ve onları ihsan edenin kim olduğunu sorar. Kul da her seferinde, “Sensin Rabbim.” diye cevap verir. Sonunda Allah şöyle buyurur: “Nasıl ki bütün bunlar Benim rahmetimin bir eseriye seni de rahmetimle Cennet’e koyacağım.” Sonra da meleklerle onu Cennet’e koymalarını emreder. Kıssayı bitirince Cibril şöyle buyurur: “Ey Muhammed, her şey Allah’ın rahmetiyledir.” (Hâkim, el-Müstedrek, 4/278)

Bunu destekleyen diğer bir hadiste Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: “Hiç kimse ameliyle Cennet’e giremez.” Sahabe-i kiram merakla, “Ey Allah’ın Resûlü, Siz de mi?” diye sorar. Efendimiz de şu çarpıcı açıklamayı yapar: “Allah rahmet ve fazlıyla sarıp sarmalamazsa ben de giremem.” (Buhârî, merdâ 19; Müslim, sıfâtü’l-münâfikîn 71-78)

Esasında Hazreti Üstadın ifade ettiği hakikat de bu tür hadislere dayanır. Buradan hareketle diyebiliriz ki Allah için yapılan ibadet ü taatlerin hedefi ne dünyevi ne de uhrevî mutluluk olmalıdır. Ne evlad-u iyal ne de mal-u menâle sahip olmak için kulluk yapılmaz. Hatta yapılan ibadetlerin sebebi, Cennet nimetlerine ve ebedî saadete ulaşmak bile olmamalıdır. Sanki biz kulluğumuzu yerine getirince dünyevî ve uhrevî neticeler hâsıl olacakmış gibi bir beklentiye girilmemelidir.

Meseleye “kazanılmış bir hak” mülâhazasıyla yaklaşmak Allah’a karşı bir saygısızlıktır. Çünkü burada Allah’ın nimetlerini ve o nimetlerin arkasındaki rahmet elini görememe gibi bir körlük vardır. Meseleye riyaî mantık açısından yaklaşacak olursak da kısacık bir ömürde yapılan az bir ibadetle ebedî nimetlerin elde edilemeyeceği anlaşılacaktır. Bu sebeple mü’mine yakışan tavır, kulluğunu, geçmişte verilen nimetlere bir şükür olarak görmesi, dünyevî ve uhrevî kazanımları ise recâ hissiyle Allah’ın rahmetinden beklemesidir.

5. SAHABE VE SAHABE SEVGİSİ

5.1.1 Sahabe

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’i hayatında, Müslüman olarak görüp onun sohbet halkasına katılıp sözlerini dinleyen ve Müslüman olarak vefat eden mübarek insanlara sahabe denir.

Resûl-i Ekrem de (s.a.v.) sahabelerinden takdirle bahsetmiş, Müslümanların da onlara karşı tavır ve tutumlarının nasıl olması gerektiğini göstermiştir. Ve sahabeler hakkında bize şu tavsiyelerde bulunmuş:

- “Ashâbım hakkında Allah’tan korkun! Ashâbım hakkında Allah’tan korkun! Sakın benden sonra onlara düşman olup sövmeyin! Onları seven, bana olan sevgisinden dolayı sevmiş olur. Onlara kızıp kin duyan da bana olan kin ve düşmanlığından dolayı böyle yapmış olur. Onlara sıkıntı veren bana sıkıntı vermiş, bana sıkıntı veren de Allah’a eza etmiş olur. Allah’a eza eden de büyük bir felaketle yüz yüze gelmiş olur...” dedi.
- “Ashâbım yıldızlar gibidir; hangisinin arkasından giderseniz gidiniz doğru yolu bulursunuz.” dedi.
- Bir gün Peygamberimize, “İnsanların en hayırlısı hangisidir?” diye soruldu. O da “Benim asrımdakilerdir. Sonra onları takip edenler, sonra da onları takip edenlerdir” diye cevap verdi. Allah Resûlü’ne o kadar yakın olan, O’nun zamanında yaşayan sahabeleri fazilet açısından geçmek neredeyse imkansızdır.
- Allah-ü Teâlâ’nın, meleklerin ve bütün insanların laneti, Ashâbıma kötü söz söyleyenin, üzerine olsun! Kıyâmette Allah-ü Teâlâ, böyle kimselerin farzlarını da, nâfile ibâdetlerini de kabûl etmez!
- Kıyâmette, insanların hepsinin kurtulma ümidi vardır. Ashâbıma sövenler bunlardan müstesnâdır. Onlara Kıyâmet halkı da lanet eder.

- Sırât köprüsünden ayakları kaymadan geçenler, Ehl-i beytimi ve Ashâbımı çok sevenlerdir.

Ehl-i sünnet âlimleri, Ashâb-ı Kirâmı üçe ayırmıştır:

1. Muhâcirler: Mekke şehri alınmadan önce, Mekke'den veya başka yerlerden, vatanlarını, yakınlarını terk ederek, Medîne şehrine hicret edenlerdir.
2. Ensâr: Peygamber efendimize ve Muhâcirlere her türlü yardımda ve fedâkârlıkta bulunacaklarına söz veren Medîne şehrinde veya bu şehre yakın yerlerde bulunan Müslümanlardır.
3. Diğer Ashâb-ı Kirâm: Mekke şehri alındığı zaman ve daha sonra Mekke'de veya başka yerlerde îmâna gelenlerdir.

Sahabenin Kur'ân Nezdindeki Mertebesi

"İslâm'da birinci dereceyi kazanan Muhacirler ve Ensâr ile onlara güzelce tâbi olanlar yok mu? Allah onlardan razı, onlar da Allah'tan razı oldular. Allah, onlara içlerinden ırmaklar akan cennetler hazırladı. Onlar, oralara devamlı kalmak üzere gireceklerdir. İşte en büyük mutluluk, en büyük başarı!" (Tevbe Suresi, 9/100)

"Gerçekten Allah, (Hudeybiye'de) o ağacın altında sana biat ettikleri zaman, müminlerden razı oldu. Onların kalplerin deki ihlâsı bildiği için üzerlerine sekîne, huzur ve güven indirdi. Onları hemen yakında gerçekleşen bir zaferle ve alacakları birçok ganimetle mükâfatlandırdı. Allah azîz ve hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir)." (Fetih, 48/18-19)

"Böylece Biz sizi örnek bir ümmet kıldık ki, insanlar nezdinde Hakk'ın şahitleri olasınız ve Peygamber de sizin hakkınızda şahit olsun." (Bakara, 2/143)

"Allah yolunda gereği gibi cihad edin. Sizi, insanlar içinde bu emanete ehil bulup seçen O'dur. Din konusunda, size hiçbir zorluk da yükledi. Haydin öyleyse babanız İbrahim'in milletine ve yoluna! Bundan önce de, bu Kur'ân'da da, size Müslüman adını veren O'dur. Tâ ki Resûl size şahit olsun, siz de diğer insanlar nezdinde Hakk'ın şahitleri olasınız. Haydin namazı hakkıyla ifa edin, zekâtı verin ve Allah'a sınıksız bağlanın. O sizin biricik mevlânız, efendinizdir. O ne güzel mevlâ ve ne güzel yardımcıdır." (Hac, 22/78)

Efendimiz'i Sevmeye Zirve İnsan: Hz. Mus'ab bin Umeyr (r.a.)

Ashâb-ı Kirâm'ın ileri gelenlerinden, Mekke'nin zengin ailelerinden olup, yakışıklı ve güzel giyinen bir gençti. Anne ve babası onun üzerine titirdi. Özellikle, Mekke'nin en zenginlerinden sayılan annesi, oğluna güzel elbiseler giydirir ve güzel kokular sürerdi. Mekkeliler de onu hayranlıkla seyrederdiler. Bir defasında Hz. Peygamber de onun hakkında şöyle buyurmuştu: "Mekke'de Mus'ab b. Umeyr'den daha güzel giyinen, daha yakışıklı ve nimetler içinde yüzen başka bir genç görmedim."

Mus'ab, Mekke'de o günün şartlarına göre zenginlik ve ihtişam içinde yaşarken, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in insanları İslâm'a davet ettiğini öğrendi. Fazla vakit kaybetmeden Hz. Peygamber'e giderek iman edip müslüman oldu.

O sırada Mekkeliler, müslümanlara yoğun bir baskı uyguladığından, Hz. Mus'ab müslüman olduğunu ailesinden gizlemek zorunda kalmıştı. Ama o, Peygamberimizi gizlice ziyaret etmeyi de ihmal etmezdi. Ne var ki Osman b. Talha, Mus'ab'ın namaz kıldığını görüp durumu annesi ile akrabalarına bildirmişti. Bunun üzerine akrabaları yakalayıp hapsettiler. Mekke'nin bu nazlı ve zengin genci için artık çile dolu zor günler başlamıştı.

Habeşistan'a hicret eden ilk kabileye katılınca kadar hapiste tutulan Hz. Mus'ab, hicret imkânı çıkınca, dinini daha rahat bir şekilde yaşayabilmek için Habeşistan'a hicret etti. Habeşistan dönüşünde Hz. Mus'ab'ın durumu tamamen değişmiş ve bu nazlı delikanlının yerini, kalbi İslam ve imanla dopdolu iradesi güçlü kuvvetli, metin bir genç almıştı. Annesi ondaki bu kararlılık ve metaneti görünce, üzerindeki baskısını biraz hafifletmek zorunda kaldı.

Bu sırada Birinci Akabe Beyatı olmuş ve Medinelilerden bir grup İslâm'ı kabullenmişti. Kendilerine İslâm'ı anlatmak ve diğerlerine de tebliğ yapmak için Resulullah'tan bir öğretici istediler. Hz. Peygamber de bu önemli görev için Hz. Mus'ab b. Umeyr'i görevlendirdi. Hz. Mus'ab onlara hem namaz kıldırarak, hem Kur'an öğretecek, hem de diğer insanlara İslâm'ı anlatacağı ve yeni kimseleri İslâm'a davet edecekti. Yirmi beş yaşındadır Hz. Mus'ab peygamberi için Medine'yi

hazırlamaya gittiğinde. Böylece Medine'ye ilk hicret eden sahabe Mus'ab b. Umeyr oluyordu. Medine'de ilk cuma namazını da Mus'ab b. Umeyr kıldırıldığı kaynaklarda ifade edilir.

Bir yıl sonra Mekke'ye, hac mevsiminde yanında yetmiş kişi ile gelen Mus'ab b. Umeyr, Hz. Peygamber (sav)'e İslâm'ın Medine'deki hızlı yayılışının müjdesini verirken şöyle demişti: "İslâm'ın girmediği ve konuşulmadığı ev kalmadı." Başta Hz. Peygamber olmak üzere bütün müslümanlar bu habere çok sevindiler. Oğlunun Mekke'ye döndüğünü haber alan annesi onu tekrar hapsedmek istedi. Ancak Mus'ab bütün bunlara karşı olgun bir müslüman tavrını takınarak imanında direndi ve annesini bundan vazgeçirdi. Onun annesini İslâm'a daveti bir sonuç vermediği gibi annesi de Mus'ab'ı yolundan döndürememişti. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında iki ay kadar kalan Mus'ab b. Umeyr, Hicretten on iki gün önce Medine'ye vardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) onu Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.) ve Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.) ile kardeş ilan etmişti.

Bedir savaşında muhacirlerin sancağı onun elindeydi. "Resûlullah'ın bayraktarı" olarak ün yapmıştı. Uhud savaşında da sancak yine onun elindeydi. Savaş esnasında müslümanların gerilediğini gören Mus'ab b. Umeyr, atını sağa sola doğru sürüyor ve yüksek sesle şu ayeti okuyordu: "*Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce birçok peygamberler gelip geçmiştir*" (Ali İmrân, 3/144). Bu ayetin Uhud gününe kadar nazil olmadığı ve o gün giderildiği rivayeti, Hz. Mus'ab'ın Allah katındaki değerini ifade eder.

Uhud Gazvesinde İslâm ordusunun sancağını taşıyan Mus'ab b. Umeyr'in önce sağ kolu kesildi. Hemen sancağı sol eline alarak savaşa devam etti. Fakat ardından sol eli de kesildi. Bu defa vücuduyla sancağa sımsıkı sarıldı ve yukarıdaki ayeti okumaya devam etti. Sonunda müşriklerin bir mızrak darbesiyle şehit oldu.

Hz. Mus'ab şehid olarak yerde yatarken, günün sonlarına doğru, Hz. Peygamber (sav) Mus'ab'ı elinde sancakla gördü ve "İleriye git ey Mus'ab!" diye emretti. Fakat o kişi geri dönerek "Ben Mus'ab değilim" deyince Hz. Peygamber onun Mus'ab kılığında savaşan Allah'ın meleklerinden biri olduğunu anladı.

Uhud savaşında Ashâb-ı Kirâm'ın ileri gelenlerinden birçok kimse şehit oldu. Hz. Mus'ab b. Umeyr de şehitler arasındaydı. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ne kadar üzüntülü olduğu yüzünden okunuyordu. Mus'ab'ın mübarek na'sının başucunda oturarak, Uhud şehitleri hakkında nazil olduğu bildirilen şu ayeti okudu: "*Mü'minlerden öyle er kişiler vardır ki, Allah'a verdikleri sözde sadakat ettiler. Kimi adağını ödedi şehid oldu. Kimi de (şehid olmayı) bekliyor. Onlar verdikleri sözü asla değiştirmediler*" (el-Ahzab 33/23). Sonra Hz. Peygamber diğer sahabelere, şehitlere yaklaşıp selam vermelerini söyledi ve verilen selamların şehidler tarafından alınacağını ifade etti.

Habbab (r.a.) şunları anlatıyor: "Biz Hz. Peygamberle birlikte Medine'ye yalnız Allah rızası için hicret ettik. Artık mükâfatını Allah'tan bekleriz. Arkadaşlarımız arasında bu nimetlerden tatmadan âhirete gidenler vardır ki Mus'ab b. Umeyr bunlardan biridir. O Uhud günü şehid olmuştu da kendisini saracak bir kefen dahi bulamamıştık. Yalnız şehidin bir kaftanını bulmuş ve bu aziz şehidi ona sarmaya çalışmıştık. Ancak başını örterken ayakları açılıyor, ayaklarını kapatırken de başı açığa çıkıyordu. Bu yoksulluk karşısında Hz. Peygamber bize şehidin başını örtmemizi ve ayaklarının üstüne de izhîr denilen kokulu ottan koymamızı emretti."

5.1.2 Sahabenin Kulluğu

Sahabe Efendilerimiz her konuda olduğu gibi namaz konusunda da Efendimiz'i örnek almışlardı. Namazı hayatlarının merkezine almışlar, ona karşı gereken hassasiyeti göstermişlerdi.

Hz. Ömer'e bakalım: Müminler pek çok defa onun namaz-da inleyiş ve yakarışlarına şahit olmuşlardı. Hz. Ömer, namazda sesi arka saflardan duyulacak kadar çıkrıklara boğulurdu. Çoğu zaman okuduğu âyete takılır, devamını getiremezdi. Bazen bayılıp yere yığılıncaya kadar ağlar sonra da evine kapanırdı. Halk işin aslını bilmeden onu hasta zannedip ziyaret ederlerdi. Bir defasında sabah namazında Yusuf Sûresini okurken "*Ben üzüntü ve tasamı yalnız Allah'a arz ediyorum.*" (Yûsuf, 12/86) âyetine gelince çıkrıkarak ağlamaya başlamış ve âyeti tamamlayamadan rükua varmıştı. Her ne kadar âyet Hz. Yakub'dan (aleyhisselâm) bahsetse de Hz. Ömer onu Yakub (a.s.) gibi yürekten seslendirmişti. Koca Ömer, hem kendisi ağlamış hem de arkasındaki sahabe-i kiramı ağlatmıştı.

Bir gün Hz. Ali, Kûfe'de sabah namazını kıldırdıktan sonra oturmuş, cemaat de onun yanında bir halka oluşturmuştu, biraz hüzünlüydü. İnanlar, Hz. Ali'nin bu mahzuniyetinin sebebini anlayamamışlardı. Hz. Ali'nin bu hüzünlü edası, cemaate de

sirayet etmişti. Kısa bir zaman sonra Hz. Ali ayağa kalkıp iki rekât namaz kıldı. Sararıp solmuştu. Namazını bitirdikten sonra başını sağa sola sallayarak şunları söyledi: “Allah’a yemin ederim ki ben Ashâb-ı Muhammed’i gördüm ve onlarla beraber büyüdüm. Ancak şimdi onlar gibi insanları göremiyorum. Onlar gözlerinde gecenin aydınlık izlerini taşıyarak sabahlardı. Gecelerini Allah için secde geçirir, Kur’ân okur ve bazen kıyamda bazen de yanları üzere olmak üzere nöbetleşe kullukla meşgul olurlardı. Allah’ı zikrettiklerinde fırtınalı bir günde ağacın sarsıldığı gibi sarsılır ve elbiseleri sırlıklam oluncaya kadar gözyaşı dökerlerdi.”

Abdullah b. Abbas da namazına karşı çok hassas olan bir sahabe idi. Çok secde ettiğinden dolayı “seccâd” diye isimlendirilmişti. Gözleri görmez olduğunda bir doktor kendisine, “Yedi gün sabreder ve namazlarını uzanarak kılarsan Allah’ın izniyle seni tedavi edebilirim.” teklifi yapmıştı. Kendisi bir âlim olmasına rağmen başta Hz. Âişe ve Ebû Hureyre olmak üzere pek çok sahabeye adam göndermiş ve bu konudaki kanaatlerini almıştı. Hepsisi de “Bu yedi gün içinde vefat edersen namazlarının hesabını nasıl vereceksin?” demişlerdi. İbn Abbâs bütün bunlardan sonra gözlerini tedavi ettirmekten vazgeçti.

Ensâr’dan Şeddâd İbn Evs (r.a.), geceleri yatağına girdiğinde bir sağa bir sola döner uyuyamazdı. “Allah’ım! Cehennem ateşi uykumu kaçırıyor.” deyip kalkar “*Teheccüd namazı kılmak için yataklarından kalkar, cezalandırmasından endişe ederek, rahmetinden ümit içinde olarak Rab’lerine dua edip yalvarırlar ve kendilerine nasip ettiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar.*” (Secde, 32/16) âyetinde sena edilen (öven) müminlerden biri olmak için abdest alıp namaza dururdu. Sabaha kadar namaz kılardı.

Sahabenin Özellikleri

Allah’ın Resûlüne lütfettiği ve seçtiği sahabe, ümmetin en hayırlı fertleridir. Kur’ân-ı Kerim de Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)’in ümmetinin en hayırlı ümmet olduğunu ifade etmiştir:

“Ey Ümmet-i Muhammed! Siz insanların iyiliği için meydana çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği yayar, kötülüğü önlemeye çalışırsınız, çünkü Allah’a inanırsınız. Ehl-i kitap da buna iman etseydi, elbette kendileri için hayırlı olurdu. İçlerinden iman edenler varsa da çoğu dinden çıkmış fâsıklardır.” (Âl-i İmrân, 3/110)

Rivayet edildiğine göre, hilafeti döneminde Hz. Ömer söz konusu âyeti açıklarken şunu söylemiştir: “Allah Teala dileseydi âyette geçen siz idiniz lafzı yerine, sizsiniz sözcüğünü kullanır ve ümmet olarak herkes bu âyetin muhtevasına girerdi. Ancak siz idiniz ile, âyette sadece Sahabenin kastedildiği görülmektedir. Bundan dolayı kim onlara benzer, onların yaptığı gibi yaparsa insanlar içinde seçilmiş, en hayırlı ümmet olma şerefine erer.”

Başka bir rivayette, Hz. Ömer bir hac mevsiminde insanların tavırlarında gördüğü bazı olumsuzluklardan dolayı, zikri geçen âyeti okuyup şöyle der: “Ey insanlar, size okuduğum şu âyetin tanımladığı ümmetten olmak kimin hoşuna giderse Allah’ın öyle bir ümmet için ortaya koyduğu şartları yerine getirsin.” Böylece o ümmetine gerek iyiliği emretmek gerekse kötülükten nehyetmek konusunda ve gerekse başka hususlarda sahabeleri örnek almalarını ve onlara benzemelerini tavsiye etmiştir.

Hak Teâla, kullarının gönüllerine bakıp Kâinatın Efendisi Hz. Muhammed’i (sallallahu aleyhi ve sellem) seçerek risalete münasip gördü. Ardından yine kullarının kalplerine nazar edip Fahr-i Kâinat’a münasip olan Sahabeyi seçti ve İslâm dininin ilk yardımcıları, Allah’ın yüce dininin en üst düzeyde temsil edilmesi için bunlardan meydana getirdi. Bu nedenle Allah katında, bu Müslümanların güzel gördükleri güzel, çirkin buldukları da çirkindir.

Önde gelen sahabelerden Abdullah b. Ömer, sahabeyi şu hayranlıkla anlatır: “Doğru bir yol tutmak isteyenler, daha önce geçenlerin yolunu tutsunlar. Onlar, Hz. Muhammed’in dava arkadaşları sahabelerdir. Onlar, bu ümmetin en hayırlılarıdır. Onlar, ilim bakımından en engin, gönülleri tertemiz ve tekellüfsüz insanlardır. Onlar öyle üstün bir topluluktur ki, Allah onları, seçkin Nebîsi için ihtiyar buyurdu. Dinini bu mübarek toplulukla temsil ettirdi. Öyle ise, haydi siz de onların ahlâkını ahlâk edin, onların yolunda yürüyün. Zira Onlar, başka değil Hz. Muhammed’in (aleyhisselâm) ashâbıdır. Kâbe’nin Rabbine yemin olsun onlar dosdoğru bir yolda yürümüşlerdi.”

Efendimizin evine teklifsiz girebilecek kadar O’na yakın olan büyük ilim âbidesi Abdullah b. Mesud, çok kesin bir şekilde tâbiine şunu tembihler: “Siz tâbiin olarak belki sahabeden daha çok oruç tutabilir, daha çok namaz kılar, daha çok yorulabilirsiniz. Hâlbuki, onlar sizden daha hayırlıdır. Bunun sebebi sorulunca, der ki: “Çünkü dünyaya karşı (kalben)

ilgisiz, ahirete ise çok düşkün idiler.” O gün sahabenin hangi büyük âlimine sorsaydınız, hep aynı cevabı alırdınız. Hep parmaklar, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer kabirlerini gösterirdi.

Bir gün Hz. Ali (radiyallahu anh), namaz kılıp selam verdikten sonra şöyle içini dökmüştü: “Ben Resûlullah’ın ashabını gördüm, tanıdım. Bugün onlara benzeyen hiç kimse görmüyorum. Vallahi onların (çok namaz kılıp secde etmekten) benizleri atar, saçları, başları dağılır, yüzleri gözleri toz içinde kalırdı. Sabahlara kadar ya Kur’ân okur ya namaz kılarlardı. Yanlarında Allah anılınca, rüzgârda ağaçların salındığı gibi salınırlardı. Gözlerinden yağmur gibi yaş boşalırdı, vallahi gözyaşlarıyla elbiseleri ıslanırdı. İnan vallahi, bana öyle geliyor ki, bugün insanlar gecelerini gaflet içinde geçiriyorlar.” Bunları söyledikten sonra, Hz. Ali kalktı gitti ve Hz. Ali’nin; Allah düşmanı Fâsık İbn Mülcem kendisini şehit edinceye kadar güldüğü görülmedi.

Sahabe; İmanda Sadakat ve Samimiyet Âbideleri

“Allah’ın nasip ettiği bu ganimet malları, o hicret eden fakirlere aittir ki, onlar Allah’ın lütfunu ve rızasını talep etmek, Allah’ın dinine ve Resûlüne destek vermek için yurtlarından ve mallarından edildiler. İşte; imanlarında sadık ve samimi olanlar ancak onlardır. Bunlardan önce Medine’yi yurt edinip imana sarılanlar ise, kendi beldelerine hicret edenlere sevgi besler, onlara verilen ganimetlerden ötürü içlerinde bir kıskanma veya istek duymazlar. Hatta kendileri ihtiyaç duysalar bile o kardeşlerine öncelik verir, onlara verilmesini tercih ederler. Her kim nefsinin hırsından ve mala düşkünlüğünden kendini kurtarırsa, işte felah ve mutluluğa erenler onlar olacaklardır.” (Haşr, 59/8-9)

“Müminlerden öyle yiğitler vardır ki, Allah’a verdikleri sözü yerine getirip sadakatlerini ispat ettiler. Onlardan kimi adağını ödedi, canını verdi, kimi de şehitliği gözlemektedir. Onlar verdikleri sözü asla değiştirmediler. Allah, böylece sadık kalanları, doğruluklarına karşılık ödüllendirecek, münafıkları da dilerse azaba uğratacak veya tövbe nasip edip tövbelerini kabul buyuracaktır. Çünkü Allah gafûrdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhameti ve ihsanı boldur).” (Ahzâb, 33/23-24)

Abdullah bin Cahş (r.a.)

Abdullah b. Cahş da Uhud’da İslâm saflarında dağılma ve çözülmeler olunca düşman saflarına dalmış ve kıyasıya savaşmıştır. İbn-i Cahş ile Sa’d b. Ebî Vakkas, dayı-hala çocuklarıdır. Harbin alabildiğine kızıştığı bir sırada, ikisi bir aralık karşı karşıya gelirler. Hadisenin bundan sonrasını Sa’d b. Ebî Vakkas bize şöyle nakleder:

"Abdullah b. Cahş, beni elimden tuttu ve hızla bir yere doğru sürükledi... Büyükçe bir taşın altına gelmiştik. Bana, 'Sen dua et, ben âmin diyeyim; ben dua edeyim, sen âmin de' dedi.

Önce ben dua ettim ve duamda şunları söyledim: "Allah’ım, benim karşıma güçlü bir kâfir çıkar. Onunla kıyasıya savaşayım. Sonra onu mağlup edip selebini (ganimetini) alayım ve Rasûlullah’ın karşısına gazilik şerefiyle çıkayım."

O, benim bu duama derinden "âmin" dedi. Ancak onun bakışları, daha başka bir buuda kaymıştı. Ve zaten az gören gözleri âdeta etrafında olup bitenleri görmüyordu. Dua etti ve duasında şunları söyledi: "Allah’ım, benim karşıma da güçlü bir kâfir çıkar. Onunla kıyasıya savaşayım ve önce gazilik unvanını alayım. Ardından, o beni şehid etsin. Ağzımı, burnumu, gözümü, kulağımı kessin ve Sen’in huzuruna öyle geleyim. Sen bana sor: 'Abdullah, ağzını, burnunu, gözünü, kulağını ne yaptın?' Ben de sana cevaben diyeyim ki: 'Allah’ım, ben onlarla dünyada iken çok günah işledim. Huzuruna öyle günahkâr azalarla gelmek istemedim ve onları dünyada bırakıp öyle geldim."

Sa’d b. Ebi Vakkas: "Ben de" diyor "beynimi donduran bu duaya "âmin" dedim. Sonra her ikimiz de düşman saflarına dalıverdik. Allah’a kasem ederim, ben ne için dua etmişsem, onu aynen gördüm. Savaş bitince de Abdullah b. Cahş’ı aradım. Baktım o da duasından istediklerini aynen elde etmişti." Abdullah b. Cahş, hayat şiiirini şehâdet kafiyesiyle bitirmiş ve bu dünyadan öyle göçmüştü.

5.1.3 Sahabenin Zühd ve Takvası Nasıldı?

Onlar, zühd ve takvada da zirveyi tutuyorlardı. Ukbe b. Âmir anlatıyor: Allah Resûlü Uhud hadisesi yaşandıktan sekiz sene sonra, orada şehit düşenler için dua etti; dua ederken sanki yaşayanlara ve ölmüşlere "Allaha ısmarladık." der gibiydi. Sonra minbere çıkarak halka şöyle hitap etti: "Ben hemen sizin önünüzdeyim; kavuşmamıza az kaldı. Sizin neler

yaptığınıza şahadet edeceğim. Buluşma noktamız, Kevser Havzı olacaktır. Şu anda Kevser'i buradan ve durduğum yerden seyrediyorum. Ey insanlar! Ben, sizin şirke düşmenizden endişe etmiyorum. Sizin hakkınızda tek endişem, dünya malı konusunda birbirinizle yarış etmeniz ve ona fazla perestiş göstererek ihtilâfa düşmenizdir."

Ebu'd-Derdâ (r.a.) şöyle demiştir: "Ölümden sonra göreceklerinizi bilseydiniz ne iştahla yemek yerdiniz ne de bir şey içerdimiz. Dinlenebileceğiniz bir eve de girmezdiniz. Kalabalık yerlere çıkar ve bağrınızı döverek durumunuza ah u vah ederdimiz. Keşke Allah beni, kesilen ve meyvesi yenilen bir ağaç olarak yaratsaydı!"

Zeyd b. Erkam anlatıyor: Hazreti Ebû Bekir su istemişti. Ona, bal şerbeti getirdiler. Tam ağzına götürdü, içecekti ki ağlamaya başladı. Biz de, bir şey oldu zannederek ona soru da sormadık. Sakinleşince, "Ey Resûlullah'ın halifesi! Seni bu derece ağlatan nedir böyle?" dedik. Bunun üzerine, Hazreti Ebû Bekir anlatmaya başladı: "Bir gün, Efendimizle birlikteydim. Bir baktım; Resûlullah sanki bir şeyi kovuyor! Oysaki, ben bir şey göremiyordum. Dedim ki: "Yâ Resûlullah, bir şeyi kovuyor gibiydin; ama ben bir nesne göremedim!" Efendimiz buyurdu: "Dünya, bana kendisini kabul ettirmeye çalıştı; ben de 'Git benim yanımdan, uzaklaş!' diye onu kovuyordum. Dünya bana: 'Sen, beni tam olarak idrak etmeyeceksin.' dedi." Ebû Bekir der ki: "Bu hadise bana çok tesir etti. Onun buyruklarına muhâlefet etmekten ve dünyaya aldanmaktan hep korktum."

Muhammed b. Sirin (r.a.) anlatıyor: Hazreti Ebû Bekir'den başka, yediği yemeği istifra ederek geri çıkartan birine rastlamadım. Bir gün, Ebû Bekir'e yemek getirildi. Yedikten sonra kendisine: "Bu yemeği Numan getirdi." denildi. Bunu duyar duymaz Ebû Bekir: "Bana Numan'ın cahiliye döneminde kâhinlik mesleğinden kazandığı yemeği yedirdiniz!" dedi ve yediğini geri çıkarttı.

Sâlim b. Abdullah anlatıyor: Hazreti Ömer halifelğe getirilince, daha önce Hazreti Ebû Bekir'e verilen maaş ona da verilmeye başlandı. Bir ara, Hazreti Ömer maddi sıkıntıya maruz kaldı. Muhacirlerden bir grup, (Hazreti Osman, Hazreti Ali ve Hazreti Zübeyr b. Avvam) bu konuyu istişare etti ve Zübeyr, "Ömer'e söylesek de maaşını biraz arttırsak." diye teklifte bulundu. Hazreti Ali ise "Ümit ederim ki, Ömer bunu kabul eder." dedi. Üçü birlikte kalkıp giderlerken Hazreti Osman: "Ömer'i bilirsiniz. En iyisi, bu teklifi Hazreti Ömer'in geri çeviremeyeceği birine yaptıralım. Hafsa'ya gidelim, ona söyletelim ve bu fikrin kimden geldiğini de gizli tutsun." dedi. Söyledikleri gibi Hafsa'ya gittiler ve tekliflerini Hazreti Ömer'e iletmelerini istediler; kimsenin adını vermemesini de tembih ederek Hafsa'nın yanından ayrıldılar.

Hazreti Hafsa, babası Hazreti Ömer'e gitti ve durumu anlattı. Ömer'in yüzünden kızdığını fark etti. Hazreti Ömer, gelenlerin kim olduğunu sordu. Hafsa, "Senin düşünceni öğrenmeden gelenlerin adlarını söyleyemem." dedi. Hazreti Ömer: "Eğer kim olduklarını bilseydim, onları bir güzel fırçalardım! Ama dua etsinler ki, arada sen varsın. Söyle bana Hafsa, Allah Resûlü senin evinde kalırken, ne tür bir elbise giyiyordu?" Hafsa: "Resûlullah'ın iki tane elbisesi vardı: Birini, resmî misafirlerin yanında; diğerini de cemaatinin huzuruna çıktığında giyerdi." dedi. Hazreti Ömer: "Yediği en iyi yemek neydi, onu da bana söyler misin?" diye sordu. Hafsa: "Yediğimiz, arpa ekmeğiydi. Ekmeğin, sıcak hâlde iken üzerine yağ sürerdik ve bunu lezzetli bulduğumuz için, gelen misafirlere de bundan ikram ederdik." diye cevap verdi. Hazreti Ömer: "Peki Hafsa, Efendimizin; senin yanında kaldığı zaman kullandığı en geniş yaygı neydi?" dedi. Hafsa: "Kaba kumaştan yapılmış bir örtümüz vardı. Yazları bunu dörde katlar, oturmak için altımıza sererdik. Kış geldiğinde de örtünün yarısını altımıza serer, diğer yarısını da üzerimize örterdik." dedi. Hazreti Ömer: "Bak Hafsa, şu sözlerimi de onlara aynen iletmeni istiyorum: Allah Resûlü, kendisine yetecek kadarını belirledikten sonra, geri kalan malını ihtiyaç sahiplerine dağıtırdı. Vallahi, ben kendime yetecek miktarı belirledim. Artanı, ihtiyacı olanlara dağıtacağım ve de elimde kalanla yetineceğim. Ben ve benden önceki iki arkadaşım, (Efendimiz ve Ebû Bekir), bir yolu izleyen üç kişi gibiyiz. Birincisi, manevî azığını aldı ve gitti. Arkasından ikincisi de gitti ve ona kavuştu. (Kendisini kastederek) Üçüncüsü de onların gittiği yolu takip eder ve onların dünyevî azığı ile yetinirse onlara kavuşabilir; onlarla birlikte olabilir. Eğer farklı bir yoldan giderse onlarla buluşması mümkün olmaz." buyurdu. Hasan Basri'den nakledilir: "Halifelği esnasında Hazreti Ömer, sırtında on iki yerinden yamalı bir elbiseyle hutbe okudu."

Hazreti Osman b. Affân'ın azatlısı Hâni' anlatıyor: Hazreti Osman (r.a.) bir mezarın başında durduğunda ağlar; öyle ağlar ki, sakalı gözyaşlarıyla ıslanırdı. Kendisine: "Cennet ve cehennemi hatırladığında ağlamıyorsun da kabri hatırlayınca niçin ağlıyorsun?" diye sorduğumda, şu cevabı verdi: "Ben Resûlullah'tan şöyle buyurduğunu duymuştum: "Kabir, ahiret menzillerinin ilkidir. Bu ilk konaktan geçip kurtulan için, sonrası çok kolaydır. Kurtulamayan için ise ondan sonraki menziller daha çetindir."

Sahabenin Şükür ve Tevekkül Anlayışı Nasıldı?

Şükür ve tevekkül bir müslümanın hayatında olması gereken çok önemli iki değerdir. Sahabe efendilerimizin hayatlarına baktığımızda onların şükür ve tevekkül konusunda ne derece hassas olduklarını görürüz.

İkrime anlatıyor: Hazreti Ömer; görmeyen, işitemeyen ve konuşamayan bir adama uğradı. Yanındakilere şu soruyu yöneltti: "Bu adamda, Allah'ın nimetlerinden bir şey görüyor musunuz?" Oradakiler "Hayır." dediler. Bu cevap üzerine Hazreti Ömer: "Görmez misiniz, adam rahatça idrarını yapabiliyor. Ya bunu da rahatlıkla yapamasaydı? Demek bu da Allah'ın verdiği nimetlerdendir." dedi.

Hasan Basri anlatıyor: Hazreti Ömer, Ebû Musa el- Eş'ari'ye yazdığı mektubunda şöyle diyordu: "Dünyada sana verilen rızka kanaat et. Çünkü Rahman olan Rabbimiz, dünya hayatında kullarını imtihan etmek için, onları servetçe birbirlerinden farklı kılmıştır. Servet ve zenginlik verdiği kulunu, nasıl şükredecek diye imtihan eder. Allah'a şükretmek ise; Allah'ın bize vermiş olduğu zenginlikleri ve nimetleri, onun istediği yerlere harcamak ve sarf etmekle olur."

Süleyman b. Musa anlatıyor: Bir gün, Mü'minlerin Emîri Hazreti Osman'a (radiyallahu anh); birkaç kişinin kötü bir iş yaptığını ve onun, bunları suçüstü yakalayabileceğini söylediler. Hazreti Osman, söz konusu adamların yanına gitmek üzere yola çıktı. Suçluların buldukları yere vardığında, onların dağıldıklarını, geride çirkin bazı izler bıraktıklarını gördü. Hazreti Osman, suçlulara rastlamadığı için Allah'a hamd etti ve bir de köle azat etti.

Ebû Miclez anlatıyor: Murad kabilesinden bir zat, mescitte namaz kılmakta olan Hazreti Ali'nin yanına geldi ve: "Kendini koru! Bizim kabileden bir grup, seni öldürmek istiyor!" dedi. Hazreti Ali: "Her şahsın yanında; onu, kaderinde yazılı olmayan şeylerden koruyan iki melek vardır. Bir şahsın kaderinin gerçekleşme anı tamam olunca, o iki koruyucu melek kendisi ile kaderi arasından çekilir. Şüphe yok ki, ecel sağlam bir kalkandır." dedi.

Ebû Zabye anlatıyor: Osman b. Affân (radiyallâhu anh), Abdullah b. Mesud'u vefat etmesine sebep olan hastalığı sırasında ziyaret ederek: "Şikâyetin nedir, neyin var?" diye sordu. İbn Mesud, "Günahlarımdan şikâyetçiyim." cevabını verdi. "Canın ne istiyor?" diye sordu. "Rabbimin rahmetini istiyorum." dedi. "Senin için bir doktor görevlendireyim mi?" dedi. İbn Mesud, "Doktor beni hasta etti!" diye cevap verdi. Hazreti Osman: "Öyleyse sana maaş bağlayayım." teklifinde bulundu. "İhtiyacım yok." dedi. Hazreti Osman: "Olsun, senden sonra kızlarına intikal eder." deyince, "Kızlarım fakir düşerler diye mi endişe ediyorsun? Tasalanma, ben onlara her gece Vâkıa Sûresi'ni okumalarını emrettim. Çünkü, ben Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu duymuştum: Kim her gece Vâkıa Sûresi'ni okursa hiçbir zaman maddi sıkıntıya düşmez." dedi.

H. Hamza (r.a.)

Şehid deyince, şehitlerin efendisi ve Allah'ın arslanı Hz. Hamza'yı hatırlamamak mümkün mü? Hamza, Uhud gibi sarp bir yokuşa çarpınca, orada kendisine yakışır bir şekilde şehid oldu. Hiçbir şehide, hiçbir gaziye o kadar yiğitlik nasip olmamıştır.

Peygamber efendimiz, Uhud harbinde; Hz. Hamza'yı en önde zırhsız süvarilerin başında çarpışmakla vazifelendirdi. Hz. Hamza, iki elinde de kılıç olduğu hâlde: "Ben Allah-ü Teâlâ'nın arslanıyım!" diyerek, düşmanı önüne katmış, öldüre öldüre ilerliyordu.

Tarihçilerin bize verdiği bilgiye göre, o gün tam otuz üç kişiyi öldürmüş, sonra şehid olmuştu. Düşünün, ölen müşriklerin yarıya yakınını o haklıyor, sonra da vücudu paramparça hale getiriliyordu. Kız kardeşi Safiyye, onun mübarek na'sının üzerine abanıyor ve hiçkırta hiçkırta ağlıyor; kim bilir, belki bir taraftan da vücudundan kopan parçalarını toplamaya çalışıyordu. Bir yanda Hz. Hamza'nın hali, öte yanda Allah Resûlü'nün halası, Zübeyr'in anası Safiyye'nin hali, iki Cihan Serveri'ne çok dokunuyor ve O'nu rikkate getiriyordu. Müslümanlardan yaralanmayan kalmamıştı. Altmış dokuz kadar da şehid verilmişti. Hz. Hamza şehid olduğunda oruçlu idi. Hz. Peygamberimiz, kendisi için, "Seyyid-üş-Şühedâ şehidlerin efendisi" buyurdu. Ve cesedini meleklerin yıkadıklarını haber verdi.

Medine'ye dönüşte herkes kendi yakını için gözyaşı döküyordu. Ölenler için ağlanıyor, yaralananlar için ağlanıyor ve yaralanıp da evinde ölenler için feryatlar yükseliyordu. O hengâmede unutulmuş birisi vardı ki, ona gözyaşı dökene yoktu. Evet o, şehitlerin efendisiydi ama onun için kimse ağlamıyordu. İşte bu manzara, Allah Resûlü'nü tekrar rikkate getirdi. Dudaklarından dökülen sözler, âdeta kırık bir kalbin iniltileri gibiydi: "Fakat Hamza'nın ağlayanı yok" buyurdu. Sa'd b.

Muaz bunu duyunca beyninden vurulmuşa döndü. Koşarak Ensar kadınlarını bir araya topladı. Hepsini Hamza'nın kapısının önüne götürdü: "Evela Hamza'ya ağlayın, sonra da kendi ölülerinize" dedi. Bilahare bu bir âdet haline geldi. Gerçi bu âdet günümüze kadar devam etmeyip belli bir devreden sonra kesilmiştir ama kıyamete kadar bütün müslümanlar, kendi cenazelerinden evvel Hamza'ya ağlasalardı, o bile Allah'ın arslanına az gelirdi.

5.1.4 Sahabeyi Allah ve Resulü Katında Değerli Kılan Özellikler

Zorluklara Göğüs Germeleri

Abdurrahman b. Avf (radiyallahu anh) anlatıyor: İslâmiyet, zor ve çetin şartlar altında geldi. Bizler, güzeller güzeli İslâm'a bin bir sıkıntı içinde sahip çıktık. Allah Resûlü ile, Mekke'den çıkıp hicret ettik. Terakkimiz ve muvaffak olmamız, hicretle başladı. Yine, Allah Resûlü ile beraber Bedir Harbi'ne çıktık. O zamanki cemaatimizin durumu, âyette şöyle beyan edilmişti: "(...) Müminlerden bir kısmı savaşmak istemiyordu. Gerçek apaçık meydana çıktıktan sonra bile, onlar bu hususta seninle münakaşa ediyorlardı; sanki gözleri göre göre ölüme sevk ediliyorlardı. Allah iki topluluktan birine sizi galip kılacağını vadettiğinde, siz silahsız olan topluluğun (kervanın) sizin olmasını arzu ediyordunuz." (Enfal, 8/ 5-7). Silahsız kervandan kasıt, Kureyş kervanıdır. Cenâb-ı Hakk, bize bu savaşta muvaffakiyet lütfetti ve bütün hayırlara, güçlükler içinde kıvranarak ulaştık.

Sahabenin İlahi Buyruklara Kayıtsız Şartsız İtaat Etmesi

Utbe b. Abd es-Sülemî anlatıyor: Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), ashâbına "Kalkın, haydi savaşın." dediği zaman onlar: "Evet yâ Resûlullah. Biz, İsrailoğullarının 'Sen ve Rabbin gidin, savaşın; bizler burada oturuyoruz!' dediği gibi demeyeceğiz. Fakat biz: 'Sen ve Rabbin savaşın ey Muhammed, biz de bu savaşta sizinle birlikteyiz.' diyeceğiz."

Sahabenin Gerçek Şerefi Allah'ın Dinine Mensup Olmada Araması

Târik b. Şihâb anlatıyor: Hz. Ömer (radiyallahu anh), Şam'a gitmişti. Onun yanında, Ebû Ubeyde b. Cerrah (radiyallahu anh) da bulunuyordu. Bataklık ve sulak bir yere gelince, Hz. Ömer devesinden indi, ayağındaki pabuçları çıkardı ve omzuna aldı. Devesinin yularını çekerek suya girdi. Ebû Ubeyde: "Ey Müminlerin Emîri! Ne yapıyorsun sen, bu davranış sana yakışır mı? Ayakkabılarını çıkarıp omzuna atıyor ve devenin yularını çekerek bataklığa dalıyorsun! Şam eşrafının seni bu vaziyette görmesi hiç şık olmaz!" dedi. Hz. Ömer: "Vah vah, eğer bu lafı senden başka biri söyleseydi; onu, ümmet-i Muhammed'e ibret olsun diye cezalandırırdım! Bizler, zillet içinde bir kavimdik. Allah, İslâmiyet'le bize şeref bahşetti. Eğer biz Allah'ın şeref bahşettiği İslâm'ın dışındaki birtakım basit şeylerden şeref umarsak, Allah bize verdiği şerefi geri alır ve tekrar bizi zelil kılar!" diye karşılık verdi.

Sahabenin İhlaslı Olmaları ve Ahireti Kazanma Peşinde Koşmaları

Ebû Abdete'l-Anberi (radiyallahu anh) anlatıyor: Müslümanlar Medâin şehrini fethedip de ganimetleri toplayınca, bir adam elinde bir misk kutusu ile çıkageldi ve kutuyu ganimet toplamakla görevli şahsa teslim etti. Görevlinin yanındakiler: "Böylesini hiç görmedik. Bunun gibi veya buna benzer bir ganimet hiç gelmedi şimdiye kadar! Yoksa diğer miskleri kendine ayırıp aldın mı?" dediler. Adam şöyle dedi: "Vallahi, eğer bende Allah'a iman olmasaydı, bunu size getirip teslim etmezdim!" Bunu duyunca, adamın önemli biri olduğunu sezdiler ve: "Sen de kimsin?" diye sordular. Adam, "Hayır, kim olduğumu söylemem. Eğer söylersem, belki beni methedersiniz. Bunu başkaları da duyarsa, beni gözlerinde aşırı büyütebilirler. Ama ben Allah'a hamd ederim ve onun vereceği sevaba razıyım." dedi. Adamın peşine birini taktılar ve onu takip ettirdiler. Onun arkadaşlarına ulaştılar ve hakkında soru sordular. Neticede bu zatın, 'Âmir b. Abdi Kays' olduğunu öğrendiler.

Sahabenin Kuran Okuyarak ve Duaya Devam Ederek Allah'tan Yardım Dilemeleri

Zeyd b. Eslem (radiyallahu anh) anlatıyor: Hz. Ömer, Mısır'ın fethi gecikince Amr b. el-As'a (r.a.) şu mektubu yazdı:

"Mısır'ı fethetme konusunda, ağır davranmanıza ve şimdiye kadar fethedememenize hayret ediyorum. Yıllardır, orada mücahede ediyorsunuz. Bunun tek sebebi, ruhlarınızı dünya muhabbetinin kaplaması olmalıdır. Allah, bir cemaate

niyetlerindeki samimiyete bakarak yardım eder. Sana dört adam gönderdim. Bunların her birinin, bin asker kuvvetinde olduğunu bilmeni isterim. Tabii, onlar da oraya gidince değişmezlerse! Bu mektubum sana ulaştırıldığı zaman, askerlerini topla ve onlara hitap et. Onları sabır ve ihlasla düşmana karşı mücahedeye teşvik et. Gönderdiğim dört komutanı askerlerin önüne geçir ve orduna, tek vücut hâlinde düşmana hücum etmelerini emret. Zaman olarak da cuma günü, güneşin tam ortada olduğu vakti kolla. Çünkü o vakitler, Allah'ın rahmetinin indiği ve duaların kabul edildiği anlardır. Askerlerin Allah'a yalvarsınlar ve düşmanlarına karşı Allah'tan yardım dilesinler." Bu mektup Amr'a ulaştınca, Amr askerlerini topladı ve gelen dört kişiyi de çağırıp, onları askerlerin önüne geçirdi. Herkesin abdest alarak iki rekât namaz kılmasını ve Allah'a yönelerek ondan yardım istemesini söyledi. Neticede Allah, Müslümanlara zaferi ihsan etti.

Sahabe Düşmanlarının Sahabe Hakkında Söyledikleri

Ebu'z-Zehra el-Kuşeyrî anlatıyor: Hirakliyus, Kostantiniyye'ye doğru sefere çıkmıştı. Hirakliyus, Müslümanların esaretinden kaçıp gelen bir Rum'a: "Bana Müslümanlar hakkında bilgi ver." dedi. Adam: "Sana, onları gözlerinle görmüş gibi anlatacağım. Onlar, gündüzleri at sırtında mücahede ile meşguldürler, geceleri de ibadet ederler. Yol üzerinde yedikleri şeylerin ücretini verirler. Bir yere girince, muhakkak selam verirler. Düşmanlarını alt edinceye kadar sebat ederler." Hirakliyus: "Bu sözlerin doğru ise; onlar, ileride şu bastığım yerleri dahi ele geçirirler." dedi.

Muaz bin Cebel (r.a.)

Ensar'ın ileri gelenlerinden bir sahabe. On sekiz yaşında müslüman olmuştur. Peygamber Efendimizle birlikte bütün savaşlara katılmıştır. Resûlullah (s.a.v.) onu Muhâcirînden Abdullah b. Mes'ud ile kardeş yapmıştı. Muhammed b. Sa'd: "Muaz, uzun boylu, beyaz tenli, güzel dişli, iri gözlü, çatık kaşlı ve kıvrıkcık saçlıydı" diye tanımlamıştır.

Hz. Peygamber kendisini çok seviyor ve zaman zaman: "Ey Muaz seni seviyorum" demek suretiyle bu sevgisini açığa vururdu. Ashâb arasında da, yüz güzelliğinin yanında, yumuşak huyluluğu, hayâsı, cömertliği ile tanınıyordu. Onu Hz. Ömer de çok seviyordu. Muaz hakkında şöyle dediği rivayet edilir: "Analar bir daha Muaz gibisini doğuramaz. Eğer Muaz olmasaydı Ömer helak olurdu. Şayet Muaz benim hilafetim zamanında yaşamış olsaydı onu kendimden sonra halife tayin ederdim ve Rabbim bana onu niçin halife tayin ettiğimi sorduğunda da: "Ya Rabbi, senin Resûlü'nü, 'Âlimler kıyamet gününde bir araya geldiklerinde Muaz, bir ok atımı (veya bir taş atımı) onların önünde olacak' derken işittim, diye cevap verirdim" demiştir.

Onu öne çıkaran diğer bir özelliği de Kur'an'ı ezbere bilmiş olması ve onu güzel okumasıdır. Bunun için Sevgili Peygamberimiz: "Kur'an'ı dört kişiden öğrenin: Abdullah b. Mes'ûd, Ubey b. Kâ'b, Muaz b. Cebel ve Ebu Hûzeyfe'nin âzadlısı Sâlim" buyurmuştur. Aynı zamanda Hz. Peygamber zamanında Kur'an'ın toplanmasında emeği geçenlerdendir.

Muaz (r.a), yaşayışında zühd ve takvaya da büyük önem verirdi. Geceleri teheccüd namazı kılar ve namaz sonunda: "Allah'im! Şu anda gözler uykuda ve gökte yıldızlar parlamış durumda. Sen ise, diri, her an yaratıklarını gözetip duransın. Rabbim bana dünya ve âhirette hidâyet nasip et! Şüphesiz Sen vaadinden dönmezsın" diye duâ ederdi.

İbn Mes'ûd, Muaz (r.a) hakkında: "Şüphesiz Allah'a boyun eğen ve O'na yönelen bir kimse idi; Allah'a şirk koşanlardan olmadı" demiştir. Bunun üzerine ona, bu sizin söyledikleriniz Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim hakkında söylenmiştir (en-Nahl, 16/120) denildiğinde: "Muaz da böyleydi; hayrı biliyor, ona uyuyor, Allah'a ve Resûlü'ne itaat ediyordu" cevabını vermiş ve onu İbrahim (a.s)'e benzetmiştir.

Hz. Muaz, aynı zamanda sahabenin fakihlerinden olup dinde vukuf (ince anlayış) sahibiydi. Daha Resûlullah'ın sağlığında fetva vermeye başlamıştı. Hz. Peygamber onun hakkında: "Ümmetim içerisinde helâl ve haramı en iyi bilen Muaz b. Cebel'dir" demiştir. Peygamber Efendimiz onu, İslam'ı anlatıp öğretmek ve Kur'an-ı Kerim'i ezberletmek üzere, Hicretin dokuzuncu yılında Yemen'e göndermişti. Yolculuk öncesi Hz. Peygamber'le aralarında geçen konuşmayı Muaz (r.a) şöyle anlatır: "Allah Resûlü beni Yemen'e gönderirken şöyle dedi: "Sana bir mesele sorulduğunda ne ile hükmedeceksin?" Ben: "Allah'ın kitabındakilerle" diye cevap verdim. "Eğer Allah'ın kitabında bulamazsan ne ile hükmedeceksin?" dedi." "Allah Resûlü'nün hükmettiği ile, dedim. Eğer onda da bulamazsan?" dediğinde: "Kendi reyimle içtihat ederim, diye cevap verdim. "Bunun üzerine Allah Resûlü: "Nebisini, râzı olduğu şeyde başarılı kılan Allah'a hamdolsun" dedi. Ve Yemenlilere, size ashâbımdan ilmi ve dini en iyi bilen hayırlı bir kimseyi gönderiyorum diye bir de mektup yazdı.

Ona şu tavsiyelerde bulundu: "Ey Muaz! Ehl-i kitap olan bir topluma gidiyorsun. Cennet'in anahtarı nedir? diye sorarlarsa: "Lâ ilâhe illallah'tır" de. Yâ Muaz, daima alçak gönüllü ol, hilmle (yumuşaklıkla, akla uygun olarak) hükmet. Cenâb-ı Hak, sende samimiyet görürse yardımını ihsan eder, muvaffakiyet verir. Eğer içtihadından âciz kalırsan meseleyi tahkik edinceye kadar hüküm verebilmek için bekle yahut meseleyi bana bildir. Nefsinin arzularına uymaktan çekin. Nefsin arzuları insanı cehenneme götürür. Halka merhamet ve şefkatle muamele et. "Yâ Muaz! Onları Allah'tan başka Allah olmadığına ve benim Allah'ın Resulü olduğuma şehadete çağır. Eğer bunu kabul ederlerse, Allah'ın kendilerine bir günde beş vakit namazı farz kıldığını bildir. Bunu da kabul ederlerse, zenginlerden alınıp fakirlere verilmek üzere, kendilerine zekâtın farz kıldığını bildir"

Ve şu mübarek sözleriyle vedalaştı: Ey Muaz! Belki bu son görüşmemiz olabilir. Allah seni dinde başarılı kılsın ve sana hidâyet nasip etsin; önünden, arkandan, sağından, solundan, yukarıdan veya aşağı tarafından gelebilecek her türlü belâ ve musibetlerden korusun. Senden, insanların ve cinlerin kötülüklerini uzaklaştırsın. Ey Muaz, belki mescidimi ve kabrimi ziyaret edersin" Bunun üzerine Muaz (r.a), üzüntüsünden ağlayarak ayrıldı. Netice Allah Resûlü'nün tahmin ettiği gibi oldu. Muaz, Hz. Ebu Bekir'in halifeliği döneminde Yemen'den döndü. Kalan ömrünü Şam'da geçirdi ve Ürdün'de Tâûn hastalığından, henüz genç sayılabilecek bir yaşta otuz sekiz yaşında vefat etti.

5.2 SAHABE VE SAHABE SEVGİSİ – EK KISIM

5.2.1 Rol Model Olarak Sahabe

Sahabe-i kiram, Allah Resûlü'nü (sallallâhu aleyhi ve sellem) dinledikleri, O'nun huzurunun boyasıyla boyandıkları ve O'nun fırçasıyla şekillendikleri için ayrı bir hususiyet kazanmışlardır. Onlar, mükemmel bir dinin kusursuz bir temsilcisi olan İnsan-ı Kâmil'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) gördükleri ve dinledikleri için İslâm'ı doğrudan doğruya bu saf ve duru kaynaktan öğrenmişlerdir. Dolayısıyla da Kur'ân ve Sünnet'i çok iyi kavramış, makâsıd-ı İlâhiyeye vâkıf olmuş ve ömürlerini hep marzî ilâhîye müteveccih yaşamışlardır. Bu sebeptendir ki Allah Resûlü, birçok hadis-i şeriflerinde sahabe-i kiramın mümtaz ve müstesna konumuna dikkat çekmiş ve kendi sünnetinin yanı sıra onların yoluna tâbi olunması gerektiğini de ifade etmiştir. Çünkü onlar hakikaten örnek alınacak insanlardır.

Bu açıdan sahabe-i kiramın günümüz insanları tarafından iyi tanınıp bilinmesi çok önemlidir. Zira onlar tanındıkça daha çok sevilecek, sevildikçe örnek alınacak ve hayat tarzları benimsenecektir. Onlara ittiba etmek ve adım adım yollarını takip etmek sahil-i selamete ulaşmaya vesile olacak; onlardan ayrı düşmek de çok ciddi kopuklukların yaşanmasına sebebiyet verecektir. Zira onların yolunu takip etmek Allah Resûlü'ne ittiba adına çok önemli bir vesile olduğu gibi, Allah Resûlü'ne uyma da Allah'ın emirlerine ittiba etme demektir.

Eğer insanlar sahabeyi tanır, sever ve onların yolunda yürümeye başarlarsa bir süre sonra onların ahlâkıyla ahlâklanırlar. Zamanla sahabe sevgisi onların içinde neşv-ü nema bulacağı, filizleneceği ve boy atıp gelişeceği için, onlar da hâl, tavır ve davranışlarıyla sahabeye benzemeye çalışacaklardır. Hiç şüphesiz bu ölçüde sahabe sevgisiyle dolu olan bir insanın, Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) sevmemesi, Allah aşkıyla yanıp tutuşmaması düşünülemez.

Esasında bir insanın gerçek insanlığı duyması da bunlara bağlıdır. Kalbinde Allah'ın, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun ve O'nun sadık temsilcilerinin sevgisi olmayan bir insanın insan-ı kâmil ufkuna kanatlanması çok zordur. Gerçek insanlığa yükselmenin yolu, o Zat'ın ahlâkıyla ahlâklanmaktan geçer. Çünkü O'nun ahlâkı, Kur'ân ahlâkıdır. Öte yandan sahabe-i kiram iyi bilinmez, onların dini yaşama ve yorumlama tarzlarına vâkıf olunmazsa, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatı da tam olarak kavranamaz. Zira sahabe-i kiram Resûlullah'a ulaşma adına bir köprü gibidir. Hatta onların marziyat-ı İlâhiyeye, rû'yete ve rıdvana ulaşma adına birer köprü oldukları da söylenebilir. Onlar tanınmadan siyerin, Kur'ân ve Sünnet'in, dinin maksatlarının doğru anlaşılması çok zordur.

Sahabenin Fazilet ve Hususiyeti

Kur'ân-ı Kerim, Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) irşat etme, O'na yürüdüğü yolun realitelerini gösterme, çektiği sıkıntılar karşısında O'nu teselli etme gibi hikmetlere mebni olarak pek çok sûrede peygamber kıssalarına yer vermiştir. Her ne kadar tarihi tekerrürler devr-i daimî içerisinde insanlık çok farkı dönemler yaşamış olsa da bütün zamanları bütün hususiyetleriyle bilen Allah Teâlâ, geçmiş peygamberlere ait bir kısım hâdiseleri Makam-ı Cem'in Sahibi'ne (sallallâhu

aleyhi ve sellem) anlatmıştır. Zira bu kıssalardan alınacak öz ve usare bütün zamanların insanları için yol gösterici olacaktır.

Aynen bunun gibi biz de bir kısım dinî ve ahlâkî meseleleri anlatırken, sürekli sahabenin hayatından kesitler arz etmeliyiz. Zira onlar, İslâmî hakikatleri tabiatlarının bir derinliği hâline getirdikleri ve Efendimiz'den öğrendikleri her bir dinî meseleyi realize etmeye çalıştıkları için geride örnek alınması gereken bir hayat bırakmışlardır. Mesela Hz. Ebu Bekir'in hayatına baktığımızda şunu görürüz: O, iki küsur yıllık halifeliği döneminde her birisi günümüzdeki terör örgütleri nispetinde on bir tane irtidat hadisesinin üstesinden gelmiştir. Bu kısa halifelik döneminde çok büyük işler başarmıştır. Fakat buna rağmen o, vefat ettiğinde arkada hiçbir mal varlığı bırakmamıştır. Öyle ki kendisine takdir edilen maaşın bile tamamını harcamamıştır. Kendisine orta dereceli bir insanın hayatını ölçü alan Hz. Ebu Bekir, ihtiyacı olan miktarı aldıktan sonra maaşının geri kalanını bir testiye koyup bunun kendisinden sonraki halifeye teslim edilmesini vasiyet etmiştir. Zira ona göre maaşının ihtiyaç fazlası, tekrar devlet hazinesine iade edilmelidir.

Hz. Ebu Bekir'den sonra halife olan Hz. Ömer, bu testiği görünce gözyaşlarını tutamamış ve "Senden sonra senin gibi yaşama adına bize imkân bırakmadın." demiştir. Ne var ki onun yaşayışı da Hz. Ebu Bekir'den farklı olmamıştır. O da oldukça sade, mütevazı ve müstağni bir hayat sürmüştür. Mesela kıtlık olduğu bir dönemde halk ne yiyorsa o da onu yiyip içmiş, zeytinyağına bandığı ekmelele karnını doyurmuştur. Bir seferinde önüne et yemeği getirildiğinde, halkın bunu yiyip yiyemediğini sormuş, yiyemediğini öğrendiğinde de yemeği geri göndermiştir.

Esasında Allah Resûlü'nün etrafındaki hangi sahabeyi ele alsak, onun ayrı hususiyet ve faziletinin olduğunu görürüz. Zira onlar canları pahasına İslâm davasına sahip çıkmışlar, i'la-i kelimetullah'ı hayatlarının en yüce gayesi hâline getirmişler ve bu yolda olağanüstü fedakârlıklar sergilemişlerdir. Bu fedakârlıklar karşılığında da hiçbir beklentiye girmemişlerdir. Sadece Allah rızasını hedeflemiş ve ömürlerini çok ciddi bir istiğna ve adanmışlık duygusuyla geçirmişlerdir. Bu açıdan onların her biri, ümmet için birer örnektir.

Dolayısıyla onların mutlaka günümüz insanlarına kendi enginlik ve derinlikleri içerisinde tanıtılmaları gerekir. Zira insan, bildiğini sever; bilmediğine karşı da alâkasız kalır. Eğer günümüz insanları Allah'ı delice sevmiyor, O'nu andıklarında burunlarının kemikleri sızlamıyorsa, O'nu yeterince tanımadıklarındandır. Aynı şekilde Efendimiz'e (sallâllâhu aleyhi ve sellem) karşı çok ciddi bir aşk u alâka duymuyor, O'nu andıklarında dizlerinin bağı çözülüp yere yığılmıyorlarsa, O'nu iyi bilmediklerindendir. Aynen bunun gibi eğer insanlarda bir Ebu Bekir olma, Ömer'e benzeme duygusu oluşmuyorsa, bunun sebebi onların bu şanlı sahabeleri yeterince tanımamalarıdır.

Öte yandan, tarihî hâdiselerin tekerrürü ayniyet değil misliyet ölçüsünde gerçekleşmektedir. Bu açıdan sahabe-i kiramin hayatları nazara verilirken mutlaka günümüz şartlarının da göz önünde bulundurulması gerekir. Farklı bir tabirle insanlara, "Böyle bir hayat yaşanmaz." dedirtmeme ve aynı zamanda onları tenakuza düşürmeme adına sahabenin hayatları anlatılırken konjonktürün dikkate alınması çok önemlidir. İnsanların, sahabe hayatlarının yaşanabilir olduğuna inandırılması gerekir. Bunun için de Siyer'in temel felsefesiyle ve arka plânıyla bilinmesine ihtiyaç vardır. Maalesef bugüne kadar siyer felsefesi üzerinde yeterince durulmamıştır. Hz. Pir'in Kur'ân tefsiri mevzuunda ortak akla işaret etmesi gibi, Peygamber Efendimiz'in hayat-ı seniyyelerinin de temel mantık örgüsü ve kendi derinlikleriyle ele alınıp günümüz insanlarının nazarına, istifade edilebilir ve yaşanabilir bir bilgi muhassalası olarak takdim edilmesi için böyle bir ortak aklın çalışmasına ihtiyaç vardır.

Hocaefendinin Hayatında Sahabe Sevgisinin Yerleşmesi

Babam, sahabeye âşıktı. Yanında sahabeden bahsedilince gözleri dolar, âdeta başı dönerdi. Bu sebeple çocukluğumdan itibaren babamın kütüphanesindeki Osmanlıca yazılmış eserlerden sahabe hayatlarını okuyarak büyüdüm. Henüz yedi sekiz yaşında olmama rağmen onların hayatları beni derinden etkiliyordu. Âdeta onlarla oturup onlarla kalkıyordum. Yaşım ilerledikçe bir taraftan sahabeye duyduğum hayranlık artıyor, diğer yandan da gözlerim yaşadığım çağda onların hayatlarını temsil eden insanlar arıyordu. Sürekli kendi kendime, "Yok mu bunların bu çağda bir örneği!" diyordum. Nihayet medrese talebesi olduğum yıllarda Erzurum'a Bediüzzaman'ın talebelerinden birisi gelince aradığımı buldum. Hz. Pir, talebesi olan Muzaffer Arslan'ı irşat için buraya göndermişti. Bu zat, oturuşu kalkışı, giyim kuşamı, tavır ve davranışlarıyla beni çok etkiledi. Kendi kendime, "Demek ki sahabe sadece kitap sayfaları arasında kalmamış. Bu asırda da onların temsilcileri varmış." dedim. Zira o, sinesi dolu, gözü yaşlı tam bir aşk ve heyecan insanıydı. Daha sonra da Erzurum'da bulunduğu süre içerisinde onun sohbetlerini hiç kaçırmadım.

Evet, günümüz nesillerine sahabeyi anlatmanın yanında mutlaka onların karşısına sahabe gibi yaşayan insanları da çıkarmak gerekir. Ta ki kendilerine anlatılanların tarihin bir döneminde kalmadığını, aynı fedakârlık ve diğerkâmlık duygularıyla dine hizmet eden insanların kendi yaşadıkları devirde de bulunduğunu görsünler. Eğer sahabe ruhunu temsil eden bu tür insanlar genç nesillerin karşısına çıkar ve gönüllerinin ilhamlarını onlara boşaltabilirlerse Allah'ın izni ve inayetiyle yeni bir sahabe nesli oluşacaktır. İşte böyle bir neslin yetişebilmesi adına, yaşatmak için yaşayan fedakâr insanlara ihtiyaç vardır. Öyle ki onlar, "Yaşatmıyorsam, yaşamamın da bir anlamı kalmamıştır." diyecek ölçüde kendilerini insanlığa hizmete adanmışlardır. Onlar, başkalarının boy atıp gelişmesi adına su olup onların dibine akmalı, toprak olup kuvve-i imbatiyeleriyle onları omuzlarında taşımaları, güneş olup şualarını onların başından aşağı boşaltmalıdırlar. Kısaca hayatlarını bütünüyle insanlığa hizmete vakfetmelidirler. Bu ölçüde samimi olunabildiği ve böyle bir fedakârlık ortaya konulabildiği takdirde peygamber âşığı, sahabe sevdalısı bir neslin yetişmesi de mümkün olacaktır.

5.2.2 Allah'la İrtibatları

Namaz Aşıkları

Âbidlerin Rehberi Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaza göstermiş olduğu alâka, O'nun izini takip edenlerin gönüllerinde de "ibadetlerin özü"ne karşı derin bir iştihak uyarmıştır. "Namaz benim gerçek göz aydınlığımdır" diyen, başkalarının bir kısım şeylere arzu duymasının çok ötesinde bir istekle namaza karşı arzu duyduğunu her haliyle ortaya koyan, mübarek ayakları şişecek kadar kıyamda duran, bazen bir rekâtta bir kaç cüz'ü birden okumadan rükûya varmayan, haşyetle dolu yüreğinden el değirmeninin ya da kaynayan tencerenin sesi gibi hıçkırıklı ağlama sesi duyulan ve secde ederken Hak karşısındaki saygısından dolayı kıvrım kıvrım kıvranan Resûl-ü Ekrem'in (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) namaz ibâdeti üzerinde hassasiyetle durması Ashâb-ı Kirâm'ın da birer namaz âşığı haline gelmelerine vesile olmuştur.

Öyle ki, Fudayl bin İyâz'ın ifadeleriyle söyleyecek olursak, Sahabe efendilerimiz, benizleri atmış, yüzleri sararmış bir şekilde sabahı karşılardı. Çünkü, gecenin çoğunu namazda geçirirlerdi. Bazen dakikalarca kıyamda kalırlar, bazen de uzun müddet secdeye kapanırlardı. Cenâb-ı Hak'a içlerini dökerken, rüzgârlı bir günde sallanan ağaçlar gibi sallanırlar; gözlerinden, elbiselerini ve yeri ıslatacak kadar yaş dökerlerdi. Namazın lezzeti onlara bedenî yorgunluklarını unuttururdu ve o vuslat dakikaları hiç bitmesin isterlerdi. Sabah olunca, yüzlerine yağ sürerler, gözlerine sürme çekerler ve halkın içine sanki geceyi hep uykuyla geçirmiş ve iyice dinlenmiş gibi çıkarlardı. Huzûr-u ilâhîde bulunmanın manasını idrak etmiş ve Kur'an'ın tadını almış bir sahabenin şu hali onların namaza karşı iştihaklarını göstermesi açısından ne kadar müthişti: Peygamber Efendimiz, Zâtü'r-Rik'â gazvesinde Ammâr bin Yâsir ile Abbâd bin Bişr'i bir konak mahallinde gece nöbeti için vazifelendirmişti. Hazreti Ammâr'ın istirahati tercih ettiği bir sırada Abbâd bin Bişr kalkıp namaza durmuştu. O sırada bir müşrik bu iki sahabeyi fark etmiş ve hemen üzerlerine ok yağdırmaya başlamıştı. Oklardan iki-üç tanesi Hazreti Abbâd'ın vücuduna isabet ettiği halde, o, namazını bozmamış, ancak rükû ve secdesini yaptıktan sonra arkadaşını uyandırmıştı. Hazreti Ammâr, sıçrayıp kalkarken bir taraftan kaçan müşriğin ardından bakakalmış, diğer yandan da merakla ve heyecanla Abbâd bin Bişr'in vücudundan akan kanı ve isabet eden okları göstererek kendisini neden uyandırmadığını sormuştu. Hazreti Abbâd ise, ancak bir namaz aşığının söyleyebileceği şu cevabı vermişti: "Bir sûre (Kehf) okuyordum, (ayât-ü beyyinât o kadar tatlı idi ki) onu bitirmeden namazı bozmak istemedim. Fakat, oklar peş peşe atılınca namazı tamamlayıp seni uyandırdım. Allah'a yemin ederim ki, Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) korunmasını emrettiği bu gediği kaybetme endişesi olmasaydı, sûreyi yarıda bırakarak namazı kesmektense ölmeyi tercih ederdim."

Sahabe efendilerimiz ibadete, özellikle de namaza asla doymuyorlardı. Onların rahlesine oturmuş Hak erleri de birer namaz kahramanı olarak yetişiyorlardı. Mesela, Atâ ibn-i Ebî Rebâh (radiyallahu anh) yaşlandığı, zayıfladığı ve tâkatsiz düştüğü günlerde bile bir rek'atta Bakara sûresinden yüz ayet okuyordu. Namazdaki konsantrasyonu ona bedenindeki yorgunluğu hiç hissettirmiyordu. Müslim b. el-Ferâhidî tebe-i tabînin büyük imamlarından Şu'be b. Haccac (radiyallahu anh) hakkında şunu ifade ediyor: "Ne zaman Şu'be'nin yanına girdiysem –kerahet vakitleri dışında– onu hep namaz kılıyorken gördüm." Ebû Katan da şu ilavede bulunuyor: "Şu'be'nin rükûda beklediği süreye şahit olsaydınız 'herhalde secdeye gitmeyi unuttu' derdiniz; onu iki secde arasında otururken izleseydiniz bu defa da 'galiba ikinci secdeyi unuttu' diye düşünürdünüz."

Günahlardan Derhal Sıyrıma Düşüncesi

Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) her gün on iki bin defa “Sübânallah” diyor; sebebi sorulunca da “Günahlarım kadar söylüyorum, fazla değil.” cevabını veriyordu. “Günahı neydi ki?” diye sorabilirsiniz. “Acaba ne işliyordu?” diye aklınızdan geçirebilirsiniz; ama ben onun bir şey işlediğine kâni değilim. Kendisini Suffe’de, Allah Resûlü’ne adanmış; üç sene zarfında, yirmi senede alınamayacak bilgiyi almış; sahabenin âlimleri arasına girmiş, arkadaşlarının şahitlik ettiği gibi, Rabbinden gelecek lütuf ve ihsanlardan başka dünya nimeti adına her şeye kapanmış bir insanın kötü bir şey işleyeceğine ihtimal vermiyorum. İhtimal, biraz evvel bahsettiğim gibi Allah’ın lütuflarını görüp de O’na şükürle mukabele edememe; her sâlise, râbia, hâmise ve âşire O’nun nimetlerine mazhar olduğu hâlde şükürünü tam olarak yerine getirememeye duygusuyla iki büklüm oluyor ve “Sübânallah” ile mukabelede bulunuyor. İhtimal, kendi muhasebesini yapıyor; “O’ndan ayrı bir anım geçti.” diyor ve o ana istiğfar ediyor.

Kur’an-ı Kerim’e Gösterdikleri Alaka

Kur’ân ve sahabe söz konusu olduğunda, murad-ı ilâhînin bir milletin duygusunu, düşüncesini yönlendirmesinde, onun hemen her meselenin anlaşılması ve her problemin çözümü için müracaat edilecek dupduru bir kaynak hâlinde kabulünde sahabenin eşi menendi yoktur. Onlar her anlarında, hatta oturma kalkma, yeme içme gibi en tabîî insanî hallerinde bile Kur’ân yörüngeli, murad-ı ilâhî eksenli bir hayat yaşamışlardır. Şöyle denilebilir: Sahabe günlük hayatlarının devamı adına gerekli olan icmalî bilgiyi iman hâline getirmiş, o şekilde algılamış ve benliklerine mal etmiştir. Sonra bu imanlarını tefekkürle açarak daha geniş bir ilmî çerçeve içine almışlardır ki, buna ikinci derecede bir ilim veya mârifet hâline gelmiş bilgi denebilir. İşte bu bilgi, sahabeyi Allah’a kurbetleri oldukça derin insanlar hâline getirmiştir. Tâbiîn ve tebe-i tâbiîn döneminde de büyüklüklere açık, hatta o büyüklük ufkunu yakalamış olan nice insanlar vardır; ama hiçbirisi Kur’an’ı sahabe ölçüsünde saf ve duru olarak anlayamamış, hayatlarına mâl edememiş, hepsinden önemlisi şuurlu müktesebat hâline getirememişlerdir.

Evet, sahabe-i kiram, Kur’an’ın Allah’tan geldiğine aksine ihtimal vermeyecek şekilde inanıyor ve ona çok güveniyorlar. İşte bu inanç ve güven, Kur’an’ın hakikî anlamda temel kaynak hâlinde algılanmasının nedeni oluyor. Karşılıklarına çıkan en küçük problemlerde bile hemen o kaynağa yöneliyorlar. Böylece saf Kur’ân kültürü oluşuyor. Meselâ, Seyyidina Hz. Ömer, evlilik akdi esnasında tespit edilen mehir miktarı hakkında üst sınır belirlenmesi gerektiğini söylüyor. (Bu, Ömerce bir zühul sayılabilir, bize göre bir zühul da değildir. Çünkü evlenmeyi kolaylaştırmak adına çok önemli bir husus olduğundan bunu hemen her akli başında halife düşünmüştür.) O, bunu mehir miktarının evliliğe engel olmaması için yapıyordu. Bir hutbe esnasında mescitte irat edilen bu beyan karşısında, bugün adını sanını dahi bilmediğimiz bir kadın şöyle diyor: “Ya Ömer! Senin bana ulaşmayan bir başka bilgiyle Efendimiz’den duyduğun bir şey mi var? Çünkü Kur’ân’da Allah *‘Bir eşin yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine bir kantar (altın ya da gümüşü mehir olarak) vermiş olsanız bile ondan hiçbir şey almayın. Onu iftira ve apaçık bir günahla mı alacaksınız?’* (4/Nisâ 20) diyor. Demek ki kantar kantar mehir verilebilir.” Hz. Ömer, o kadının itirazını yerinde buluyor ve kendi kendine “Yaşlı bir kadın kadar da dinini bilmiyorsun!” diyerek sözünü geri alıyor. Hz. Ömer’de gördüğümüz Kur’an’ın karşısındaki bu teslimiyet, sahabenin hepsinde vardı. Bana göre bu teslimiyet, bu kabullenme hem Kur’an’ın hem de Efendimiz’in bir mucizesidir.

Bu mucizenin oluşmasında sahabenin ümmiyetinin rolü olduğunu unutmamak lazım. Yalnız “ümmiyet” derken kastım okuma-yazma bilmeme değil, o güne kadar olan hayatlarında dış dünyanın kültürlerine karşı yabancı ve kapalı olmalarıdır. Yani Yemen, Mısır, İran, Hindistan vb. yerlerde yaşayan insanlara nispetle kadim kültürlerle ve dinlerle ilişkileri yok denecek kadar azdı sahabenin. Dolayısıyla zihinleri temizdi, diriydi ve duruydu. Kur’an’ı anlama ve yorumlama mevzuunda başka kaynaklara müracaat etmiyorlardı. Bu, o tertemiz Kur’ân havuzunu bulandırmama adına çok önemli idi. Çünkü insanlar, farkına varmasalar da düşünce yapılarını oluşturan temel felsefeye göre konuşur, yazar ve yaşarlar. Dolayısıyla dıştan bizi tanımayan; ama beslendiğimiz kaynaklara vâkıf bir insan, herhangi bir yerde ve herhangi bir mevzu hakkında ileri sürdüğümüz bir görüşten hareketle bizim hakkımızda belli bir kanaate sahip olabilir. Meselâ, siz bir yerde “Allah celle celâluhü çok mucizeler gösterir, böyle harikalarla bizi kendisine davet eder; fakat bütün bütün aklın elinden ihtiyarı da almaz.” deseniz, “Külliyatı azıcık okumuş bir insan, Bediüzzaman’ın “Akla kapı açar; fakat ihtiyarı elden almaz.” sözünden hareketle sizin beslenme kaynağınız hakkında tahminde bulunabilir. İşte bu anlamda, yani yabancı kültürlerin tesirinde kalmama anlamında, sahabe ümmî idi. Bu ümmiyetin sahabeye ait saf Kur’ân kültürünün oluşumundaki katkısı inkâr edilemez.

Nitekim bu saflardan saf durumun bozulmasında Yahudi ve Hristiyan kültürü ile yetişmiş insanların etkisi çok büyüktür. Üstadın, “Kâ’bü’l-Ahbar Müslüman olurken, onun mâlumât-ı sabıkası da Müslüman olmuştur.” tespiti bu noktada çok önemlidir. Aslında burada “İnsanlığın İftihar Tablosu” “Biz ümmî bir ümmetiz.” hadisini de zikretmek gerekir. Bence bu hadisi okuma yazma bilmeme şeklinde değil, başkalarına ait bilgi kırıntılarıyla zihninin, hafızasının kirletilmemiş olması şeklinde anlamak lazım. Yoksa Araplar duyduklarını unutmayan çok zeki bir kavim. Bir gün boyunca hiç ara vermeden Cahiliye dönemine ait şiirleri okuyanlar var. Hz. Ebû Bekir gibi soy ağacını belki 20-30 nesil geriye götürerek ezbere sayanlar var. İrbâz b. Sâriye’nin rivayet ettiği; “Efendimiz sabah namazını kıldı; çıktı minbere, konuştu konuştu; öğlen vakti geldi, namaz için ara verdi. Sonra ikindiye kadar yine konuştu. İkindiyi kıldı, akşama kadar yine konuştu...” hadisindeki o konuşmaların hepsini hafızasında tutup kelimesi kelimesine bize rivayet edenler var. İşte bu anlamda ümmî olan bir ümmet. Başka kültür, başka anlayış, başka mantık ve başka felsefelere itibarları yok. Kur’ân bize ve her şeye yeter mülâhazası ufuklarını kaplamış.

5.2.3 Yirmi Yedinci Söz

Bu başlık altında Yirmi Yedinci Söz’ün altıncı manisi ile bu sözün zeylininin (ilavesinin) birinci sebebinin birinci hikmetine yer verilmiştir.

Yirmi Yedinci Söz’ün Altıncı Manisi

Eğer dersene ki: Sahabeler de insandır ve hatadan, yalandan tamamen arınmış olamazlar. Halbuki içtihatların ve şer’î hükümlerin dayandığı esas, sahabenin adaleti ve doğruluğudur. Hatta ümmet, sahabelerin hepsinin adil olduklarında ve doğru söylediklerinde birleşir.

Cevap: Evet, sahabeler büyük çoğunluğu itibarı ile hakka, doğruluğa âşık ve adalete bağlıdır. Çünkü o asırda yalan bütün çirkinliğiyle, doğruluk da bütün güzelliğiyle öyle bir tarzda gösterilmiştir ki, aralarındaki mesafe, yerle gök arası kadar açılmıştır. Aşağıların en aşağısı olan “esfel-i sâfilîn”deki Müseylime-i Kezzâb’ın seviyesiyle, yücelerin yücesi olan “âlâ-yı illiyyîn”deki Hazreti Peygamber’in (aleyhissalâtü vessalam) sıdk derecesi kadar aralarında bir fark görülmüştür. Evet, Müseylime’yi en aşağı seviyeye düşüren şey yalan olduğu gibi, Muhammedü’l-Emin’i (aleyhissalâtü vessalam) en yüce makama çıkararak da sıdktır, doğruluktur.

İşte yüce hisler taşıyan, güzel ahlâka çok bağlı bulunan ve Nübüvvet Güneşi’nin (aleyhissalâtü vessalam) sohbetinin ışığıyla nurlanan sahabelerin; Müseylime’nin maskaralık dolu sahte yaldızlı dükkânındaki o derece çirkin ve alçalmaya sebep olan yalana kendi iradeleriyle el uzatmadıkları, küfürden çekindikleri gibi küfrün arkadaşı olan yalandan çekindikleri, ve aynı derecede güzel, iftihar kaynağı, yükselme merdiveni ve peygamberlik makamının övücü Resûl-u Ekrem’in (aleyhissalâtü vessalam) yüce hazinesinde en kıymetli şey olan, eşsiz güzelliğiyle insanlığı nurlandıran sıdka, doğruluğa ve hakka -bilhassa şer’î hükümlerin rivayetinde ve tebliğinde- elbette ellerinden geldiği kadar talip ve âşık oldukları, ona uygun hareket ettikleri şüphesizdir.

Halbuki şu zamanda, yalan ile doğru arasındaki mesafe o kadar kısalmıştır ki, âdeta omuz omuza vermişler. Doğruluktan yalana pek kolay geçiliyor. Hatta siyaset propagandası vasıtasıyla yalancılık, doğruluğa tercih ediliyor. İşte en çirkin şey, en güzel şeylerle beraber aynı dükkânda, aynı fiyatla satılırsa, elbette pek kıymetli olan ve insanı hakikat cevherine götüren doğruluk ve hak pırlantası, dükkânın sahibinin marifetine ve sözüne güvenilip körü körüne alınmaz.

Yirmi Yedinci Söz’ün Zeyli - Birinci Sebep

Soruyorsunuz: Bazı rivayetlerde, “Bid’atların⁴ arttığı ve revaç bulduğu devirde takva sahibi, salih müminlerden bir kısmı sahabe derecesinde, hatta daha faziletli olabilir.” deniliyor. Bu rivayetler sahih midir? Sahih ise hakikati nedir?

⁴ "Bid'at, Resûlullah'tan (s.a.v.) sonra ortaya çıkan her şeydir." Bid'at ikiye ayrılır; yapılması mahzurlu olmayanlara bid'at-ı hasene (iyi bid'at), yapılması mahzurlu olanlara da bid'at-ı seyyie (kötü bid'at) denilir.

Cevap: Peygamberlerden sonra insanlığın en faziletliilerinin sahabeler olduğu, ehl-i sünnet ve cemaatin üzerinde birleştiği kesin bir hükümdür. O rivayetlerin sahih kısmı şahsi faziletler hakkındadır. Çünkü şahsi fazilette ve hususi kemâlde “mecruh racihe tereccuh edebilir”, yani ikinci derecede bir şey, aslolan şeye tercih edilebilir. Yoksa Fetih sûresinin sonunda Cenâb-ı Hakk’ın övgüsüne mazhar olan, Tevrat, İncil ve Kur’an’da methedilen sahabelere, küllî fazilet noktasında yetişilemez. Şu hakikatin pek çok sebep ve hikmetinden, şimdilik üç sebebi içeren üç hikmetten birini söyleyeceğiz.

Birinci Hikmet

Hazreti Peygamber’in (aleyhissalâtü vesselam) sohbeti öyle bir iksirdir ki, ona bir dakika mazhar olan bir zât, ancak senelerce manevî yolculukla varılabilecek hakikat nurlarına erişir. Çünkü sohbette “insibağ ve inikâs” vardır; yani o mecliste bulunanlar Resûl-u Ekrem’in (aleyhissalâtü vesselam) boyasıyla boyanır, nurunu aksettirir. O yüce nübüvvet nurunun yansımalarıyla ve ona uymakla en yüksek mertebeye çıkabilir. Nasıl ki, bir sultanın hizmetkârı, efendisine tâbi olmakla öyle bir makama çıkar ki, bir vezir bile oraya erişemez. İşte şu sırdan dolayı, en büyük veliler bile sahabe derecesine ulaşamıyor. Hatta Celâleddin-i Süyutî gibi, uyanikken çok defa peygamber sohbetine mazhar olan veliler, Resûl-u Ekrem’in (aleyhissalâtü vesselam) sohbetiyle bu âlemde şereflenseler de yine sahabeye yetişemezler. Çünkü sahabeler, Nübüvvet-i Ahmediye (aleyhissalâtü vesselam) nuruyla boyanmış, yani onun “nebi” olarak sohbetinde bulunmuşlardır. Evliyanın Resûl-u Ekrem’le (aleyhissalâtü vesselam), onun dünyadan ayrılmasından sonra görüşmesi ise Allah Resûlü’nün (aleyhissalâtü vesselam) velâyetinin nuruyla sohbettir. Yani Resûl-u Ekrem’in (aleyhissalâtü vesselam) onların nazarında cisme bürünüp görünmesi, Velâyet-i Ahmediye (aleyhissalâtü vesselam) yönüyledir, peygamberlik itibarı ile değildir. Madem öyle, peygamberlik derecesi velilik derecesinden ne kadar yüksekse, o iki sohbet arasında da o derece fark olması gerekir.

Resûl-u Ekrem’in (aleyhissalâtü vesselam) sohbetinin nasıl nuranî bir iksir olduğu şuradan anlaşılır: Bedevi bir adam, kalbi kızını sağ olarak toprağa gömecek kadar vahşi bir şekilde katıldığı halde, gelip bir saat Allah Resûlü’nün (aleyhissalâtü vesselam) sohbetiyle şereflenir, artık karıncaya basamaz derecede bir şefkat ve merhamet kazanırdı. Yahut cahil, vahşi bir adam, bir gün peygamber sohbetinde bulunur, sonra Çin ve Hindistan gibi uzak ülkelere gider, medeni toplumlara hakikat ve kemâl rehberi olurdu.

5.2.4 Yirmi Yedinci Söz’ün Zeyli – İkinci ve Üçüncü Sebep

İkinci Sebep

Bu Söz’ün başındaki içtihat bahsinde beyan ve ispat edildiği gibi, sahabelerin büyük çoğunluğu insani kemâlâtın en yüksek derecesindedir. Çünkü o zaman, İslam’la gelen o büyük değişimde, hayır ve hak bütün güzelliğiyle, şer ve bâtil da bütün çirkinliğiyle görülmüş ve maddî olarak hissedilmiş. Şer ile hayır, yalan ile doğru arasında öyle bir mesafe açılmış ki, bunlar küfür ve iman kadar, belki cehennem ve cennet gibi birbirlerinden uzaklaşmışlar. Yaradılışları gereği ulvi hislere ve yüksek ahlâka düşkün, izzete meyilli olan sahabeler, elbette bilerek yalana ve şerre el uzatıp yalanın, şerrin ve bâtilin ilancısı ve numunesi olan Müseylime-i Kezzab seviyesine düşmemişler. Sıdkın, hayrın, hakkın ilancısı ve misali olan Habibullah’ın (aleyhissalâtü vesselam) yüceler yücesi kemâl vasıflarındaki makamına bakarak fitratları gereği bütün kuvvet ve gayretleriyle o tarafa koşmuşlar.

Nasıl ki, bazen medeniyet çarşısında ve toplum hayatı dükkânında, bazı şeylerin öldürücü zehir gibi dehşetli neticeleri ve çirkin eserleri görülünce, herkes o şeyi satın almak şöyle dursun, bütün kuvvetiyle ondan nefret edip kaçır. Bazı şeylerin ve manevî vasıfların güzel neticeleri ve kıymetli eserleri ise faydalı bir ilaç ve pırlanta gibi, herkesin dikkatini çeker ve rağbetini kazanır. Herkes gücü yettiği kadar onları elde etmeye çalışır. Aynen öyle de, Saadet Asrı’nda, o devrin toplum hayatının çarşısında, yalan, şer ve küfür gibi şeyler ebedî azabı netice verdiğinden ve Müseylime-i Kezzab gibi aşağılık maskaraları doğurduğundan, yüksek ahlâka ve vasıflara çok bağlı olan sahabelerin, bunlardan öldürücü zehirden kaçır gibi kaçtıkları ve nefret ettikleri şüphe götürmez. Fitratları saf ve karakterleri yüksek olan sahabelerin, ebedî saadet gibi bir netice veren ve Resûl-u Ekrem (aleyhissalâtü vesselam) gibi nuranî meyveler gösteren doğruluğa, hakka ve imana, en faydalı iksir ve en kıymetli elmas misali, bütün kuvvetleriyle, hisleriyle ve latifeleriyle arzu duymaları kaçınılmazdır.

Halbuki o devirden sonra, doğru ile yalan arasındaki mesafe azala azala ikisi omuz omuza geldi. Âdeta bir dükkânda beraber satılmaya başladığı gibi, toplum ahlâkı bozuldu. Siyaset propagandası, yalana fazla itibar kazandırdı. Yalanın

müthiş çirkinliği gizlenip doğruluğun parlak güzelliğinin görünmemeye başladığı bir zamanda, kimin haddine ki, sahabenin adalet, doğruluk, yüksek ahlâk ve hakkaniyet hususundaki kuvvetine, metanetine, takvasına yetişebilsin, onları geçsin! Bu meseleyi bir derece aydınlatacak, yaşadığım bir hali anlatacağım. Şöyle ki: Bir zaman kalbime şu soru geldi: Niçin Muhyiddin İbni Arabî gibi harika zâtlar sahabelere yetişemiyor? Sonra namazda "En yüce olan Rabbimi her türlü noksandan tenzih ederim." derken, bu ifadenin mânâsı açığa çıktı. Hakikati tam olmasa da bir parça göründü. Kalbimden dedim ki: "Keşke bir tek namazı, bu ifadenin mânâsının açığa çıkması gibi, hakkıyla kılabilseydim, bir sene ibadetten daha iyiydi." Namazdan sonra anladım ki, kalbime gelen o mânâ ve o hal, sahabelerin ibadetteki derecelerine yetişilemeyeceğine dair bir derstir.

Üçüncü Sebep

On İkinci, Yirmi Dördüncü ve Yirmi Beşinci Söz'lerde ispat edildiği üzere, peygamberliğin veliliğe nispeti, güneşin aslının, aynalarda görünen yansımaya nispeti gibidir. İşte peygamberlik dairesi velâyet dairesinden ne kadar yüksekse, peygamberlik dairesinin hizmetkârları ve o güneşin yıldızları olan sahabelerin de, velâyet dairesindeki salih zâtlara o derece üstün olması gerekir. Hatta bir veli, en büyük velâyet makamı olan peygamber varisliğini ve sıddikiyeti -ki sahabenin makamıdır- kazansa, yine ilk safi teşkil eden sahabelerin makamına yetişemez. Bu üçüncü sebebin üç yönünü izah edeceğiz.

Birinci Yönü: İctihatta, yani Kur'an ve sünnetten hüküm çıkarmakta ve Cenâb-ı Hakk'ın kelâmından O'nun rızasını anlamakta sahabelere yetişilmez. Çünkü o devirdeki o büyük ilahî değişim, Allah'ın rızasını ve emirlerini anlamak üzere gerçekleşmişti. Zihinler bununla alâkardı. Kalbler, "Rabbimizin bizden istediği nedir?" diye merak ederdi.

İkinci Yönü: Sahabelerin Allah'a yakınlık noktasındaki makamlarına velâyet ayağıyla erişilmez. Çünkü Cenâb-ı Hak bize her şeyden yakındır, biz ise O'ndan sonsuz uzağız.

O'na yakınlığı kazanmak iki şekilde olur.

- Birincisi, yakınlığın açığa çıkmasıyla, peygamberlikteki yakınlık böyledir. Peygamber varisi olmaları ve sohbetiyle şereflenmeleri dolayısıyla sahabeler bu sırada mazhardır.
- İkincisi ise Cenâb-ı Hak'tan uzaklığımız noktasında, mertebeleri kat edip bir derece yakınlıkla şereflenmektir ki, velâyet yolundaki çoğu seyr-ü sülûk, nefsin iç âlemindeki ve dış dünyadaki deliller vasıtasıyla yapılan manevî yolculuklarla ulaşılan yakınlık böyledir.

Üçüncü Yönü: Amellerin fazileti, sevabı ve ahirete ait kazanç yönünden sahabelere yetişilmez. Çünkü nasıl bir asker bazı şartlar altında, mühim ve tehlikeli bir mevkiye, bir saat nöbetle bir sene ibadet etmiş kadar fazilet kazanabilir ve bir kurşun yemekle en az kırk günde ancak elde edilecek velilik derecesine çıkar. Aynen öyle de sahabelerin İslamiyet'in esaslarının yerleştirilmesindeki ve Kur'an hükümlerinin tebliğindeki hizmetleri ve İslam için bütün dünyaya savaş ilan etmeleri o kadar yüksek kıymettedir ki, bir dakikasına başkaları bir senede yetişemez.

6. İRŞAD, TEBLİĞ VE HOCAEFENDİ

6.1.1 Varlığımızın Temel Gayesi Tebliğ ve İrşad

Tebliğin dindeki anlamı, iyi olduğu kabul edilen bir şeyi bildirmek, iyi şeylerin iyiliğini, temizliğini ve hayırlı olduğunu diğer insanlara, memleket ve milletlere ulaştırmak, yetiştirmek, onları bunu kabul etmeye davet etmektir. Diğer bir ifadeyle tebliğ; İslam'ın bildirdiği hakikatleri anlatmak ve insanları doğru yola, sırat-ı müstakime (dinin belirlediği dosdoğru yol) sevk etmek demektir.

Tebliğin özü ise "emr-i bi'l-ma'rûf nehy-i ani'l-münker – iyi şeyleri emretmek, kötülükten alıkoymak"tır. Ma'rûf, dinin emrettiği; münker, dinin yasakladığı şey demektir. Başka bir deyimle Kur'an ve sünnete uygun düşen şeye ma'ruf, Allah'ın razı olmadığı, inkâr edilmiş, haram ve günah olan şeye de münker denir.

İrşad ise insanları, dünya ve ahiret saadetine ermeleri için hak ve hakikate, doğru yola, salih amele ve her çeşit iyiliklere çağırarak, her türlü kötülükten kaçınmalarını telkin etmek, demektir. İrşad edilecek kimseler hem gayrimüslimler hem

de Müslümanlardır. Müslüman olmayanlara irşad; onları iman ve İslâm'a davet etmek demektir. Müslümanlara irşad ise onlara imanın gereği olan sâlih amel ve güzel ahlâkı telkin etmektir.

Geçmiş Kavimler ve Tebliğin Ehemmiyeti

Günümüzde, dini yaşayıp yayma manasında dine sahip çıkmak, her mümin için farzlar üstü bir farzdır. Hiçbir mümin, bundan müstesna tutulamaz. Evet, her mümin evvela dini bilmeli, sonra dinini yaşamalı, daha sonra da kendi hayatında uyguladığı dinini başkalarına anlatmalı, onların hayatlarını da bu nur ile nurlandırmalıdır. Rabbimiz konuyla alâkalı bir âyet-i kerimede bizleri şu ifadelerle ikaz ediyor: *“Mümin erkeklerle mümin kadınlar birbirlerinin velileri, yardımcılarıdır. Onlar iyilikleri teşvik edip kötülükleri menederler. Namazı hakkıyla yerine getirir, zekâtı verir, Allah'a ve Resûlü'ne itaat ederler. İşte onları Allah geniş rahmetine mazhar edecektir. Çünkü Allah azizdir, hakimdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir).”* (Tevbe,9/71) Ayet-i kerimede bir müminin, diğer mümin kardeşine iyiliği emredip onu kötülüklerden sakındırması mü'minin bir görevi olarak anlatılmaktadır. Bu sorumluluk, ayet-i kerimede mü'min olmanın ayrılmaz bir vasfı olarak anlatılmaktadır.

Bu vazife neden bu kadar önemlidir? Çünkü huzurlu bir toplum olabilmek, insanların her türlü kötülükten uzaklaşmasına bağlıdır. Kötülükler bir virüse benzer. Bu virüs eğer zamanında müdahale yapılmazsa vücuda yayılır ve bünyeyi felç eder. Toplumların topyekûn helakine sebebiyet veren kötülükler başlangıçta hep küçük gibi görünen günahların yaygınlaşmasından meydana gelmiştir.

Efendimiz bir hadislerine bu tehlikeye nasıl dikkat çekiyor: *“İsrailoğullarının dindeki bozuklukları şöyle başlamıştır. Bir adam başka birine rastlar ve: 'Hey arkadaş, Allah'tan kork ve yapmakta olduğun şeyi terk et, zira o işi yapmak sana helal değildir' derdi. Ertesi gün aynı işi yaparken tekrar o adamla karşılaşır ve onu yaptığı kötülükten yasaklamadığı gibi onunla yiyip içmekten ve birlikte olmaktan da çekinmezdi. Onlar böyle yapınca Allah, onların kalplerini birbirine benzetti”. Sonra Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem şu ayeti okudu: *“İsrailoğullarından inkâr edenlere, Davud ve Meryem oğlu İsa diliyle lanet edilmiştir. Bu, baş kaldırmaları ve aşırı gitmeleri sebebiyledir. Onlar birbirlerinin yaptıkları fenalıklara mâni olmuyorlardı. Yapmakta oldukları ne kötü idi.”* (Mâide (5/78,79)) Bu âyeti okuduktan sonra Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: *“Hayır Allah'a yemin ederim ki ya iyiliği emreder kötülüklerden sakındırır, zalimin elini tutup zulmünden el çektirir, hakka döndürüp hak üzerinde tutarsınız, ya da Allah kalplerinizi birbirine benzetir de İsrailoğullarına lanet ettiği gibi size de lanet eder.”* (Ebû Dâvud, Melâhim, 17)*

Burada, kötülüğe vize veren bir kısım İsrailoğullarının durumu dile getirilirken, mü'minler aynı sonuçtan sakındırılmakta ve böyle bir duruma düşmemeleri için ikazda bulunmaktadır. Dolayısıyla buradan tebliğ ve irşadın toplumların helâk edilmesine karşı bir paratoner vazifesi gördüğünü söylememiz mümkündür. Nitekim bir toplum içinde hakkıyla emr-i bi'l-ma'rûf, nehy-i ani'l-münker vazifesi yapılıyorsa ve bu o toplum tarafından karşılık buluyorsa Allah o topluluğu helak etmez.

Bu hususu bir hadislerinde açıklayan Efendimiz şöyle buyuruyorlar: *“Allah'ın emirlerini yerine getirenler ve getirmeyenlerin misali, aynı gemide yolculuk yapan kimselerin misali gibidir. Bunlardan kimisi üst katta, kimisi de alt kattadır. Altta bulunanlar, kardeşlerini rahatsız etmemek için su almak istediklerinde, yukarıdakilere biz kendi yerimizde bir delik açsak deyip, geminin tabanından bir delik açmaya yeltenseler, yukarıdakiler de bu duruma göz yumsalar, her iki taraf da batmaya mecbur kalacaktır.”* (Buhari, Şerike, 6; Müsned, 4/268,269)

Bu hadisten hareketle denilebilir ki, dünya, Nuh'un (aleyhisselâm) gemisi gibi bir gemi veya bir vapurdur. Bütün insanlık hiçbir tercih hakkı olmaksızın o gemiye binmiş durumdadır. Zira bu dünyada herkes, aynı zeminde yaşamak zorundadır. Yani içinde yaşadığımız ve beraberce seyahat ettiğimiz vapur bir tanedir ve bir ikincisi de yoktur. İçinde bulunduğumuz vapuru korumak, onu batmaktan muhafaza etmek hepimizin vazifesidir. Bu vazife, vapura binişimizle beraber omzumuza yüklenmiş bir görevdir.

Allah Resûlü'nün Tebliği

Allah Resûlü'nün, bu ulvî vazifeyi yüklendikten sonraki bütün hayatı dini tebliğle geçti. O kapı kapı dolaşıyor ve mesajını kendilerine tebliğde bulunabileceği âşina sima ve gönüller arıyordu. Karşı cephenin infiâli evvela, ilgisizlik ve boykot şeklinde oldu. Daha sonra istihzâ ve alayla devam etti. Son sahada ise işkencenin her çeşidiyle sürüp gitti. Gececeği yollara dikenler serpiliyor, namaz kılarken başına işkembe konuyor ve kendisine her türlü hakaret reva görülüyordu. Ne var ki, Allah Resûlü bunların hiçbirisiyle yılmadı ve usanmadı. Çünkü O'nun dünyaya geliş gayesi buydu. Can alıcı hasımları dahil herkese defaatla uğradı ve ilâhi mesajı sundu.

Taif Hadisesi

Evet, Ebu Cehil ve Ebu Leheb gibi din ve iman düşmanlarına bile kim bilir kaç defa gitti, hak ve hakikati anlattı. O panayırları dolaşiyor, bir kişinin hidâyetine vesile olabilmek için çadır çadır geziyor; gittiği her kapı yüzüne kapanıyor, fakat O bir başka sefer yine aynı kapıya varıyor, aynı şeyleri tekrar ediyordu. Mekke'den ümit kesilince Taif'e gitti. Taif mesîrelik bir yerdir. Rahat ve rehabetin şımarttığı Taifliler, Mekkelilerden daha baskın çıktı. Bütün sefih (kıt akıllı, düşüncesiz, zevke düşkün) ve ayak takımı toplanıp Resul-ü Ekrem'i; evet O, meleklerin dahi yüzüne bakmaya kıyamadığı güneşler güneşini taşıyarak Taif'ten kovdular. Allah Resûlü'nün yanında, evladım deyip bağrına bastığı Zeyd b. Hârise vardı. Zeyd, gelen taşlara vücudunu siper ederek, Efendiler Efendisini korumaya çalıştı ama, yine de mübarek vücuduna isabet eden taşlar her yanını kanlar içinde bıraktı.

Bu müsamahasız atmosferden sıyrılıp bir ağacın altına iltica etmişlerdi ki, birdenbire Cibrîl-i Emin beliriverdi. Ve eğer izin verilirse, çevredeki bir dağ, bu azgın insanların başına geçirebileceğini teklif etti. Allah Resûlü çok rencide olduğu bu dakikalarda bile, onun gibi düşünmüyor ve "hayır" diyordu. Evet O, çok ileride bile olsa, eğer bunlardan bazıları îmana uyanacaksa, belalara karşı "hayır!" diyordu. Ve sonra ellerini açıp Rabb'ine niyazda bulundu:

"Allah'ım, güçsüzlüğümü, zaafımı ve insanlar nazarında hakir görülmemi Sana şikâyet ediyorum. Ya Erhamerrahimîn! Sen hor ve hakir görülen biçarelerin Rabbisin. Benim de Rabbimsin, beni kime bırakıyorsun? Kötü sözlü, kötü yüzlü uzak kimselere mi, yoksa işime müdahil düşmana mı? Eğer bana karşı gazabın yoksa, çektiğim mihnetlere (zahmet, eziyet), belâlara hiç aldırmam. Ancak afiyetin arzu edilecek şekilde daha ferah-feza, daha geniştir. İlâhî, gazabına giriftâr (yakalanmış) yahut hoşnutsuzluğuna duçâr (uğramış) olmaktan, Senin o zulmetleri parıl parıl parlatan dünya ve ahiret işlerinin medâr-ı salâhı Nûr-u Vechine sığınırım. İlâhî, Sen razı olasıya kadar Senin affını muntazırım! İlâhî, bütün havl ve kuvvet sadece Senin elindedir."

O böyle duâ ederken, yanlarına sessizce biri yaklaşır ve bir tabağa koyduğu üzüm salkımını Allah Resûlü'nün önüne uzatır ve "buyurun, bundan yiyin" der. İki Cihan Serveri elini tabağa uzatırken, Allah'ın adıyla manasına "Bismillah" der. Üzümün ikram eden Addâs ismindeki köle için bu, beklenmedik bir hâdisedir. Hayretle sorar: "Sen kimsin?" Allah Resûlü cevap verir: "Son Peygamber ve son Nebî'yim!" Addâs üzerine abanır ve öpmeye başlar, senelerce gökte aradığını şimdi yerde, hem de hiç beklemediği bir anda karşısında bulmuştur ve iman eder. Eğer bu son hâdise de olmasaydı, o Taif'ten çok mahzun dönecekti. Bu hüznü, kendisine yapılanlardan değildi; hüznü, bir tek insana dâhi bir şey anlatamamasındandı. Halbuki şimdi sevinçten uçuyordu. Çünkü Addâs O'nun eliyle hidayete ermişti.

Evet, tabiri caizse O, nebîlerin üveyki idi. Hiç durmadan her yerde hakikata aşına, temiz gönül ve çehreler arıyor, bulunca da onun gönlüne giriyor ve ona ruhunun ilhamlarını fısıldıyordu. Böylece, çevresindeki nurdan hâle ve halka her gün daha da genişliyor ve o genişledikçe de küfür çıldırıyordu.

Mekke artık, Allah Resûlü'nü barındıramayınca O da Medine'ye hicret etti. Orada nurunu yaymaya devam edecekti. Orada da Yahudi ve münafıklarla uğraşacak, küfre karşı muharebeler düzenleyip bizzat ordunun başında bulunacak, harp meydanlarında, dişi kırılacak, yüzü yarılacak, aç ve susuz kalacak, çok defa karnına taş bağlayıp öyle dolaşacak, ama hep yoluna devam edecek ve etti de. Evet O, tebliğ vazifesinden bir an dahi dur olmadı. Dinin en küçük meselesine kadar her şeyi izah etti, anlattı, tebliğde bulundu. Medine'de ikamet buyurduğu veya dönemin güçlü devletleriyle mücadele ettiği zamanlarda dahi fertlere irşad etmeyi asla ihmal etmedi.

O şimdi veda haccındaydı, zaten hayatında bir kere hac yapmıştı. Umreyle haccı birleştirdiği için biz buna Hacc-ı Ekber de diyoruz. İşte bu son haccında, Allah Resûlü son bir kere daha devesine bindi ve söylemesi gereken her şeyi söyleyip bitirmeye çalıştı. Evet, kan davalarından kadın haklarına, faizden, kavim ve kabileler aralarındaki münasebetlere kadar her şeyi anlattı. Daha sonra da cemaatine "Dikkat edin, tebliğ ettim mi?" diye sordu. Her defasında cemaatinden: "Evet, tebliğ ettin" karşılığını alınca da Cenâb-ı Hakk'ı şahit tutarak "Allah'ım, şahit ol!" buyurdu. (Müslim, hac 147; Ebû Dâvûd, menâsik 56; İbn Mâce, menâsik 76, 84)

O bihakkın (hakkıyla) vazifesini yapmıştı. Onun için de vicdanen rahat, kalben huzur içindeydi ve adım adım Rabb'ine gitmeye hazırlanıyordu. Zaten O, bir murakabe (kendini kontrol etmek, iç âlemine bakmak) insanıydı ve en hassaslardan daha hassastı. Dolayısıyla da bütün hayatını böyle bir hazırlık içinde geçirmiş ve kendi kendine: Acaba Rabb'im beni gönderdiği asıl gayeye uygun yaşayabildim mi? diyordu.

O, yirminci asırda da bir meşale yaktı ve çimize âdeta kıvılcım saçtı. Binler-yüzbinler O'nun yoluna baş koydu ve O'nun davasını yüceltme istikametinde hizmete koyuldu. Demek Cenâb-ı Hakk, yeniden bir Muhammedî hâle, bir nur halkası ve yeniden bir altın zincir vücuda getirmeyi murad buyurmuş ki, bunu ne küfrün gayzı, şiddeti, hiddeti ne de şeytan

ordularının tehâcümü durduramıyor. Evet ihlâsla saçılmış bu tohumlar bugün olmasa da yarın mutlaka neşv-ü nema bulacak ve Allah Resûlü'nün neşrettiği nur hiçbir zaman sönmeyecektir.

6.1.2 Tebliğ ve İrşad Mü'minin Bir Vazifesidir

Peygamberler tebliği yaratılışların gayesi olarak yerine getirirlerken, bizler ise tebliği bir vazife olarak yapmak mecburiyetindeyiz. Allah'a iman etmiş her müminin, Allah katında mümin kabul edilebilmesinin ve mümin kalabilmesinin garantisi, üzerindeki tebliğ vazifesini yerine getirmesiyle alakalıdır. Allah'a inanan fert ve toplumlar, varlıklarını ancak ve ancak bu vazifeyi yerine getirmekle devam ettirebilirler. Çünkü tebliğ ve irşad yaratılış gayemizdir. Bu gayeye uygun hareket etmek, hem dünyamızı hem de ahiretimizi kurtaracaktır. Nitekim, *“Ey müminler! İçinizden hayra çağıran, iyilikleri yayıp kötülükleri önleyen bir topluluk bulunsun. İşte selamet ve felahı bulanlar bunlar olacaklardır.”* (Âl-i İmran, 3/104) âyet-i kerimesi bu hakikati ifade etmektedir.

Aksi halde meydana gelecek olan vahim durumu Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde şöyle dile getiriyorlar:

“Nasıl olacak haliniz? O gün kadınların baş kaldırdığı, açılıp saçılarak sokağa döküldüğü, kötülüklerin her tarafta yayıldığı ve hakkı ifadenin terk edildiği gün?”

Sahabe bu sözler karşısında dehşete kapıldı; zira akılları böyle bir şeyi kabul edemiyordu. Onlar, tek bir mümin dahi kalsa, bir cemiyette bu çeşit kötülüklerin yaygınlaşmayacağına inanıyorlardı. Bu yüzden sözlerin tesiri, üzerlerinde bir şaşkınlık meydana getirdi. Hemen sordular:

“Bunlar olacak mı ki ya Resûlullah?”

Bunu hem şaşkınlık içinde hem de öğrenmek için soruyorlardı.

Ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem):

“Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, daha şiddetlisi de olacak.” buyurunca, etrafa bir garip hava çökmüş ve bakışlar bulanmıştı. Nihayet dehşet içinde:

“Bundan daha şiddetlisi nedir ya Resûlullah?” dediler. Bunun üzerine Efendimiz:

“Bütün kötülükleri iyi ve bütün iyilikleri kötü gördüğünüz gün haliniz nice olacak bir bilseniz!” buyurdu. Sahabe tekrar hayretle sordu: Bu da olacak mı ya Resûlullah? Yani iyilikler engellenip, kötülükler emredilecek mi?”

“Daha şiddetlisi olacak!”

“Bundan daha şiddetlisi de nedir, Ey Allah'ın Resulü?”

“Kötülükler karşısında susup ve bizzat onu teşvik ettiğiniz gün vay halinize!”

“Bu da mı olacak ya Resûlullah?”

“Evet, hatta ondan da şiddetlisi olacaktır.”

Tam bu esnada Allah Resulü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Allah'a (celle celâluhû) yemin ederek O'ndan şu sözü nakletti: “Celalime yemin olsun ki bu duruma gelmiş bir cemiyetin içine çağlayanlar gibi fitneleri salıvereceğim.” (Ebû Ya'lâ, el-Müsned 11/304; et-Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat 9/129)

İşte Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), tebliğ vazifesinin tam olarak yapılmadığı takdirde, bunun nelere mal olacağını bu ifadelerle dile getiriyordu. Böylesi bir akibete düşmemek için müminler, asli vazifelerini yerine getirme noktasında ihmal göstermemeli, azim ve gayretle koşturmalıdırlar.

Fethullah Gülen Hocaefendi'nin ifadesiyle, günümüz insanı, İslam dinini tebliğe, yani “emr-i bi'l-ma'ruf nehy-i ani'l-münker”e her devirden daha çok muhtaçtır. Zaten peygamberlik, Efendimiz ile son bulmuş ve o kapı artık ebediyen kapanmıştır. Halbuki günümüzde, geçmiş asırların hepsine denk bir küfür ve isyan hadisesi söz konusudur. Bu itibarla da bugün, bu yüce vazifeyi omuzlayanlar, her devrin insanından daha fazla sıkıntı ve ızdıraba maruz kalabileceklerdir. Bu zor şartlardır ki, günümüzün mürşid ve mübelliğlerini, yani dini anlatanları kendilerinden önce gelenlerin çok önüne geçirecek ve ümit ediyoruz onlara, Sahabenin hemen arkasında yer alma şerefini kazandıracaktır.

İnsanların En Hayırlısı Kimdir?

Bir gün Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) mescitte minberde iken içeriye bir adam girer ve Allah Resûlü'ne, "İnsanların en hayırlısı kimdir?" diye sorar. Efendimiz bu soruya şöyle cevap verir: "İnsanların en hayırlısı emr-i bi'l-ma'rûf nehy-i ani'l-münker yapan, çok okuyan, Allah'tan çok korkan ve sila-i rahimde (anne-baba ve akraba ziyaretinde) bulunandır." (Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 432)

Bu ifadelerden açıkça anlaşıldığına göre Cenâb-ı Hakk'ın ve Efendimiz'in razı olacağı bir mümin olma, insanlara hak ve hakikati anlatmaktan geçiyor. Nitekim bu vazife kişinin bir kenara çekilip kendisini ibadete vermesinden daha hayırlıdır. Böyle olmasaydı, Efendimiz evinden dışarıya çıkmaz, daima ibadetle meşgul olur ve insanların arasına karışmazdı. O halde en hayırlı insan olmak istiyorsak değişik fırsatlar kollayarak çevremizdeki insanlara Rabbimizi anlatmalıyız.

Kaldı ki böyle bir insan, bu yüce vazife sayesinde, imana uyanmalarına vesile olduğu şahısların sevaplarının hepsine denk sevap kazanma durumu vardır. Meseleyi biraz daha açacak olursak, mesela bir mü'min, arkadaşının iman dairesine girmesine veya salih ameller yapmasına vesile oldu. Bu durumda o şahsın işlediği ve işleyeceği bütün amellerden meydana gelen sevabın bir misli de vesile olan müminin amel defterine kaydedilecektir. Çünkü Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) ifadesiyle, "Bir hayırlı işe vesile olan, onu başkalarına öğreten, onu işleyen gibidir." (Müslim, Zekât, 69). Görüldüğü gibi bu uğurda atılan her adım, kişiye böylesine büyük sevaplar kazandırmaktadır ki bu da "emr-i bi'l-ma'rûf, nehy-i ani'l-münker" vazifesinin ne kadar önemli olduğunu bir kere daha göstermektedir.

Sahabede Tebliğ Aşkı

Mus'ab, Mekke'nin en zengin ailesinin biricik çocuğuydu. İslâm'a girdiğinde on yedi yaşlarındaydı. O, sokaklardan geçerken genç kızlar pencerelere üşüşür ve ona mendil sallarlardı. O, yemesine giymesine itina gösteren biriydi. Ancak İslâm'a girdikten sonra, ailesinden yüz bulamadı. Medine'ye giderken üzerinde sadece bir elbisesi vardı ve başka eşyası da yoktu. Ondan sonra da hep böyle yaşadı. Hatta Uhud'da şehid düştüğü zaman bütün uzuvlarını Allah için vermiş. Evet, o gün kütükte doğranır gibi doğranmış, sonra da üzerine örtmek için bir kefen bezi dahi bulunamamıştı.

İşte Allah Resûlü'nün tilmizi bu şanlı sahabe, Medine'ye varır varmaz hemen irşad ve tebliğe başladı. Medine'de çalmadığı kapı yok gibiydi. O kadar hasbî, samimi ve ihlaslı bir ruha sahipti ki, onun sohbetini dinleyenler, en kısa zamanda küfürden uzaklaşıp İslâm halkasına dahil oluyordu. Onun gelişi, Medine'de bir dalgalanma meydana getirdi. O, âdeti karanlık gönülleri aydınlatan bir nur menbaıydı. Es'ad b. Zü'râre (r.a.) kendisine ev sahipliği yapıyordu. Es'ad b. Zü'râre henüz cuma namazı farz olmamasına rağmen ve daha Allah Resûlü de Medine'yi şereflendirmemişti ki, bu zat, inanan insanları bir araya toplamış ve onlara Cuma namazını kıldırmişti.

Medine'de hatırı sayılır kim varsa, onun evine gelip, Mus'ab'ı dinliyordu. Gelenler, hışımla geliyordu ama, dönüşleri, pek de geldikleri gibi olmuyordu. Sa'd b. Muaz da bu gelip dönenlerdendi. O da bir gün öfkeyle gelmiş ve Medine'de kimsenin fitne çıkarmasına meydan vermeyeceğini söylemişti. Zira ona, Mus'ab'ın gelişi bir fitne olarak anlatılmıştı. O da bu fitneyi bertaraf etmeyi kendine vazife edinmişti. Eve girdi. Mus'ab, yine yanındakilere, o kadife gibi mülâyim sesiyle bir şeyler anlatıyordu. Sa'd, önce çok haşin davrandı. Ancak Mus'ab, ona şu teminatı verdi: "Evvela gel otur ve dinle. Anlattığım şeyler hoşuna gitmezse, hiç tereddüt etme ve elindeki kılıcı boynuma indir. Yemin ederim ki, sana karşı koyacak değilim." Bu sözler Sa'd b. Muaz'ı eritmeye yetti. Biraz sonra kendisini meleklerin teşyi edeceği makamlara yükseltecek kapının eşliğinden içeri girdi ve kelime-i tevhidi gönlünün derinliklerinden gelen bir edayla haykırdı. Evet, Sa'd b. Muaz, Mus'ab b. Umeyr'in önünde diz çökmüş ve müslüman olmuştu.

O günün Medine'sinde, Ömer'in Mekke'de müslümanlığı kabulüne benzer bir coşku meydana getirmişti Sa'd b. Muaz'ın müslümanlığı. Yankısı en kısa zamanda civar kabile ve aşiretlerde de makes bulan büyük bir hâdis oldu.

Görüldüğü gibi, Allah Resûlü, durmadan, dinlenmeden hak ve hakikatin neşrini yaptığı gibi, O'nun, sadık çırak ve tilmizleri de aynı şekilde, cihanın dört bir yanına dağılmış ve hakkı neşretme vazifesini en seviyeli şekilde edâ etmeye çalışmışlardı. Cihan, bu meşalelerin tutuşturduğu nurlu kalplerle apaydın olacaktı. Zaten Mus'ab'ı Medine'ye, Talha'yı Dûmetü'l-Cendel'e ve daha sonraki yıllarda, Berâ ve Halid'i Yemen'e sevk eden aynı duygu ve düşünce değil miydi?

Bazen bir sahabe gittiği yerde muvaffak olamazsa, Allah Rasûlü, onların yerlerini değiştiriyor ve bu değişiklik de muhakkak surette, müspet mânâda tesirini gösteriyordu. Meselâ, Halid b. Velid, irşad adına gönderildiği Yemen'de çok muvaffak olamadı. Allah Rasûlü, daha sonra oraya Hz. Ali'yi gönderdi. Halid'i de Necran'da Hristiyanların bulunduğu bölgeye tayin etti.

Berâ b. Azib, bu hâdiseyi bize şöyle naklediyor:

“Halid’le günlerce Yemen’de kaldık; Ali gelinceye kadar kimse bize inanmadı ve saflarımıza dahil olmadı. Ancak Hz. Ali’nin gelişiyse her şey birdenbire değışiverdi. İnsanlar, bölük bölük İslâm’a girmeye ve müslüman olmaya başladılar.” Evet, Yemen’de Hz. Ali muvaffak olmuştu. Zira O’nun Allah Rasülü’yle uzun bir geçmişı vardı. Ayrıca O, Hz. Hasan ve Hüseyin’den gelen altın halka ve kıyamete kadar gelecek bütün kutupların, mukarrebini, evliya ve asfiyanın babaları durumundaydı. Bugün dahi, hak ve hakikat onların himaye kanatları altında temsil edilmektedir. Ve işte bu Hz. Ali, bütün Yemen’i, yürekleri eriten sözleriyle fethediyordu ki, gün gelip Mekke fethedilince bunların hepsi gelerek İslam’a iltihak edeceklerdi.

Hız. Ömer’in İnsanları Allah’ın Dinine Davet Etmesi

Estak şöyle anlatıyor: “Ben Hz. Ömer’in kölesiydim ve Hıristiyan’dım. Hz. Ömer ara ara bana İslâm’ı arz eder ve şöyle derdi: ‘Eğer Müslüman olsaydın emanetim yani halifelik işinde seninle yardımlaşırđım. Fakat Hıristiyan olduğun için seni Müslümanların emaneti hususunda yardımcı yapmam helal değildir’. Ama ben Müslüman olmuyordum. O da ‘Dinde zorlama yoktur!’ buyuruyordu. Vefat edeceği zaman beni âzâd etti. Ben hâlâ Hıristiyan’dım. Bana, ‘Dilediğın yere git’ dedi.”

Eslem şöyle anlatıyor: “Şam’da iken Hz. Ömer’e abdest suyunu getirdim. Bana bu suyu nerden aldığımı sordu ve ‘Bunun gibi tatlı bir su görmedim. Yağmur suyu bile bu kadar güzel değildir’ dedi. Ben de onu yaşlı bir Hıristiyan kadının evinden aldığımı söyledim. Hz. Ömer abdest aldıktan sonra o Hıristiyan kadına gitti ve ‘Ey ihtiyar kadın! Müslüman ol. Allah Muhammed’i hak ile gönderdi’ dedi. Kadın başını açtı; ne görelim, saçları sagâme denilen bitki gibi bembeyaz. Kadın ‘Ben ihtiyar bir kadını ve ölmek üzereyim’ dedi; İslâm’a girmeye razı olmadı. Bunun üzerine Hz. Ömer ‘Ey Allah’ım! Sen şahit ol. Onu dine davet ettim’ dedi.”

6.1.3 İrşad ve Tebliğ Vazifesini Hakkıyla Yapabilmek İçin Dikkat Edilmesi Gereklı Bazı Hususlar

Birincisi

Muhatabın ruhuna girme yolları araştırılmalıdır. Bu insani bir yaklaşım şeklidir. Hediyeleşme veya ona ait bir sıkıntıyı bertaraf etme gibi, esasen dinin ruhunda bize emredilmiş olan hususları pratiğe dökmeli ve muhâtabımıza o yollarla yaklaşılmalıdır. Muhatabımızın gönlüne girebilmek için her meşru yol denenmeli ve muhakkak surette bu iş halledilmelidir. Yani kendisine bir şeyler anlatacağımız insan, evvela bizim şahsi dostluğumuzu kabul etmelidir.

İkincisi

Muhatabımızın inanç ve kültür seviyesini iyi bilmemiz gereklidir. Mesela, ona açıp okuyacağımız Kur’an dahi olsa, eğer bu onu ürkütüp kaçırarak ve bir daha bize yaklaşmayacaksa, o esnada ona Kur’an dahi okunmamalıdır. Cenâb-ı Hakk, yeni doğmuş bir bebeğe rızık olarak evvela "Ağız" denilen bulamaç gibi bir mayı (sıvı) yaratıyor, daha sonra süte geçiliyor ve tedricen (yavaş yavaş) çocuk büyüdükçe ona vereceğımız gıdanın da şekli değışiyor. İşte, bu fitrat kanunu ruh terbiyesinde ve manevi beslenmede de aynen geçerlidir. "Ata et, aslana ot atmayınız!"

Üçüncüsü

Muhatabınızın güvenini ve itimatını kazanmanız da şarttır. O size öyle itimat etmeli ve öyle bağlanmalı ki, bütün sevdikleriyle tartılsanız orada siz ağır basmalısınız. Çünkü sizin onunla münasebetiniz, sadece Allah içindir. Siz ona Allah için sevdiğinizden dolayı bu sevgi onun gönlünde tesirini gösterecek. Bu ağır basma o denli olmalıdır ki, sizin yanınız da olmakla yüklendiğı ağır mükellefiyetleri diğır tarafın zevk ve safasına tercih edebilmelidir. Bu da o şahsın sizi iyice tanıyıp ve size son derece itimat etmesiyle mümkün olabilecektir.

Dördüncüsü

Müslümanlığa ait meseleler çok iyi bilinmelidir. Bununla birlikte tebliğde bulunurken söylenecek sözler ve yapılacak davranışlar dikkatle seçilmelidir. Allah Resülü bize gündüzü geceden ayırabileceğımız ve onlarla hidayette kalacağımız aydınlık tufanı iki ana kaynak bırakmıştır. Kitap ve Sünnet. Binaenaleyh, İslam davası adına bir şey anlatırken, bu iki ana kaynağın prensipleri dahilinde ve mevzuya hâkim olunarak anlatmalıdır. İşin diyalektiğine ve ilzam (zorla kabul) etme tarafına katiyen meyledilmemelidir. Anlatacaklarımız, anlayıp hazmettiğımız şeyler olmalı ki, muhatabımız da rahatlıkla alıp gıdalanabilsin. Öyle olunca bu malumat onların ruhuna girdiğinde, hemen ilim ve irfan adına petekleşebilecek, ballaşılabilecektir. Tabii ki bu da okuyup kavrama, kültür ve bilgi dairesini genişletmekle olacaktır. Onun için irşadı bir

vazife kabul edenler, mutlak surette vakitlerinin belli bir kısmını okumaya ayırmalı ve bununla birlikte çağından kopmamalıdır. Devrin kültüründen mahrum bir insanın muhataba söyleyebileceği bir şey yoktur. Zira Hocaefendi'nin de ifade ettiği üzere, Kur'an ve sünnetler müminler tarafından devrin şartlarına göre anlaşılmalıdır.

Beşincisi

Yapılan bütün işler ihlas ve samimiyet içinde yapılmalıdır. Perspektifte daima Cenâb-ı Hakk'ın rızası bulunmalı ve yapılacak her iş ona göre ayarlanmalıdır. Gidilecek olan yol ve tatbik edilecek olan strateji öncelikle Rabbimizin rızası yönünden bir değerlendirmeye tâbi tutulmalı, eğer O râzı olacaksa yapılmalı, yoksa o yol katiyen terkedilmeli ve herhangi bir kimsenin aldatılmasına meydan verilmemelidir. Yoksa, konuşanımızla, yazanımızla sadece kendimizi anlatmış oluruz ki, böyle bir durumda ne samimiyet kalır ne de sevap. İhlasın bu kadar darbe yediği bir yerde de ne Allah'ın rızasından ne de gönüllere tesir etmekten bahsedilebilir. Nitekim Ömer b. Abdülaziz gibi kimseler, yazdıkları mektubu çok edebi bulunca, gurur ve kibir gelir korkusundan hemen yırtıp atıyor ve başka bir mektup yazıyordu.

Altıncısı

Mürşid ve mübelliğ (tebliğ eden) hangi seviyede olursa olsun kalbi, dini ilimlerle; akli, medeni fenlerle mücehhez (toplanmış) olmalı ve bu ikisi ile pervaz eden istidat ve kabiliyetlerini işleterek iç murakabesine derinleşmeli ve çapına, yapısına göre bu mevzuda ne kadar ledünnileşebilirse ledünnileşmelidir.

Evet, irşad ve tebliğ vazifesinin altına girenler, kendilerini kabul ettirme, başkalarına, tesir ettiklerine inanma veya müntesiplerinin (bağlanan, bağlı olan) çoğalmasıyla övünme gibi kaba-saba şeylere saplanacaklarına, davranışlarının Allah'ın rızasına uygun olup olmadığının murakabesini yapmalıdırlar. Murakabe, yani insanın kendi kendini kontrol etmesi. Evet irşad ve tebliğ adına bu husus çok mühimdir. Yaptığını niçin yapıyorsun? İşte bunun kontrolü lazımdır. Eğer meselede nefsimize ait bir yön varsa, hemen orada durmasını bilmeliyiz. Yeri geldiğinde kendimizi nefyedebilmeli (yok saymak ve kendi içimizde kendi kendimizle kavga verebilmeliyiz. Ve bu kavgada Cenâb-ı Hakk'ın rızası aranmalı, O'nun hoşnutluğu istikametinde hareket edilmelidir.

Yedincisi

Eğer bir meseleyi bizim anlatmamız bir kısım vicdanlarda reaksiyon ve tepkiye sebep olacaksa, "hakkın hatırı âlidir" diyerek o meseleyi bir başkasına anlattırmak hoşumuza gitmelidir. Bazı kimselerin şahsımıza ait bir durumdan ötürü bize reaksiyonları olabilir. Bizim anlatacağımız her şey onlarda aksi tesir yapabilir. Bu durumda kalkıp bir hak ve hakikati ona anlatmamız anlattığımız şeyi kabul etmemesi için gayret sarf etmemizden farksız olacaktır. Böylece o, bir hakkı kabul etmemekle ziyan edecek, biz de bir hakkın kabulüne mâni olduğumuz için kendi adımıza zarara uğrayacağız. Bunun çaresi, o mevzuyu ona, bizim değil de bir başkasının anlatmasıdır. Böylece o hakkı kabul edeceği gibi, biz de vesile oluşumuzun sevabını aynen ona o hakikatleri anlatan kadar kazanmış olacağız.

Sekizincisi

Karşımıza bilmediğimiz meseleler çıktığında rahatlıkla bilmediğimizi itiraf etmeli ve "bilmiyorum" diyebilmeliyiz. İşte, yine Rehberimiz ve Efendimiz bu mevzuda da bize en güzel örnek durumundadır. Kendisine Yahudiler, ruh hakkında soru soruyorlar. Efendimiz böyle bir pozisyonda dahi bilmediği bir hususta sükût buyuruyordu. Evet, Peygamberliğine dair şüphe ve tereddüt hasil etmek isteyen bu hasımların, hasımca sualine dahi Efendimiz, henüz vahiy gelmediği için cevap vermiyor. Bir müddet sonra da "*Sana ruhtan soruyorlar. De ki: Ruh, Rabbinin emrindedir ve mevzuda size ilim adına az bir şey verilmiştir*" (İsrâ,17/85) ayeti nazil oluyor. Yani Efendimizin ilkin susup vahiy geldikten sonra bu ayeti tebliği, muhataplara karşı daha tesirli olmuş ve gerekli cevabı alarak seslerini kesmişlerdi. Demek ki Allah Resulü dahi her meseleye "Biliyorum" demiyor. Bu bizler için ne büyük bir derstir.

Bunlar ve bunlar gibi misaller gösteriyor ki, haysiyet, şeref ve itibarıyla en devasa kametler bile her sorulan şeye cevap vermemişler. Hatta, bilmiyorum bile diyebilmişler. Bizlerde bilmediğimizi itiraf edelim ama işin arkasını da bırakmayalım. Muhatabımızı o meseleleri bizden daha iyi bildiğini kabul ettiğimiz insanlara götürelim; öğrenelim onlara da öğrenme zemini hazırlayalım.

Dokuzuncusu

İrşad ve tebliğ adamı civanmert olmalıdır. O, neyi var neyi yok hepsini davası uğrunda feda etmesini bilmelidir. Gönülleri fethetme yolunda, civanmertliğini bir burak edinmeli ve o yola öyle koyulmalıdır. Hatice annemiz kâinatın Efendisini tanıdığına, Allah Resulünün dünya adına hiçbir şeyi yoktu. Hz. Hatice ise zengin, soylu ve güzeldi. Buna rağmen O, büyük ferasetli kadın, Allah Resulündeki büyük manayı sezmiş ve O'na talip olmuştu.

O bütün servetini Allah Resulünün emrine verdi ve o büyük serveti hep Allah için sarf ediliyordu. Kafirin müslümanlara karşı başlattıkları boykot döneminde bu koca servetten hiçbir şey kalmamıştı. Öyle ki bazen, Allah Resulü açıktan bayılacak hale gelir fakat yiyecek bir şey bulamazdı. Hz. Hatice validemiz işte bu devrede yatağa düşüyor; hatta yoksulluktan tedavi çaresi dahi aranmıyor ve bir gariplik içinde uçup ötelere gidiyordu.

Cennetin kapısını cömertler açacaktır. Dünyada o kapıya giden yolları da açın ki, yanımızda daha nicelerini o kapıya kadar götürmüş olasınız. Sizin bu davranışınızla cemiyet içinde size muhatap olanlar öyle bir seviyeye ulaşacaklardır ki, kalpleri gönülleri erimiş olacaktır.

Onuncusu

Bize düşen vazife işin özünden ve ruhundan uzaklaşmamak kaydıyla yeni yeni metot ve yöntemler denemek ve değerlendirmek olmalıdır. Aksi halde devrini idrak edemediğinden bütün fonksiyonunu kaybeden insanların durumuna düşmemiz muhakkak ve mukadderdir. Böyle bir duruma düşmekten Allah'a sığınırız. Öyleyse günümüzün gerektirdiği şekilde hizmet adına yeniliklere adapte olmak mecburiyetindeyiz. Uyumda ne kadar geciksek hedefe varmakta da o kadar gecikmiş olacağımız asla unutulmamalıdır. İşte bu hususi durumdan hareketle herkes için geçerli bir prensibe varabiliriz. İrşad ve tebliği kendine vazife edinenler devrini idrak etmek ve irşadını bu temel üzerine oturtmak zorundadırlar.

On birincisi

Allah Resulü, tebliğde çok hırslıydı. Kendisine hak ve hakikatlerin anlatılmadığı tek bir insan dahi kalsın istemiyordu. Onun için hiç durmadan ciddi bir tehâlûkle (çok arzu etme) çırpınıyor ve önüne gelen herkese, usulüne uygun olarak tebliğde bulunuyordu. İşte O'nun, son dakikalarını yaşayan amcası Ebu Talib'in başucundaki hali de bundan ibarettir. Amcası ölüm öncesi son anlarını yaşıyorken dahi Peygamber Efendimiz (s.a.v.) kendisini dine çağırması ve tebliğ vazifesini yerine getirmeye çalışmıştır.

On ikincisi

Hız. Muhammed Aleyhisselam'ın tebliğde kullandığı dinamiklerden biri de, O'nun yaşayışının, temsil ettiği makama tıpatıp mutabakatıdır. Evet O, dediklerini ve söylediklerini öyle temsil ediyordu ki, O'na bakan bir insan, başka hiçbir delile ihtiyaç duymadan Cenâb-ı Hakk'ın varlığına kanaat getirirdi. Hatta çok defa sadece O'nu görmek, O'nun peygamberliğini kabul etmeye yetiyordu. Abdullah b. Revâha, ne güzel söyler: "Eğer O, apaçık mucizelerle gelmiş olmasaydı, sadece O'nu görmek, O'na inanmaya yeterli sayılırdı." (Kadı İyaz, eş-Şifâ, 1/249)

6.1.4 Hocaefendi ve Tebliğ Yönü

Abdullah Aymaz Abi'den Hocaefendi'nin Tebliğ Hayatı

Hocaefendi, en zor şartlarda bile tefsir, fıkıh, hadis, kelam gibi İslâmî ilimleri okutmayı hiç bırakmadı. Her zaman yanında seçkin bir talebe grubuna ders verdi. Her sene muteber (itibar edilen, geçerli) altı hadis kitabını tedris etti ve günümüze göre yer yer yorumlarını da yaptı... Hâlâ devam ediyor. Bu sadece bir okumaktan da ibaret değildir. Hayatın her safhasıyla ilgili ölçü ve prensipler de hadis-i şeriflerden alınıp hayata geçirilmektedir.

Hocaefendi'yi anlatan kısa örnekler

Hocaefendi, 80 yıllık hayatını hizmete, insanlığa adanmış biri olarak ve arkasında milyonlarca takipçisi olmasına rağmen gayet mütevazî bir hayat yaşamış ve daha nice kimselerin dikkatlerini üzerine çekmeyi başarmıştır. Buna binaen 2015 yılı Nisan ayında Gülen'e uluslararası barış ödülü veren ABD'nin Atalanta şehrindeki Martin Luther King Merkezi'nin Başkanı Prof. Lawrence Carter'in, Pensilvanya'dan görüştüğü Gülen'e dair izlenimini şöyle anlatır:

"Dünya'da bu kadar okul açılmış, bir tanesinde ismi yok. Yaşadığı mekânda bir tane resmi yok..."

Hindistanlı profesör Anwar Alam'ın Fethullah Gülen Hocaefendi'yi, 356 sayfalık "For The Sake Of Allah" (Allah Rızası İçin) kitabında anlattığı dipnotlarından örnekler ise şöyledir;

- Fethullah Gülen sadece İslam'ın doğru yaşanmasından bahsetmedi, İslam'ın çağımıza uygun bir formatta temsili üzerinde de aynı ağırlıkta durdu.
- Fethullah Gülen, tıpkı Gandhi gibi hayatının her döneminde hep legal sınırlar içinde kaldı. Bütün baskı dönemlerinde hep hayatın içinde oldu ve hiçbir zaman illegal zemine sapmadı.
- Hizmet bir eğitim hareketi, bu konuda marka olduğunu, aynı zamanda İslam'ın bilimle iç içe olduğunu tüm dünyaya gösterdi. Diğer dini hareketlerden farklı olarak diyalog faaliyetlerine önem veriyor, bu vesileyle de Batı ile İslam Dünya'sı arasında köprü vazifesi görüyor.

Mahatma Gandhi'nin torunu olan Ela Gandhi'ye Hocaefendi sorulduğunda ise şu cevabı verir:

“Bugün Dünya’da konuşan insan çok ama konuştuklarını hayata geçiren insan sayısı çok az. Fethullah Gülen ve Hizmet hareketinde beni etkileyen şey, söylediklerini yapan insanlar olmaları...”

Hocaefendi’yi ve Onun tebliğ hayatını anlatan daha birçok insan misal verebiliriz. Faruk Mercan’ın “Allah yolunda Bir Ömür” kitabında geçen, Dünya’nın dört bir yanından önemli insanların Hocaefendi hakkında söyledikleri;

- Prof. Carter: “İslam Dünyası’nda 15 yıl Gandhi gibi bir ses aradım... 15 yıl sonunda aradığım sesin Fethullah Gülen olduğunu anladım.”
- Prof. Chomsky: “Gülen ilk değil, Mandelya’ya da terörist demişlerdi...”
- Bosna Yahudi Cemaati Başkanı: “Okullar, Sırplar ve Hırvatları bir araya getirdi.”
- Arnavut Profesör Agron Tufa: “Gülen felsefesi, Balkanlar ve Avrupa’nın realitesine uygun.” Gülen, İslam’ın batıya karşı ve batının İslam’a karşı önyargılarını kırdı.”
- Prof. Abdüssalem Guseynov: “Gandi şiddete karşıydı ve öldürüldü, Bugün Gülen aynı şeyleri yaşıyor.”
- Cengiz Aytmatov: “Romanlarımdaki kayıp nesil, şimdi bu okullarda yetişiyor.”

Hocaefendi birçok araştırmaya da söz konusu olmuştur. “A life of Hizmet” kitabının yazarı Jon Pahl neden Hocaefendi’yi araştırmamız gerektiğini şöyle cevaplıyor;

“Hizmet insanları ile birlikte oldukça, diyalog faaliyetlerini konferanslarda konuştuğumuzda, Fethullah Gülen Bey’in tarihteki yerinin, Gandhi gibi, Martin Luther King Jr. gibi, Leymah Gbowee gibi geçmişteki dini barış sağlayıcıların bir devamı olduğunu görmeye başladım.”

6.2 İRŞAD, TEBLİĞ VE HOCAEFENDİ – EK KISIM

6.2.1 Tebliğ Peygamber Mesleğidir

“Emr-i bi’l-mâruf nehy-i ani’l-münker”, varlığın yaratılış gayesine götüren bir yoldur. Allah (celle celâluhû), kâinat sarayını bu yüce vazife için açmış ve yine insanı o sarayda bu yüce vazife için halife yapmıştır. Peygamberlik manzumesinde, bu sebeple nazmedilmiştir.

Hizmet Hz. Âdem (aleyhisselâm), hem ilk insan hem de ilk nebidir. Evlâtları, daha gözlerini açar açmaz karşılarında babalarını, iyiliği emredip kötülükten sakındıran bir peygamber olarak bulmuşlardır. Hz. Âdem, ömrünü bu uğurda bitirip tüketmiş, evlâtlarına da daima iyi olanı yapmalarını, kötü olandan da kaçınmalarını tavsiye etmiştir. Onun sesinin ihtizaz ve dalgalanmaları, vefatından sonra da belli bir devreye kadar sürmüş, titreşimler kuvvetini kaybetmeye yüz tutunca da Cenâb-ı Hakk, Hz. Âdem’in seçkin evlâtlarından bazılarını nebilik vazifesiyle görevlendirivermiştir. Onlar da sırasıyla kendilerine tevdi edilen bu vazifeyi hakkıyla yerine getirmiş ve her nebinin güneş gibi gurub edip gitmesiyle, diğer nebinin

yine bir güneş gibi doğuşu arasında, insanlık semasında her zaman bir karanlık yaşanmıştır.

Hız. Nuh'a (aleyhisselâm) kadar devran hep böyle devam etti geldi. Ve bir gün beşer, onun ulû'l-azm bir peygamber e yakışır ciddiyette gür soluklarını duydu. O büyük Nebi, Kur'ân'ın ifadesiyle: "Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum, size nasihat ediyorum ve ben sizin bilmediklerinizi Allah'tan (gelen vahiy ile) biliyorum." (Araf Suresi, 7/62) diyordu. Yani, beni dinleyen, bana itaat eden ve sefineme (gemi) binen kurtulacaktır. Bu kurtuluş hem zahîrî hem de bâtını olacaktır. Sular üstündeki sefine sizin cismaniyetinizi kurtaracaktır. Kalbinizle bana bağlanır, dediklerime kulak verirsiniz, dünyevî-uhrevî hayatın korkunç dalgaları arasında boğulmaktan kurtulur, selâmete erersiniz. İşte Hz. Nuh, bin seneye yakın bir müddet hep böyle nasihat edip durmuştur.

Onu takiben Hz. Hud (aleyhisselâm) gelir. O da yine aynı şekilde: "Ben size emin bir nasihatçiyim." (Araf Suresi, 7/68) der. İnsanları, yaratılış gayelerine uygun hareket etmeye davet eder. Hz. Hud'dan sonra da nice peygamberler gelmiş ve hep aynı yolu takip etmişlerdir. Ama ne zaman bir önceki nebinin ses ve soluklarının tesiri zihinlerden silinmiş ise, muhakkak insanlık bir öncekilere göre alçalışa geçmiş ve onun ruhî hayatında büyük sarsıntılar birbirini takip etmiştir. İşte Hz. Musa (aleyhisselâm), Mısır'da, Nil deltasında böyle bir anafurun⁵ yaşandığı dönemde zuhur etti. O da kendisinden önceki peygamberler gibi, "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l münker" vazifesiyle memurdu ve biraz inatçı bir kavme karşı mücadele vermekle tavzif edilmişti (görevlendirilmişti). Bu yüce vazifeyi yüklendi ve onları ellerinden tutup yüceltme gayretine girdi.

Elbette ki, insanları ellerinden tutup şahikalara (zirve) çıkarmak ve onları birer kâmil insan hâline getirmek kolay bir hâdis e değildir. Onun içindir ki, peygamberlerden dahi nice şehitler verilmiştir. Hz. Zekeriya (aleyhisselâm) baştan aşağıya demir testereyle bu uğurda ikiye biçilmiş, Hz. Yahya (aleyhisselâm) yine bu uğurda şehit edilmiştir. Zaten Hz. İsa (aleyhisselâm) için kurulan çarmıh da başka bir gaye için değildi.

Allah Resûlü'nün maruz kaldığı zorluklar bunların hepsini aşkındı. O'nun bu uğurda çekmediği eza ve cefa kalmamıştı. Hatta bir defasında O, Hz. Âişe'ye (radiyallâhu anhâ) hitaben: "Yâ Âişe, kavminden çok çektim." (Buhârî, bed'ü'l-halk 7; Müslim, cihad 111) diyecektir. Mahzun Peygamberin bu sözünde, bir kalb kırıklığının iniltisi vardır. Siz bu sözü alın, bütün peygamberlere uğrayarak Hz. Âdem'e (aleyhisselâm) kadar ulaştırın. Ve hayalen bu sözü yakın takibe alın, onu hemen her nebinin kalb inkisarı olarak bulacaksınız. Hz. Âdem evlâtlarını toplayacak: "Sizden çok çektim." diyecek, Hz. Nuh (aleyhisselâm), Hz. Hud (aleyhisselâm) ve diğerleri de aynı sözü tekrar edecek ve aynı inkisarı dile getireceklerdir.

Efendimiz'den sonra, bu işi devam ettiren nice kutlular... Onların ifadeleri de sıkılsa, damla damla aynı inkisarın döküldüğü görülecektir: "Seksen kûsür senelik bütün hayatımda dünya zevki namına bir şey bilmiyorum. Bütün ömrüm harp meydanlarında, esaret zindanlarında yahut memleket hapisanelerinde, memleket mahkemelerinde geçti. Çekmediğim cefa, görmediğim eza kalmadı. Divan-ı Harplerde, bir cani gibi muamele gördüm; bir serseri gibi memleket memleket sürgüne yollandım. Memleket zindanlarında aylarca ihtilattan menedildim. Defalarca zehirlendim. Türlü türlü hakaretlere maruz kaldım. Zaman oldu ki, hayattan bin defa ziyade ölümü tercih ettim. Eğer dinim intihardan beni menetmeseydi, belki bugün Said topraklar altında çürümüş gitmişti." (Bediüzzaman, Tarihçe-i Hayat s.616 (Tahliller)) ifadesi, buruk bir inkisardan başka neyin ifadesidir?

6.2.2 Tarihî Hâdiselerle Tebliğ ve Helâk

"Emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" vazifesine, tarihte helâk olan kavimler ve onların helâk oluş sebepleri açısından bakılabilir. Böyle bir bakış ve değerlendirmede ilk defa şu hususu görürüz: İnanan toplumların garantisi olan iki ana umde (ilke, prensip) vardır. Bunların olmaması, iki sınıf toplumun helâkını ve değişmeyen akıbetlerini belirler. İster meseleyi müspet yönüyle ele alalım, ister ona menfi yönüyle yaklaşalım aynı neticeye varılır; bir toplum içinde "emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker" bilfiil yapıyorsa, Allah (celle celâluhû) o cemaat ve cemiyeti helâk etmez. Ve yine, bir cemaatin içinde az dahi olsa, bu kutsi vazifeyi yerine getiren varsa ve bunlar mağlup olma durumunda da değillerse yine Allah o topluluğu helâk etmez. Evet eğer bir toplum içinde emr-i bi'l-mâruf yapan yoksa Allah (celle celâluhû) o topluluğu helâk eder. Ve yine bir topluluğun içinde bu kutsi vazifeyi yapan bir hayli kahraman olmasına rağmen, karşılarındaki insanların azgınlık ve taşkınlıkları onları mağlup edecek kerteye (derece) gelmiş ve onlar da mağlubiyetlerini ilan etmişlerse, yine Allah o topluluğu helâk eder.

⁵ Denizde akıntının yanında veya altında, onun ters istikametinde akan su. Akıntı mukabili.

Hz. Nuh

Hz. Nuh (aleyhisselâm), bütün bir ömür boyu hakkı tebliğ etmiş, ancak kavmi her defasında ona inkârla mukabelede bulunmuş ve ona eziyet etmişlerdi. O gün ona inanan çok az insan vardı. İş öyle bir noktaya gelmişti ki, Hz. Nuh Cenâb-ı Hak'â ellerini açıp mağlup düştüğünü itiraf etmek ve Rabbinden kâfirlere karşı yardım dilemek zorunda kalmıştı. Kur'ân bize bu hâdiseyi oldukça tafsilatlı (ayrıntılı) bir biçimde anlatır: *"Bu putperestlerden önce Nuh kavmi de kulumuzu yalanlayarak, 'delidir' demişlerdi ve onun yolu kesilmişti. O da, 'Ben mağlup düştüm bana yardım et!' diye Rabbine yalvarmıştı. Biz de bunun üzerine gök kapılarını, boşanan sularla açtık. Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık; derken her iki su, takdir edilen bir ölçüye göre buluştu. Onu tahtadan yapılmış, mihla çakılmış bir gemiye bindirdik. Kavmi tarafından inkâr edilmiş olan Nuh'a mükâfat olarak verdiğimiz gemi, bizim gözetimizde yüzüyordu. Andolsun ki biz, o gemiyi bir ibret olarak bıraktık. Hâlâ öğüt alan yok mu? Benim azabım ve uyarmam nasılmış?"* (Kamer sûresi, 54/9-16.)

Bunun üzerine Allah (celle celâluhû) da onun, o azgın kavmini suya batırdı. Üstten ve alttan gelen sularla hepsini boğup helâk etti. Belki bu Atlantis medeniyetiydi, belki de bir başka medeniyet. Bu azgın insanlar ister Atlantik Denizi'ne batırılmış olsunlar, ister bir başka denize fark etmez. Başlarında bir peygamber olmasına, o peygamber her an emr-i bi'l-mâruf yapmasına rağmen bir medeniyet batırılıyordu. Çünkü o peygamber mağlup düştüğünü ilan etmişti.

Hz. Salih

Hz. Salih'in (aleyhisselâm) kavmi de peygamberlerine isyan etmişlerdi. Allah (celle celâluhû) da mucize olarak ona bir deve göndermiş ve ona dokunulmamasını istemişti. Ne acıdır ki onlar, küstahlık ederek bu deveye dokunmuşlardı. Deveye dokunmama, ilk etapta bizim idrak ve anlayış ufkumuzu zorlayabilir. Hâlbuki her devirde insanlar bir kısım mükellefiyetler altındadır. Namaz, oruç, zekât bu türden birer mükellefiyet çeşididir. Bunlar gibi içki içmeme, zina etmeme, faiz yememe de birer mükellefiyettir. Bu mükellefiyetler bu şekilde olduğu gibi, bazen de bir deveye dokunmama şeklinde olabilir. Nitekim Hz. Salih'in kavmi, böyle bir mükellefiyetle karşı karşıya kalmış ve bu imtihanı kaybetmişlerdi.

Şems sûresi bu hâdiseyi bize şöyle icmâl eder: *"Semud kavmi azgınlığı yüzünden (Allah'ın elçisini) yalanladı. Onların en bedbahtı (deveyi kesmek için) ileriye atıldığında Allah'ın peygamberi onlara, 'Allah'ın bu devesine ve onun su hakkına dokunmayın!' demişti. Ama onlar onu yalanladılar ve o deveyi boğazladılar. Bunun üzerine Rabbileri de suçlarından dolayı onların üzerine kat kat azap indirdi ve onları yerle bir etti..."* (62 Şems sûresi, 91/11-14). Bu ayetlerin ışığı altında görüyoruz ki, Hz. Salih'in mağlup düşmeye yüz tuttuğu bir hengâmda ve sözünü dinletemediği bir pozisyonda, Allah o kavmi helâk ediyor; ediyor ve yerin dibine geçiriyor.

Hz. Lut

Hz. Lut (aleyhisselâm) da "yanımızda" diyebilecek şekilde bize çok yakın bir yerde zuhur ediyor. Hz. İbrahim'e (aleyhisselâm) muasır bu yüce insanın kavmi içinde "Livata" denen, o güne kadar beşeriyetin görmediği bir günah irtikâp ediliyor ve bu şanı yüce peygamber de sabahtan akşama kadar bu günahla savaşıyor. Derken, bir gün evine, güzel delikanlılar şeklinde melekler geliyor. Azgın kavim hemen Hz. Lut'un evine koşuyor ve o öldüren duygularını ortaya koyuyorlar. Hz. Lut âdeta yalvarırcasına: *"Beni misafirlerime karşı mahcup etmeyin."* (Hûd sûresi, 11/78) diyor. Onlarla nikâhlanmak üzere kızlarını teklif ediyor, onları meşru zemine çekmeye çalışıyor, ama bütün gayretler boşa çıkıyor, çıkıyor ve o yılışık insanlar: *"Sen de pek iyi bilirsin ki bizim senin kızlarınla hiçbir işimiz yok; sen ne istediğimizi de iyi biliyorsun."* (Hûd sûresi, 11/79) karşılığını veriyorlar. Hz. Lut derinden derine iç geçirir: *"Keşke size yetecek kuvvetim veya arkamı dayayacağım bir güç olsaydı."* (Hûd sûresi, 11/80) diyor.

Esasen onun güçlü bir dayanağı vardı; ancak kaldığı zor durum ona bu sözü söyletmişti. Ve delikanlı suretindeki melekler, kendilerinin melek olduğunu söyleyiveriyorlar. Hz. Lut işte o zaman rahat bir nefes alıyor. Ve işte, Kur'ân'da bu uzun kıssadan bazı bölümler: *"Elçilerimiz Lut'a gelince, onların yüzünden üzüldü ve onlardan dolayı içi daraldı da: 'Bu çetin bir gündür.' dedi. Lut'un kavmi ona koşarak geldiler. Zaten daha önce de kötü işler yapıyorlardı. 'Ey kavmim! İşte bunlar benim kızlarımdır (onlarla evlenin); onlar sizin için daha temizdir. Allah'tan sakının, misafirlerim önünde beni rezil etmeyin! İçinizde akli başında kimse yok mudur?' dedi. Onlar ise: 'Andolsun ki, senin kızlarında bizim bir hakkımız olmadığını biliyorsun; doğrusu sen bizim ne istediğimizi de bilirsin.' (Lut): 'Keşke size yetecek bir kuvvetim olsa ve sağlam bir yere sığınabilseydim!' dedi. (Melekler): 'Ey Lut! Biz, Rabbinin elçileriyiz, onlar sana ilişemeyecekler, geceleyin bir ara, ailenle beraber yola çık. Eşinin dışında kimse geri kalmayın. Doğrusu onların başına gelen onun başına da gelecektir. Onların vaat olunan (helâk) zamanı sabah vaktidir. Zaten sabah da yakın değil mi?' dediler. Buyruğumuz gelince, onların altını üstüne getirdik, üzerlerine de Rabbinin katında işaretli olarak yığın yığın sert taş yağdırdık. Bu durum, zalimlerden hiçbir zaman uzak olmayacaktır."* (Hûd sûresi, 11/77-83).

Evet, Sodom-Gomore helâk oldu ve Lut gölü derinliğinde yerin dibine batırıldı. Ancak bu ceza sadece Hz. Lut'un kavmine mahsus değildi. Her devrin zalimleri, aynı akıbete duçar olacaktı. İşte Pompei, bunun en çarpıcı örneği. Orada hak ve hakikati neşreden Hıristiyanlar vardı, ancak onlar da mağlup durumdaydılar. Millet öyle sefahat ve sefalet içindeydi ki, Allah (celle celâluhû) Vezûv'den fıskıran lavlarla orayı bir mezarlık hâline getirirken, onlar çoktan ruhlarıyla ölümlere katılmışlardı.

6.2.3 Tebliğ ve İrşad Mü'minin Görevidir

Hocaefendinin Tebliğ Üzerine Düşünceleri

Hocaefendi'ye göre irşad ve tebliğ vazifesinin çok önemli bir unsuru, "yaşatma zevkiyle yaşamaktan vazgeçme" anlamına gelen diğerkâmlıktır. Fedakârlık, hasbîlik ve diğerkâmlık duyguları ile gönlü dopdolu olan fertler ve böyle fertlerden oluşan bir topluluk meydana gelmedikçe, bir toplumun ve milletin ciddî mânâda dirilmesi mümkün değildir. Her bir Müslüman, yaş ve seviyesi ne olursa olsun, anlatılması gereken hususları etrafına anlatmak mecburiyetindedir. Bu, onun en hayatî vazifesidir. Peygamberlerin gönderiliş hikmeti, bu vazifeyi yerine getirmektir. İşte, bizler böylesine kutsî bir vazifeyi omuzlamış bulunuyoruz. Bu konuda hizmet bir fazilet yarışımıdır. Ve bu sahada hizmet verenler de dünyanın en faziletli insanlarıdır.

İrşad ve Tebliğ İnsanın Ahlakı

Bu noktadan hareketle diyebilirim ki, bana göre ahlâken en mazbut insan, Kur'ân ve Sünnetin ölçüleri içinde en huysuz insanlarla bile geçinebilen, onlara karşı tavırlarını ayarlayabilen insandır. Daha önceleri aynı şeyi ifade ederken, 'En iyi insan, kobralarla bile arkadaşlık yapabilen insandır!' demiştim. Rica ederim, bizler yogilerden daha aşağı mıyız ki, onlar, kobralarla arkadaşlık yapabildikleri halde, biz birbirimizle geçinemiyoruz.! Hem de kutsî bir düşünce etrafında...

6.2.4 Üstad'ın Tebliğ Hayatı

Üstad Bediüzzaman Said Nursi Hazretleri, Meyve Risalesi için: "Bu risale, Denizli Hapishanesinin bir meyvesi ve bir hatırası ve iki Cuma gününün mahsulüdür." (Şualar, On Birinci Şua (Meyve Risalesi)) diyor.

1943 yılında başlayıp 1944 yılında beraatla neticelenen Denizli Hapsi Maznunlarından Risale-i Nur'un manevi avukatı Merhum Ahmed Feyzi Kul Ağabey'in Risale-i Nur'un ve Meyve Risalesi'nin yazılması ile ilgili hatıraları ise şöyle:

"Ben altı eserin yazılmasına şahit oldum. O da iki hapishanede. Biri Denizli, diğeri Afyon. Her iki hapishanede de o kadar tekayyüz (baskı), yani bir kelime bile yazılmaması için şiddetli bir baskı vardı. Ve hiçbir yazının içeri girmesine, dışarı çıkmasına, kuş uçmasına (zahiren) imkân yoktu. Bu şartlar altında altı eser yazıldı. Bilhassa Meyve Risalesi... Meyve Risalesi, bir şaheserdir. Tamam Denizli'de başgardıyan elde edildi(ayarlandı). Üstad ayrı, tek hücrede, biz de ayrı ayrı koğuşlardayız. Ispartalılar bir koğuşta, oraya gönderiliyorlar hep. Kâğıt yok, bir şey yok, imkân yok. Mahkumlar, tabii sigara içiyor. Paketlerin kağıdını atıyorlar. O kağıtlar alınıyor, üç satır yazı yazılıyor. Gardıyan, başgardıyan `Hafız Ali` diyor, Hafız Ali çıkıyor, yazıyı alıyor. Üç satır, ertesi gün beş satır daha... Meyve Risalesi böyle tamamlanıyor. Bugün Meyve Risalesi'ni okuduğunuz zaman, ondaki azamet-i ifade karşısında insan dona kalıyor. Böyle (zorluklar içinde) yazıldı, bunu ben gördüm. Altı eser bu şekilde bütün imkansızlıklar, yasaklar içerisinde yazıldı. (Yazılanların) Dışarıya çıkmasına imkân ve ihtimal bile yok."

Üstad Bediüzzaman ve talebeleri Meyve Risalesini o zor şartlarda yasaklar içinde, buldukları kâğıt parçalarına, kibrit kutularına, sigara paketlerine yazmak suretiyle de olsa tebliğ vazifesini yerine getirmek uğruna vazgeçmemişlerdir.

Tarihçe-i Hayat, Isparta Hayatı

Bediüzzaman, bu gayet ulvi seciyenin (karakter) bir lemacığına mazhar olmak için "Birkaç adamın imanını kurtarmak için, cehenneme girmeye hazırım." der.

Şu sözler de Ona ait:

"Karşımda müthiş bir yangın var. Alevleri göklere yükseliyor. İçinde evladım yanıyor, imanım tutuşmuş yanıyor. O yangını söndürmeye, imanımı kurtarmaya koşuyorum. Yolda biri beni kösteklemek istemişte ayağım ona çarpmış. Ne ehemmiyeti var? O müthiş yangın karşısında bu küçük hadise bir kıymet ifade eder mi? Dar düşünceler! Dar görüşler... Ben cemiyetin imanını kurtarmak yolunda dünyamı da feda ettim, ahiretimi de... Cemiyetin imanı, saadeti ve selameti yolunda nefsimi, dünyamı feda ettim. Helal olsun...Kur'an'ımız yeryüzünde cemaatsiz kalırsa cenneti de istemem; orası da bana zindan olur. Milletimizin imanını selamette görürsem, cehennemin alevleri içinde yanmaya razıyım. Çünkü vücudum yanarken, gönlüm gül-gülistan olur."

20. Lem'a, Üçüncü Sebep

Cenâb-ı Hakk'ın rızası ihlas ile kazanılır, insana tabi olanların çokluğu ile ya da fazla başarı ile değil... Onlar Cenâb-ı Hakkın takdirine bağlı olduğu için istenmez, belki bazen verilir.

Evet, bazen bir tek kelime kurtuluş sebebi ve Allah'ın rızasına vesiledir. Sayıca çokluğun önemi o kadar dikkate alınmamalı. Çünkü bazen bir tek insanın doğru yola erdirilmesi, bin insanınki kadar, Allah'ın rızasını kazanmaya vesile olur. İhlas ve hakperestlik, nereden ve kimden gelirse gelsin Müslümanların menfaatlerine taraftar olmaktır. "Benden ders alıp bana sevap kazandırsınlar." düşüncesi ise nefsin ve benliğin bir hilesidir.

Ey sevaba hırs gösteren ve ahireti kazandıracak amellere doymayan insan! Öyle peygamberler gelmiştir ki, kendilerine birkaç kişiden başka tâbi olan bulunmadığı halde o mukaddes peygamberlik vazifesinin sınırsız ücretini yine de almışlardır. Demek ki hüner, bir insana çok kimsenin uymasında değil, Allah'ın rızasını kazanmaktadır. Sen neci oluyorsun ki, böyle hırsla "Herkes beni dinlesin." diyerek vazifeni unutup Cenâb-ı Hakk'ın işine karışıyorsun? Söylediklerini insanlara kabul ettirmek, halkı senin etrafına toplamak O'nun takdiridir. Vazifeni yap, Allah'ın işine karışma. Hem hakkı, hakikati dinleyene ve söyleyene sevap kazandıran, yalnızca insanlar değildir. Cenâb-ı Hakk'ın şuur sahibi mahlukları, ruhaniler ve melekler kâinatı doldurmuş, her tarafı şenlendirmişlerdir. Madem çok sevap istiyorsun, ihlası esas tut ve yalnız Allah'ın rızasını düşün. Tâ ki ağzından çıkan mübarek kelimeler havada ihlas ile ve samimi niyetinle hayat bulsun, canlansın, sayısız şuur sahibi varlığın kulaklarına girip onları nurlandırsın, sana da sevap kazandırsın. Çünkü mesela, sen "Elhamdülillah" dediğinde, milyonlarca büyük-küçük "Elhamdülillah" kelimesi havada Allah'ın izniyle yazılır. Her varlığı hikmetli nakışlarla donatan Cenâb-ı Hak abes iş yapmadığı ve hiçbir şeyi israf etmediği için, o sayısız mübarek kelimeyi dinleyecek sayısız kulakları da yaratmıştır.

Eğer ihlasla, samimi niyetle havadaki o kelimeler canlansa, lezzetli birer meyve gibi ruhanilerin kulaklarına girer. Fakat eğer Allah'ın rızası ve ihlas o kelimelere hayat vermezse kimse onları dinlemez, sevap da yalnız ağızdaki kelimeyle sınırlı kalır. Sesleri çok güzel olmadığı için dinleyenlerin azlığından sıkılan hafızların kulakları çınlasın!